

03

ဝါမးເທဝီ
ພັດທິຍນາລີສຣີທຣິກຣຸໄຊຍ

ເວທີຍືພິພິດກຳລັງຫວາມະເທວີ
ໂຄຣງກາຣກ່ອສຳຮ່າງຂອງວັດມົງຄລເວພຸ້ນ

อวมเทวี

ปัตติยนาวิศรีทริภุญชัย

ที่ระลึก ในงานทอดกฐินวัดมงคลเวฬุวัน

อ.ป้าขาง จ.ลำพูน

วันที่ 22 ตุลาคม 2549

แจกฟรี! ห้ามจำหน่าย

หลวงปู่สอนเขียนพระนางจามเทวี

คุณวันทนา พัวพันธ์สกุล เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า เมื่อปลายปี ๒๕๔๑ เธอได้รับมอบหมายจากทางเทศบาลเมืองลำพูนให้เป็นผู้วาดภาพเชิงเสมือนจริงของพระนางจามเทวีปฐมกษัตริย์แห่งหริภุญชัย ขนาดเท่าองค์จริงเนื่องในวโรกาสที่นครศรีหริภุญชัยก้าวสู่ศตวรรษที่ ๑๔ เธอจึงเข้ากราบขอความเมตตาจากหลวงปู่เพื่อขอคำแนะนำ เริ่มตั้งแต่เขียนแบบเค้าพระพักตร์ คิ้ว ปาก คาง จมูก แม้กระทั่งสีผิวพรรณ สัดส่วน ลักษณะสีหน้าท่าทางและความสูง

ขณะที่พูดถึงความสูงของพระนางฯ หลวงปู่บอกว่า สูง ๓ ศอกเต็มม ซึ่งเท่ากับ ๑๖๙ เซนติเมตร เธออดสงสัยไม่ได้ จึงปลั่งปากถามหลวงปู่ว่า "ครูบาเจ้าทราบได้อย่างไรว่าสูง ๑๖๙ เซนติเมตร"

หลวงปู่ตอบว่า "เจ้าแม่มาบอกเอง"

พองานผ่านไปไต่ระดับหนึ่ง หลวงปู่ท่านยังได้เมตตาไปตรวจงานถึงที่บ้าน ซึ่งลักษณะพระนางจามเทวีตามที่ได้อ้างอิงไว้ข้างต้นนั้นเหมือนกันกับที่ ผู้จัดพิมพ์หนังสือได้เห็นภาพในนิมิตมาก่อนแล้ว

อย่างไรก็ตามท่านผู้อ่านโปรดใช้วิจารณญาณของท่านในการพิจารณาเพราะเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคลหยั่งรู้ได้เฉพาะตน

ส่วนหนึ่งคัดลอกจาก ตอนที่ ๔๐ หน้า ๒๑๓ ส่วน "ประสบการณ์ที่ประทับใจจากศิษย์" หนังสือ "พระชัยวงศานุสติ"

ห้อง ท้องถิ่น

923.2593

หมู่

๑.311

๑.2

ทะเบียน ๗50๗ ๗564

หอสมุดแห่งชาติฯ เชียงใหม่

LOC 001 LOC03222

កំរុយ

ឆ្នាំ

ឆ្នាំ... វិសេសក្នុងវិសេស

คำว่า

ข้าพเจ้าได้รับมอบฉันทะจากพี่น้องในครอบครัว ให้จัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ให้ คุณแม่ สุดตา ทิพย์ประเสริฐ เนื่องในวันครบรอบ 1 ปี ที่คุณแม่ได้ละจากโลกที่เต็มไปด้วยทุกข์โศก โดยมีเงื่อนไขว่าไม่ให้กล่าวถึงเรื่องส่วนตัวของคุณแม่

ทั้งนี้ เพราะคุณแม่เคยพูดอยู่เสมอว่า "คนเราจะดีหรือเลว ตัวเราเองย่อมรู้ดีที่สุด และเมื่อมีการกล่าวถึงประวัติของบุคคลที่สูญเสียในครอบครัวไป มักจะพูดถึงแต่สิ่งที่ดี ๆ ความจริงทั้งหมดมักจะไม่วางถึงกัน" คุณแม่จึงไม่ต้องการให้กล่าวถึงเรื่องส่วนตัวใด ๆ ทั้งสิ้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการสนองเจตนารมณ์ ดังกล่าวของคุณแม่ ข้าพเจ้าจึงเลือกที่จะจัดพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับ "แม่ของส่วนรวม" แทนคุณแม่ของตัวเอง

ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้มาจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดลำพูนจึงมีความเห็นว่าแม่ของแผ่นดินหรือบุญชัย (ลำพูน) ที่มักกล่าวเป็นคำขวัญของจังหวัดคำหนึ่งคือ "งามเทวีศรีหริภุญชัย" จึงน่าจะเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่จะกล่าวถึงมากที่สุด

และในฐานะที่ข้าพเจ้ามีความเคารพศรัทธาและชื่นชมในพระบารมีของหลวงปู่ครูบาชัยวงศาพัฒนา วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่ามีการเขียนภาพพระราชประวัติของพระนางเจ้าจามเทวีไว้ด้วย

นับเป็นเรื่องบังเอิญที่ข้าพเจ้าได้พบพระราชประวัติของพระนาง
เจ้าจามเทวี ฉบับที่หลวงปู่ได้นำมาเขียนภาพจากคุณ จตุชัย มหาวงศ์นันท์
ซึ่งได้พิมพ์ต้นฉบับไว้นานกว่า 1 ปีมาแล้ว พร้อมกันนั้น คุณจตุชัย
ได้ออกข้าพเจ้าด้วยว่า หลวงปู่ปรารถนาถ้าจัดพิมพ์ได้ให้พิมพ์เผยแพร่
ออกไป

ด้วยเหตุดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงได้นำมาจัดพิมพ์ขึ้นมาเพื่อเป็น
อนุสรณ์แด่ คุณแม่และแจกในงานกุศลของวัด จึงนับว่าเป็นบุญของคุณ
แม่

ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมที่พี่น้องในครอบครัวที่ใจกว้างพอที่
จะให้ข้าพเจ้าจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ดังกล่าว โดยไม่มีการกล่าวถึง
ประวัติส่วนตัวของคุณแม่เลย

ความดีที่จะพึงบังเกิดจากการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้เพื่อมิให้สูญ
หายไปจากหน้าบรรณทางประวัติศาสตร์ของเมืองลำพูน ขอคุณแม่สุด
ตา ทิพย์ประเสริฐ รวมทั้งคุณแม่ของทุกคนที่ได้ร่วมกันจัดพิมพ์ในครั้งนี้
จงได้รับผลสำเร็จแห่งบุญนั้นโดยบริบูรณ์ สมดังเจตนารมณ์ของผู้จัดพิมพ์
โดยทั่วกัน

ขออนุโมทนา

พระพงษ์ศักดิ์ คัมภีร์ธัมโม

วัดมงคลเวสุวัน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

คำบอกเล่าของท้าวพ่องฤๅษีแก้ว

พระราชประวัติส่วนพระองค์ของ พระแม่เจ้าจามะเทวี บรมราชชนนี ศรีสุริยวงศ์องค์ป็นธำนิหริภุญชัย จากคำบอกเล่าของท่านพ่องฤๅษีแก้ว ผู้เก็บฉบับสุดท้ายคือฉบับที่เป็นตัวหนังสืออักษรลานนา บอกว่าทั้งหมดมี 5 ฉบับ ฉบับแรกเป็นตัวขอม พระพี่เลี้ยงปทุมซึ่งเป็นทั้งอาจารย์ พระพี่เลี้ยง และเป็นพระมเหสีรองร่วมสวามีกับพระแม่เจ้า เป็นผู้บันทึกลานทอง และเก็บฝังไว้ ณ คูหาถ้ำดอยคำ ส่วนฉบับที่ 2 ท่านเจ้าคุณโหราธิบดีนทร์เป็นผู้บันทึกต่อฝังไว้ ณ ถ้ำพระพุทธรูป อยู่ห่างจากตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว ก่อนที่จะถึงถ้ำพระพุทธรูปแห่งนี้ จะถึงภูเขาคีรีที่มีหินผสมแล้วของฤๅษี เป็นหินมีลักษณะกลมบ้าง ยาวบ้าง ถ้าทุบให้แตกจะมีผงสีต่าง ๆ เช่น สีขาวดำ เหลือง แดง เขียว ใช้รักษาโรคและผสมแร่ธาตุทำทอง นาก เงิน ฉบับที่ 3 ฝังไว้ ณ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดลำพูน ทางบ้านออนเหนือ อำเภอสันกำแพง ฉบับที่ 4 ฝังไว้ ณ คูหากันเขตแดนหริภุญชัย-ละโว้ ปัจจุบันคือบริเวณเหนือเขื่อนกั้นน้ำยันฮี (เขื่อนภูมิพล) ฉบับที่ 5 เป็นฉบับที่ข้าพเจ้ากับสานุศิษย์ของท่านพ่องฤๅษีแก้ว ได้ทำไว้ร่วมกัน ณ ถ้ำดอยขุนตาล ฉบับที่ 1-3 บันทึกเป็นอักษรขอม ฉบับที่ 4-5 เป็นอักษรพื้นเมืองล้านนา ฉบับที่ 6 คือฉบับที่ข้าพเจ้าเรียบเรียงเป็นภาษาไทย และจะฝังไว้ ณ คูหาแห่งทางจังหวัดลพบุรี เป็นฉบับที่มีข้อความเต็มความเดิม ส่วนที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ ข้อความบางคำจำเป็นต้องตัดออก ได้แก่การทำพิธีล้างอาถรรพณ์ การเก็บพระราชทรัพย์ ทั้งนี้เพื่อรักษาสิ่งที่ให้ไว้กับท่านพ่องฤๅษี และเพื่อประโยชน์แก่แผ่นดิน

“ดูราถูกรักแห่งพ่อ เจ้านี้ไข่มุกคลโยโสตามานย์ดอกหนา เจ้านี้เป็นแก่นชาติเชื้อหน่อท้าวอันอุดมแท้จริง เจ้าจงไปเป็นนางพระยาเทอญ และเจ้าจงนำเอาพระพุทธรูปไปกับด้วยพระอริยสงฆ์ทั้งหลาย 500 องค์นี้ เพื่อให้เป็นแก่นสารภายในแก่เจ้า ความสวัสดิ์ที่มายูงเจริญแก่เจ้า เมื่อเจ้าไปเสวยราชสมบัติเป็นนางเจ้าพระยาเจ้าจงประพฤติให้ถูกต้องตามทศพิธราชธรรมจงทุกประการ เพื่อให้มีความสุขความเจริญแก่ชาวเมืองทั้งหลาย และเจ้าคอยว่ากล่าวสั่งสอนชาวเมืองทั้งหลายอย่าให้มีความประมาท ให้ตั้งอยู่ในทานศีลจงทุกคนเทอญ แม้มหาเถรเจ้าทั้งหลาย 500 องค์นี้ก็ดี เทียรย่อมทรงศีลสมาธิปัญญาทุกๆ พระองค์แท้จริง เจ้าไททั้งหลายนี้เทียรย่อมเจริญเมตตาอุปัฏฐากรักษาเจ้าทุกคำเข้าวันคืน เพื่อให้มีความสุขความเจริญแก่เจ้า เจ้าอย่าได้ประมาทในเจ้ากูแลนา เจ้าจงให้เจ้ากูได้รับความสบายด้วยจตุปัจจัยจงทุกองค์เทอญ”

พระเจ้านพรัตนราช พระเจ้ากรุงละโว้

พระนางจามเทวีธิดากษัตริย์เมืองละโว้ เสด็จจากเมืองละโว้ขึ้นมา
เสวยราชย์ที่เมืองหริภุญไชย พระนางจามเทวีเป็นกษัตริย์องค์แรกแห่งราช
วงศ์จามเทวีและการที่ทรงเป็นกษัตริย์ทำให้เอกสารโบราณของจีนเรียกดิน
แดนหริภุญไชยนี้ว่า "หนัหวังกัก" ซึ่งหมายถึงอาณาจักรที่มีผู้หญิง
เป็นกษัตริย์ ราชวงศ์จามเทวีมีกษัตริย์สืบเชื้อสายปกครองต่อกัน
มาจนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ในสมัยพญายี่บาจึงสิ้นพระราชวงศ์
เพราะถูกพญามัยรายผนวกแคว้นหริภุญไชยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ
อาณาจักรลานนา ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ว่า นับตั้งแต่พระนางเจ้าจาม
เทวีปฐมกษัตริย์แห่งหริภุญไชยมีกษัตริย์สืบราชสันตติวงศ์ติดต่อกัน
มาถึงพระยาธิบยา รวมทั้งสิ้น 50 พระองค์ เป็นระยะเวลาถึง 631 ปี

ความเจริญทางพุทธศาสนานิกายเถรวาทในแคว้นหริภุญไชย
การวางรากฐานพุทธศาสนาในดินแดนแอ่งที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน เริ่มต้นเมื่อ
พระนางจามเทวีทรงนำพระมหาเถระจำนวน 500 รูป จากเมืองละโว้มา
ด้วย

หลังจากที่พระนางจามเทวีสถาปนาพุทธศาสนาแล้ว พุทธศาสนา
จึงแพร่หลายในเมืองหริภุญไชย

"คนทั้งหลายในหมู่บ้านนั้น ๆ ประกอบด้วยศรัทธาในพระพุทธ
ศาสนา ชักชวนกันสร้างวัดวาอารามทั้งหลายถึง 2,000 หลัง เต็มไปทั่ว
ทุกพระอารามทุกแห่ง เจ้าไททั้งหลายที่อยู่ในเมืองละโว้ และมากับด้วยพระ
นางจามเทวี 500 องค์นั้น นับแต่เป็นพระสังฆเถระเท่านั้นหนา หมู่สาธุศิษย์
ทั้งหลายนั้นไม่สามารถจะคณานับได้ พระนางจามเทวี นำเอาพระพุทธ
ศาสนา คือ มหาเถระเจ้าทั้งหลาย 500 องค์นั้นมาให้รุ่งเรืองในเมืองหริภุญ
ไชยนี้แท้จริง

เจ้าแม่จอมเทวี

กำเนิดกุมาร "วี"

เรา สุเทพฤๅษี แห่งอุจจตุบรรพต (คือ เขาไร่อ้อย หรือดอยสุเทพในปัจจุบัน) ณ ระมิงคันคร (เมืองเชียงใหม่) ขอจารีกำเนิดของกุมารีนาม "วี" มาให้มวณิกรทั้งหลายได้รู้แจ้งดังนี้

ข้อความนี้เป็นคำจารึกลงในแผ่นสุพรรณบัฏ(แผ่นทองคำ)

ท่าน สุเทพฤๅษี ได้เริ่มเรื่องของเด็กหญิงวี (เจ้าแม่จอมเทวี) ไว้ว่า วันหนึ่งในเพลาสายัณห์ (เวลาเย็น) ท่านมองขึ้นไปในอากาศ จึงเห็น พญานกใหญ่ (พญาสุกฤๅ) ใช้กรงเล็บจับเด็กคนหนึ่งไว้ บินมาจากทิศที่ตั้งของบูรพนคร (เมืองลำพูน) ท่านฤๅษีวาสูเทพ (สุเทพฤๅษีที่ 8) จึงได้ใช้อำนาจจิตบังคับพญานกใหญ่นั้นให้ปล่อยกุมารนั้นลงมาจากอากาศ

เมื่อกุมารนั้นร่วงลือลงมา ท่านฤๅษีวาสูเทพก็ใช้อำนาจมาน อันแก่กล้า บันดาลให้กุมารน้อยร่วงลงมาด้วยน้ำนํ้าที่เบาเจนนุ่มหรือสำลี และให้ตกลงที่ดอกบัวใหญ่ในบึงบัวที่กว้างขวาง ซึ่งบึงบัวนี้อยู่บริเวณสุวรรณบรรพต (ดอยคำ) ซึ่งเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธองค์ (เกศาธาตุ = เส้นผม ดอยคำ อยู่ในตำบลแม่เหียะ อ.เมือง .เชียงใหม่)

ท่านฤๅษีจึงใช้ "วี" (พัด) ยื่นตรงไปที่กุมาร ซึ่งบัดนี้เห็นชัดว่าเป็นกุมาร (เด็กหญิง) แล้วอธิษฐาน ถ้าเด็กนี้เป็นเด็กมีบุญแล้วให้ลอยขึ้น นั่งบนพัดของท่าน เด็กหญิงตัวน้อยนั้นก็ลอยขึ้นมานั่งบนพัด

ท่านฤๅษีวาสุเทพ

เพราะเหตุดังนี้ ท่านฤๅษีวาสุเทพ จึงขนานนามเด็กน้อยนั้นว่า เด็ก
หญิง "วี"

ท่านฤๅษีได้บันทึกต่อไปอีกว่า

ณ วันนี้เป็นวันบูรณมี ดิถีเพ็ญแห่งศกัลปักษ์ คุรุวาร แห่งเดือน
จิตตมาศ ศตวรรษแห่งนาคะสังกา แปลความหมายว่า วันนี้เป็นวัน
พระจันทร์เต็มดวง ที่ปราศจากไฟฟ้า เป็นวันพฤหัสบดี เดือน 5 ปีมะโรง
(ศกัลปักษ์ = พระจันทร์เต็มดวง คุรุวาร = วันพฤหัสบดี จิตตมาศ =
เดือน 5 นาคะสังกา = ปีมะโรง)

พุทธศก 1176

กุมารนี้ ประมาณชันษาได้ 3 เดือนแล้ว

หลังจากกระทำพิธีมงคลตั้งชื่อแล้ว ท่านฤๅษีก็เข้าฉานตรวจดู
ก็ทราบว่ เด็กหญิงนี้เป็นลูกของเศรษฐีชาวมอญ (เม็งคนบุตร) เป็นชาว
หนองดู่ ในบุรพนคร (คือ ต.หนองดู่ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน)

ครั้นแล้วท่านมหาฤๅษีแห่งดอยคำ และเทือกเขาอุจจุตบรรพต
จึงให้ กากะวานร (กากะ = ยิงใหญ่) คือ พญาวานร ซึ่งเป็นลิงที่มี
ความแสนรู้เป็นยอด และเป็นหัวหน้าฝูงสิงในป่าสูงแห่งนั้นเป็นผู้ปก
ปักษ์รักษาเลี้ยงดูเด็กหญิงวันั้น ให้ได้รับความปลอดภัย และมีความสุข
ตามอัธยาศัย

ทั้งนี้ก็เพราะว่าท่านฤๅษีเป็นชาย จะเลี้ยงดูเด็กหญิงไว้นั้นดูไม่ควร
อีก ประการหนึ่งท่านได้เห็นแล้วว่า พญาลิง กากะวานรไม่ใช่สิ่งธรรมดา
ถ้าเทียบไปก็เหมือนพญาสิงหนุมาณแห่งองค์นารายณ์

พญาสิงห์ กากะวานร ได้รับดนมแม่โค ซึ่งองค์ฤาษีสู่เทพเลี้ยงไว้
เอนมให้กุมารี่ดื่ม ตลอดทั้งหาอาหารประเภทผลไม้ที่กินได้ในป่ามา
ป้อนกุมารี่ให้ได้รับความสุข และเติบโตขึ้นตามวันเวลาที่ผ่านไป

กาลต่อมา องค์ฤาษีสู่เทพได้ทราบด้วยญาณ เพิ่มเติมว่า กุมาร
น้อยนี้เป็นบุตรท่านเศรษฐี อินตา อันมี ภรรยาเป็นชาวเม็ง (เม็งบุตร
คือชาวรามัญหรือมอญ ในปัจจุบัน คือชาวบ้านหนองคูและบริเวณสอง
ฝั่งแม่น้ำปิงจนถึงบ้าน ท่าวังพร้าว อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่)

และยังทราบด้วยญาณอีกว่า กุมารี่น้อยนี้มีคู่หมั้นแล้ว ซึ่งเป็นบุตร
ชายของเพื่อนเศรษฐีด้วยกัน ณ หมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งได้ทำการหมั้นตั้ง
แต่ทารกทั้งคู่ยังไม่เกิด

ท่านฤาษี จึงแจ้งเรื่องไปยังท่านเศรษฐีอินตา และแจ้งขอรุณนี้ไว้
เป็นบุตรบุญธรรมแห่งตนและขอให้การหมั้นกันไว้แต่ครั้งก่อนเป็น
โมฆะด้วย และบอกให้รู้เป็นนัยๆ ว่า กุมารี่นี้มีไข่มุกที่จะมีชีวิตเยี่ยง
คนธรรมดาในกาลต่อไป

ท่านเศรษฐีอินตา จึงมีขัดข้องยอมตามความประสงค์ขององค์ฤาษี
เพราะจะว่าไป ท่านฤาษีก็เปรียบเหมือนเป็นบิดาที่สองนั่นเทียว เพราะ
ได้ประทานชีวิตให้แก่กุมารี่ เป็นครั้งที่ 2 คือได้ช่วยชีวิตจากพญานก
ยักษ์นั่นเอง

กาลต่อมา เมื่อกุมารี่เจริญวัยเป็นลำดับ ได้ 7 พรรษา ก็ได้
เรียน อักษระ วิทยาการ พระเวทย์มนต์คาถา และสังคิตศาสตร์ โดย
ครบถ้วน

กุมารวิ ก็เฉลียวฉลาดเรียนวิชาได้รวดเร็ว ทั้งยังธนูหน้าไม้ได้แม่นยำ อีกทั้งเก่งในการอาวุธต่างๆ

กระทั่งกาลเวลาผ่านไปได้ 13 พรรษา เด็กหญิงตัวน้อยได้กลายเป็นเด็กสาวมีผิวพรรณดีมีหน้าสดสวยผิวดึงสามัญทั่วไป

จันทน์ เด็กสาวพร้อมกับพญาลิง ได้ออกท่องเที่ยวในป่า ใหญ่ ออกท่องไปตามถ้ำวัลย์และโขดผา กระทั่งเกิดอุบัติเหตุ เด็กสาวพลัดตกจากต้นไม้ ร่วงตกลงไปในลำธารสลับไปชั่วขณะ (พญาลิงขณะนั้นมีอันเผลอไป)

บัดนั้นเอง ก็มีเจ้าชายองค์หนึ่งมีร่างกายอันสง่าสมเป็นกษัตริย์ มีพระพักตร์งามเฉกเช่นบุรุษอาชาไนยรับลงมาจากหลังม้าท่ามกลางทหารที่ติดตามเป็นองครักษ์นับสิบคน

เจ้าชายนั่น กระโดดลงไปในลำธาร และช่วยเด็กสาวนั้นไว้ได้ เมื่อเด็กสาวฟื้นขึ้นมาแล้ว ต่อมา เจ้าชายและเด็กหญิงวิ ก็ต้องจากกัน

ต่อมา ท่านวาสุเทพฤๅษี ได้ตริตรงดูดวงชะตาแห่งเด็กสาววินี้ แล้วก็เห็นว่าจะไปเป็นใหญ่ในแคว้นแดนไกลตามกรรมลิขิต

ดังนั้นท่านฤๅษีจึงต่อ นาวายนต์ ขึ้นลำหนึ่ง เสร็จแล้วก็เรียกเด็กสาววิมาหา แล้วกล่าวว่า การที่ตนได้สอนสิ่งวิทยาการต่างๆ ให้แก่เด็กสาวนั้นก็หมดสิ้นแล้ว แต่ยังไม่พอ เจ้ายังจะต้องเรียนรู้วิทยาการแขนงต่างๆ ต่อไปอีกให้สูงยิ่งขึ้นไป พ่อจำเป็นต้องให้เจ้าจากไปศึกษาวิชาความรู้ยังถิ่นไกล ขอให้เจ้า จงอย่าคิดแคลงว่า พ่อนี้คลายความรักเจ้าไปแต่ประการใดเลย เจ้าจะอยู่ กับพ่อในป่าดงพงพีกับฝูงวานรนี้เสมอไป มิบังควรลูกจะต้องไปอยู่ร่วมกับชนทั้งหลายในภายภาคหน้า ลูกจักได้

เป็นใหญ่กว่าคนทั้งหลาย พ่อจะให้ลูกลงนาวายนต์ พร้อมกับให้กา
กะวานรและบริวารเป็นผู้ปกป้องกันภัยอันตรายให้ลูกระหว่างทาง และ
ถึงอย่างไรลูกกับพ่อจะต้องได้พบกันอีกภายภาคหน้า

เด็กสาวได้ฟังก็ตกใจ ดุจสายฟ้าได้ฟาดลงมามีรู้เนื้อรู้ตัว ได้พูด
ตัดพ้อพลาจครวญคร่ำเป็นที่น่าปริเวทนายิ่งนัก เด็กสาวได้ตัดพ้อเป็น
ใจความว่า "ท่านบิดาผู้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก อันลูกนี้มีกรรมมาก
นัก เกิดมาแต่เล็ก ก็ต้องจากบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ก็ได้ท่านบิดา ท่าน
ฤๅษีเป็นผู้ชุบเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่รอด กระทั่งจำความได้เติบโตขึ้นมา ก็ได้
สั่งสอนวิทยาการต่างๆ ให้มากมาย อันพระคุณอันเหลือคณานี้ตน
ยังไม่ได้ตอบแทนพระคุณเลย อีกทั้งยามท่านบิดาแก่ชราลงมากกว่านี้
จะได้ไครมาปรนนิบัติ"

ท่านฤๅษีเฝ้าชี้แจงแสดงเหตุผลปลอบใจเด็กสาวไว้ กระทั่งเด็กสาว
จำต้องยอมทำตามประสงค์ของบิดาเลี้ยงด้วยความเศร้าและเสียน้ำตา
และรู้รสของความพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่เคารพรักและการ
พลัดพรากจากถิ่นฐานอันคุ้นเคย ครั้นวันเพ็ญ เดือน 12 ปี มะเมีย
พุทธศก 1190 ได้ศุภฤกษ์อันดี ท่านฤๅษีวาสุเทพจึงได้ให้เด็กสาวไว้
พร้อมกับกากะวานร และบริวาร รวม 35 ตัว ไปลงนาวายนต์ยังท่าน้ำ
ชัยมงคล (ปัจจุบัน คือ วัดชัยมงคล อยู่ถัดจากจวนผู้ว่า ลำพูน) ครั้น
แล้วเมื่อเด็กสาวไว้ และพญากากะวานรพร้อมกับบริวารรวม 35 ตัวได้
ลงนาวายนต์แล้วเด็กสาวและบริวารได้ยกมือวันทาเคารพองค์ฤๅษีสุเทพ

ครั้นแล้ว นาวายนต์ก็ล่องลอยไปตามกระแสน้ำระมิงค์ สู่ทิศใต้
ด้วยความอาลัยทั้งฝ่ายบิดาและเด็กสาวไว้ พร้อมทั้งบริวารวานรทั้งหลาย

(นี่เป็นข้อความที่ถ่ายทอดมาจากจารึกของสุเทพฤๅษี ที่ได้จารึก
ไว้แต่ครั้งบรรพกาล)

นาวายนต์ อันประกอบขึ้นอย่างพิสดารลำนันได้ล่องตามลำน้ำลงสู่ทิศใต้ ผ่านเมืองหลายเมือง เมื่อถึงยามทิว พญากากะวานร จะบังคับนาวายนต์ให้แวะยังแหล่งที่มีผลไม้ต่างๆ และช่วยกันหาส้มสุก ลูกไม้ มาให้กุมารวิไดกินเป็นอาหาร ยามค่ำก็หาทำเลที่ดี ปลอดภัย หลับนอนพักผ่อนกัน

กาลเวลาล่วงมาหลายเพลานับเป็นเดือน กระทั่งวันหนึ่งเมื่อนาวายนต์ล่องได้มาตามสายน้ำมาถึงเมืองลพบุรี

ในจารึกสมุดข่อย แห่งบรรพกาลได้จารึกไว้ว่า รุ่งอรุณแห่งอาทิตย์วารแห่งมาฆะมาส พุทธศก 1190 อัครสังกาทของชุมชนปักษีชาวประชาแห่งลพบุรี

เช้าวันนั้นชาวเมืองลพบุรีได้โจทยุชานกันอ้ออิงทั่วไปว่ามีเด็กหญิงตัวน้อยประมาณ 12-13 ปี หน้าตาสะสวยร่างสตรณูพร้อมกันบริวาร เป็นถึง 35 ตัว มีตัวหนึ่งลักษณะผิดแผกกว่าตัวอื่น คือ ตัวใหญ่ สง่า ฉลาด เป็นหัวหน้า ทั้งกุมารน้อย และวานร 35 ตัว ต่างก็อยู่ในนาวายนต์ แล่นลอยวนอยู่ที่ท่าน้ำ วัดชัยมงคล (ปัจจุบัน เป็น ท่าฉนวน หน้าวัดเชิงท่า อ.เมืองลพบุรี) เจ้านครลพบุรี (ลพบุรี) ได้เสด็จทางชลมารค ประชาชนบางคนลุยน้ำบ้าง ว่ายน้ำบ้าง ลงไปฉุดนาวายนต์ จะให้เข้ามาเทียบแพท่าน้ำแต่นาวายนต์ไม่ยอมเขยื้อนเข้ามา ได้แต่ลอยวนอยู่อย่างนั้น

ความอันประหลาดครั้งนี้ ทราบไปถึงพระกรรณ เจ้านครละโว้จึงเสด็จมาพร้อมกับพระอัครมเหสี และมุขมนตรีอันพระอัครมเหสีนั้นทรงพระนามว่า มณฑนาเทวี เมื่อต่างมาถึงท่าน้ำก็ให้ประหลาดใจนัก และเมื่อสองกษัตริย์ทอดพระเนตรเห็น กุมารวิได ก็ให้นึกเมตตาจับพระทัย จึงให้อำมาตย์ มุขมนตรี ใช้เชือกผูกนาวายนต์ และให้ดึง

เข้ามาจอตเทียบทำน้ำ ทว่าเหล่าเสนาอำมาตย์ไม่อาจจะดึงเข้ามาได้

พระราชาแห่งละโว้ จึงกล่าวกับพระอัครมเหสีว่า ชะรอยกุมารีนี้อาจมีวาสนาสูง ควรที่เราทั้งสองจะลองตั้งเชือกนั้นด้วยพระหัตถ์เองดู ชีวนาวายนต์ลำนี้จะยอมเข้าจอตทำน้ำขัยมงคลนี้หรือไม่ พระอัครชายาก็เห็นด้วย จึงให้อำมาตย์เอาปลายเชือกมาให้พระองค์ทั้งสองจับ เป็นที่น่าประหลาดมหัศจรรย์แก่บุคคล ไพร่ฟ้า ประชาชนผู้ทั้งปวง เพราะเมื่อทั้งสองพระองค์สาวเชือกนั้นเข้ามา นาวายนต์ลำนั้นก็ยอมเข้ามาเทียบท่าแต่โดยดี เป็นที่แซ่ซ้องสาธุการแก่เหล่ามุนีอำมาตย์และประชานิกขาละโว้ธานีเป็นยิ่งนัก ต่างโห่ร้องยินดีเกริกก้องในพระบรมเชตานุภาพแห่งกษัตริย์ตนและต่าง แซ่ซ้องร้องถวายพระพรให้ แก่สองกษัตริย์ และกุมารีน้อยด้วย

ฝ่ายกษัตริย์ทั้งสองก็รู้สึกยินดียิ่งนัก เมื่อเรือเทียบท่าพระมเหสีนั้นถึงกับลงไปโอบอุ้มกุมารีนี้อีกและจุ้มพิตรับขวัญแก้มทั้งซ้ายขวาพระราชานั้นก็ยินดีไม่แพ้กัน

ขณะนั้นแสงแดดสดใส แต่กลับมีฝนโปรย จากนั้นกษัตริย์ทั้งสองได้รับการถวายบังคมแทบพระบาทจากกุมารีนี้อีก และพญาวานรทั้ง 35 ตัว เพราะองค์สุเทพฤๅษีได้สั่งสอนการใดควรไม่ควรไว้เป็นอย่างดี ครั้นแล้วสองราชะได้จุ้มมือกุมารีนี้อีก ขึ้นประทับยังบัลลังก์

บัดนั้นเมืองบนท้องฟ้าแห่งละโว้ธานีก็เกิดแสงสีรุ้งเป็นประกายระยับจับตาพร้อมกับมีเสียงมโหรีบรรเลงจากเบื้องบนดุจดั่งเสียงขับกล่อมดนตรีจากทวยเทพคนธรรพ์เป็นทิวี่ศรัทธาแก่ทวยราษฎร์ยิ่งนัก เมื่อต่างได้ถามและพักผ่อนอยู่ชั่วครู่ สองกษัตริย์ก็นำกุมารีนี้อขึ้นราชรถไปกับพระองค์เสด็จสู่ราชวัง ฝ่ายบรรดาท้าวพญา ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ข้าราชการบริวาร ทวยราษฎร์พร้อมเหล่าวานรและกาเกาะวานร

ได้เสด็จตามเป็นลำดับ ขณะนั้น แสงพระสุริยาเจ้าได้อ่อนแสงแผ่เข้า
กลีบเมฆ ทำให้ทุกผู้คนอบอุ่นร่มเย็น เป็นที่มหัศจรรย์ใจอีกวาระหนึ่ง
กระทั่งขบวนเสด็จพร้อมกุมารน้อยได้เข้าสู่พระราชฐาน

ลำดับนั้น พระมหากษัตริย์และพระมเหสี ได้เข้าประทับยังท้อง
พระโรง พลันมีพระราชบัญชาให้ประชุมเสนาข้าราชการเป็นการด่วน
พร้อมกับวาระนั้น กุมารน้อยได้เข้าเฝ้าและถวายสุพรรณบัฏของท่าน
พ่อฤๅษีสุเทพ จอมคนแห่งละโว้ธานีจึงได้ทราบต้นกำเนิดของกุมาร
ก็รับสั่งแก่กุมารว่า ในเพลารุ่งขึ้นจัดได้ให้กุมารขึ้นเล่าเรื่องความเป็น
มาแต่หนหลัง ครั้นยังอยู่ระมิงคนคร ครั้นแล้วจึงมีบัญชาให้โทรหลวง
ผูกดวงชะตาของกุมารน้อยนี้ว่าจะเป็นการใด

โทรหลวงได้กราบทูลพระเจ้ากรุงละโว้เป็นใจความว่า เหตุการณ์
ซึ่งจะทำนายต่อไปนี้ หากผิดจากความจริงแล้วไซ้ ขอทูลเกล้าถวาย
ชีวิตสืบไปภายหน้ากุมารนี้จักได้เป็นจักรพรรดิ เป็นยอดกษัตริย์ไม่
มีผู้ใดเสมอเหมือน และแม้วาระใด ได้กุมารนี้เป็นอัศวมเหสี คู่บารมี
แล้ว จักเพียงพร้อมด้วยมหาสมบัติ 7 ประการ เป็นแน่แท้

อันมหาสมบัติ 7 ประการของพระมหากษัตริย์นั้นมีดังนี้

1. จักแก้ว หมายถึง ศาตราวุธทั้งปวง
2. ช้างแก้ว หมายถึง ช้างลักษณะพิเศษ เช่น ช้างเผือก
ซึ่งถือกันว่า เป็นช้างคู่บ้านคู่เมือง เป็นช้างคู่บารมีของ
พระมหากษัตริย์
3. ม้าแก้ว หมายถึง ม้าลักษณะพิเศษเป็นม้าคู่บ้านคู่เมือง
4. มณีแก้ว หมายถึง เพชรนิลจินดา อัญมณีต่างๆ
5. นารีแก้ว หมายถึง ยอดหญิงคู่บารมีพระมหากษัตริย์

6. ขุนพลแก้ว

7. ขุนคลังแก้ว

เมื่อพระเจ้ากรุงละโว้ ได้สดับคำทำนายของโหรหลวง ก็มีพระทัย
ปีติยินดี จึงได้ปรึกษากับพระมเหสีความว่า เนื่องจากชาตินี้พระองค์กับ
พระมเหสีไม่มีพระราชโอรสและพระราชธิดาสืบราชสันตติวงศ์ จึงเห็นควร
สถาปนากุมารวิขึ้นเป็นพระราชธิดา พระนางจะเห็นด้วยหรือไม่ประการ
ใดซึ่งพระนางมณฑนาเทวี ก็ทรงเป็นชอบด้วยทุกประการ เพราะพระ
นางทรงถูกพระชะตาและมีความเอ็นดูรักใคร่กุมารวิเท่าๆ กับพระราช
สวามีอยู่แล้ว

"อะหา ราชะแห่งเขมรรัฐ" เขมรรัฐ หมายถึง รัฐที่มีแต่ความเขมะ
คือ ร่มเย็น เกษมสำราญ ในที่นี้หมายถึงนครละโว้ ได้สดับน้ำพระทัย
ของพระมเหสีก็ถูกพระทัยนัก หากแต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณี จึงได้
ตรัสปรึกษากับเหล่าขุนอำมาตย์ราชบัณฑิต และเหล่าข้าราชการ
ทรงภูมิปัญญา ตลอดจนบรมวงศานุวงศ์อาวุโสทั้งหลายอีกครั้งหนึ่ง และ
ได้ความต้องกันกับพระประสงค์ของพระองค์และพระมเหสีทุกประการ
ดังนั้น พระเจ้ากรุงละโว้จึงตรัสสั่ง ให้พญาโหรทั้งหลายลงเลขยามกัน
ทุกผู้ เพื่อหาหมากอุมฤกษ์ เพื่อสถาปนากุมารวิขึ้นเป็นเอกราชธิดาก็
น่าประหลาดที่บรรดาโหรทั้งหลายต่างลงเลขยามแล้ว มีความเห็นต้อง
ตรงกันหมด คือจากวันนี้ไปสิบเอ็ดราตรี จักเป็นวันมหाराชครูชุนหปักษ์
เพลายาม 1 ครุวารของ มามมาส พุทธศก 1190 อัสวสังกา เป็น
มหาอุมฤกษ์ ดังนั้น พระเจ้ากรุงละโว้ได้มี พระราชบัญชาแก่บรรดา
มหาเสนามัตย์ ให้เตรียมการสถาปนาเอกราชธิดา ให้เขียนประกาศ

แจ้งให้ทั่วกรุงละโว้ และพระประยูรญาติทั่วทุกหัวเมือง เอก โท ตรี น้อยใหญ่ ให้ทั่วให้ทราบทั่วถึงพร้อมกับให้ทหารรีบไปตามพระมหาอุปราช แห่งนครรามบุรี (ปัจจุบันเป็นบริเวณอำเภอแม่สอด จ.ตาก) ให้มาฉลองสมโภช เอกราชธิดาให้ทันตามกำหนด โปรดให้มีมหรศพสมโภช 7 วัน 7 คืน ครบถ้วน

ในพระราชพิธีนี้ พระกุมารวีก็ได้แสดงศิลปวิทยาการทั้งหลายรวมทั้งการฟ้อนรำ ซึ่งท่านบิดาเลี้ยงแต่กาลก่อน คือท่านฤๅษีสุเทพ ได้อบรมสั่งสอนมา ถวายแก่พระเจ้ากรุงละโว้ และพระมเหสีได้ทอดพระเนตรด้วยอีกทั้งพระราชประวัติตั้งแต่พระองค์ถือกำเนิด กระทั่งมาอยู่ในอุปการะเป็นบุตรบุญธรรมของฤๅษีสุเทพ ก็ได้เล่าให้พระเจ้ากรุงละโว้ และพระมเหสีฟังโดยละเอียด ซึ่งมีราชโองการให้บุโรหิตอาจารย์บันทึกไว้

"นอกจากนั้น พระเจ้ากรุงละโว้ยังมีรับสั่งให้เจ้าหญิงปทุมวดี และเจ้าหญิงเกษวดี ซึ่งเป็นราชธิดาแห่งพระเจ้าศราช และพระนางผกาเทวีผู้ครองนครรัตนปุระ (ปัจจุบันเป็นจังหวัดปัตตานี) เป็นผู้ให้การศึกษาศิลป วิทยาการดำรับพิชัยสงคราม อีกทั้งศิลปหัตถกรรม การดนตรี และเป็นพระพี่เลี้ยงทั้งสองพระองค์ ส่วนวานรทั้ง 35 ตัว รวมทั้งกาะวานร ก็ได้จัดสวนให้อยู่อาศัย ซึ่งเป็นสวนอุดมด้วยผลหมากรากไม้นานาชนิด เป็นที่สำคัญในการฉลองสมโภชครั้งนี้ได้เกิดเหตุการณ์ สำคัญสำหรับชีวิตของกุมารวีคือ การได้พบกันและถูกแนะนำให้รู้จักกับเจ้าชายหนุ่มรูปงามแห่งนครรามบุรี หรือ พระมหาอุปราชแห่งละโว้ธานีโดยพระเจ้ากรุงละโว้เอง

เมื่อทั้งสองได้พบกันพลันความหลังก็ถูกรำลึกได้ กุมารวี นั้นรู้สึกอุจจ ขวยอายเพราะความหลังเมื่อสี่ปีที่ผ่านมาแล้วยังตรึงใจอยู่ และบัด

นี่ตนเองก็เข้าสู่วัยรุ่นสาวแล้ว ฝ่ายเจ้าชายรามราช มหาอุปราชนั้น เมื่อทรงทราบว่ากุมารีมาจากขุนเขาขุนน้ำ ท่านฤๅษีสฤงเทพส่งมาก็จำได้ว่าครั้งกระนั้น พระมหาอุปราชพร้อมกับทหารคู่พระทัย ได้เสด็จออกล่าสัตว์ และตรวจชายแดน ได้หลงทางไปสู่บูรพนคร และจากนั้นก็หลงเข้าสู่ขุนเขาสุวรรณบรรพต และได้ทรงพบทั้งได้พักอาศัยอยู่กับท่านฤๅษีสฤงเทพชั่วคราว ในวันหนึ่ง ขณะที่ทรงนั่งพักอิริยาบถ อยู่ภายใต้ร่มพฤกษาใหญ่ ข้างลำห้วยขุนน้ำ (ปัจจุบัน ห้วยแม่เหียะ) ได้แว่วเสียงดนตรีน้อย ร้องหวีดว้ายด้วยความตระหนก เมื่อได้ทรงทอดพระเนตรยังที่มาของเสียง ได้เห็นกุมารีน้อย เสียหลักตกลงในน้ำ จึงกระโดดลงไป ช่วยเหลือไว้ได้ และได้ทราบภายหลังว่าเป็นบุตรบุญธรรมของท่านฤๅษี ซึ่งได้ให้กษัตริย์ช่วยเลี้ยงไว้ นับจากนั้นมาจนกระทั่งผ่านมา 4 ปี

พระราชพิธีสถาปนา นั้นได้เริ่มเมื่อเวลา 19.00 น. (ยาม 1) ครานั้นห้องชัยประโคนกระเทียม พระมหากษัตริย์ทรงจุดเทียนไชยเวียนรองกุมารีน้อยพระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา พราหมณ์บุโรหิตอ่านโองการของพระศิวะผู้เป็นเจ้าโลก มโหรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงชัยถวายพระพรจอมคนแห่งกรุงละโว้ประกาศแก่มวลพลสกนิกร เสนาอำมาตย์ทั้งหลายว่า "เราและพระมเหสี ขอแจ้งให้ทราบทั่วกันว่า เราสถาปนากุมารีนเป็นเอกราชธิดาแห่งนครละโว้ และให้มหาบุโรหิต จารึกพระนามลงในแผ่นสุพรรณบัฏว่า "เจ้าหญิงจามะเทวี ศรีสุริยวงศ์ บรมราชขัตติยนารีรัตนกัญญา ลวบุรี ราเมศวร" เมื่อได้จารึกพระนามในสุพรรณบัฏแล้ว เจ้าหญิงจามะเทวี จึงได้เป็นรัชทายาทแห่งนครละโว้ ในวาระดิถีครุวาร शुभपक्ष เดือน 3 ปีมะเมีย พุทธศักราช 1190 เมื่อพระเจ้ากรุงละโว้ทรงพระดำรัสแต่พลสกนิกรจบลง ชาวเมืองทั้งหลายต่างถวายพระพร

กันแข็งแะ

จากนั้น เหล่าบรรดาแขกเมืองต่างๆ ก็เข้าถวายพระพร จวนเวลา
ล่วงเข้ายามสอง (เวลา 21.00 น. ล่วงแล้ว) พระราชพิธีสถาปนาพระ
ราชอิสริยยศักดิ์เจ้าหญิงจามะเทวีฯ เป็นอันเสร็จสิ้น จากนั้นการละเล่น
ต่างๆ ได้แข่งขันประชันกันเต็มที่ เป็นที่สนุกสนานเบิกบานสำราญใจ
แก่ประชาชนชาวละโว้ยิ่งนัก

ในวันรุ่งขึ้น พระราชธิดามีหมายกำหนดการ จะทรงมีพระราชดำรัส
ปราศรัยกับไพร่ฟ้าและเสด็จพระราชดำเนินรอบพระนคร รุ่งขึ้น ยาม
1 แห่งอรุณ (ช่วงเวลา 6 - 9 น.) เจ้าหญิงจามะเทวี จึงเสด็จปฏิบัติ
พระราชกรณียกิจตามหมายกำหนดการ

ในบันทึกโบราณ ได้บันทึกไว้ว่า เมื่อข้าวตอกดอกไม้ได้ถูกโปรย
ไว้ทั่วบริเวณ ครั้นแล้ว เจ้าหญิงก็เสด็จพระราชดำเนินไปยังราชรถ
แล้วขึ้นประทับพร้อมพระพี่เลี้ยง พระเจ้ากรุงละโว้และพระมเหสี ทั้งพระ
มหาดูปราช และข้าราชการบริพาร ได้ร่วมขบวนด้วยเจ้าหญิง โดยราชรถ
หลายคัน

ราชรถของเจ้าหญิงเป็นคันแรกเทียมด้วยอาชาสีขาवलอด
เจ้า หญิงอยู่ในฉลองพระองค์ชุดขุนศึก แห่งราชอาณาจักรละโว้

ในบันทึกเดิม หลักฐาน กล่าวว่า

เจ้าหญิงจามะเทวี ทรงฉลองพระองค์ เสื้อสีเขียวไหมแขนเสื้อ
ยาวถึงพระหัตถ์ ขลิบริมด้วยดินทอง เป็นรูปงูใหญ่พันรอบพระปฤษฎางค์
(เบื้องหลัง) ไขว้ด้วยพระแสงดาบและธนูคาดพระเคียวด้วยแพรสีเหลือง
ทรงสนับเพลายาวเชิงชายงอนปักด้วยดินทอง ลาดพระนาภี (ท้องที่นี้
หมายถึง ส่วนเอว) ด้วยแพรสีเหลือง ทรงผ้าหางกระรอก (โจงกระเบน

แค่เข้า) ขบวนเริ่มเคลื่อนเสด็จวนรอบพระนคร

พระพิรุณได้โปรยละอองชุ่มเย็นจากฟ้าเหนือเมืองละโว้ (ลพบุรี) เหล่าทวยราษฎร์ต่างๆ รอรับเสด็จเพื่อถวายพระพรชัยกันดารดาษ และต่างก็ปรีดีเปรมกันทั่วหน้า ฯลฯ

กาลเวลาได้ล่วงไป พระราชธิดาจามะเทวี ได้เจริญวัยขึ้นเป็นลำดับเจ้าหญิงได้ทรงศึกษาอักษรศาสตร์การดนตรี นาฏลีลาต่างๆ ศิลปหัตถกรรม จากพระพี่เลี้ยงปทุมวดีและ ฯลฯ

จากนั้นได้ทรงศึกษาตำรับพิชัยสงคราม การยุทธวิธี ยุทธศาสตร์ต่างๆ ภูมิประเทศ ทั่วแคว้นแคว้น วิชาการรบ พันดาบ หอก โล่ เช่น จากเจ้าหญิงเกษวดี และคณาจารย์ข้าของศึกต่างๆ

เจ้าหญิงทรงศึกษาได้รวดเร็วเพราะเจ้าหญิงทรงมีพระสติปัญญาเฉลียวฉลาดมาก ทรงมีความชำนาญเป็นอย่างยิ่ง ทรงขบขันอาชาไนยสีขาวปลอด ได้อย่างโลดโผน ยิ่งกว่าขุนศึกบางคนอีกทรงพิณก็ไพเราะจับใจนัก กิตติศัพท์จึงเป็นที่เลื่องลือ ไปในหัวเมืองไกลทั่วทุกทิศ

สำหรับพระราชบิดาและพระราชมารดานั้น ทรงโปรดให้เจ้าหญิงทรงเล่นพิณและการดนตรีถวายบ่อยครั้งและโปรดปรานมาก นอกจากนี้อุปนิสัยของเจ้าหญิงจามะเทวี ยังไม่ถือพระองค์อีกด้วย กอปรทั้งทรงมีพระเมตตาเป็นที่ลึกล้ำในหมู่ไพร่ฟ้าทั้งมวล

ในระหว่างนั้นได้จาริกไ้ว่า ที่กรุงละโว้สุขเกษมเปรมปรีดิ์กันทั่วหน้า ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

ศึกสองละโว้-โกสัมภี

ฝ่ายพระมหากษัตริย์แห่งกรุงละโว้คือ เจ้าราม เมื่อได้ไปมาใกล้ชิดกับเจ้าหญิงจามะเทวี ก็เกิดปฏิพัทธ์เสน่หาขึ้น ครั้นเมื่อเจ้าหญิงพระชนมายุได้ 20 พรรษา ก็ทรงมีพระสิริโฉมงามยิ่งนักสุดจะหาหญิงใดเสมอเหมือน

อันความงามของพระราชธิดานั้นจารึกไว้ว่า แม้พระเนตรก็คมแวววาวมีอำนาจอันลึกกลับเมื่อแลต้องผู้ใดมิว่าหญิงหรือชายจะพิศวางงวยไปทุกผู้

กาลต่อมาเมื่อต่างก็มีพระราชหฤทัยต้องตรงกัน พระราชธิดาและพระราชมารดาจึงได้จัดพิธีหมั้นขึ้น ณ วันพฤหัสบดี ข้างขึ้นเดือน 6 พุทธศักราช 1196 กรุงละโว้ได้มีพระราชพิธีสำคัญ คือ พระราชพิธีหมั้นระหว่าง เจ้ารามราช กับ เจ้าหญิงจามะเทวี เจ้าหญิงปทุมวดี เจ้าหญิงเกษวดี โดยพร้อมกัน ในพระราชพิธีนั้น ได้มีมหรสพอีกครั้งหนึ่ง ได้มีการสมโภชเป็นที่เอิกเกริก บรรดาเจ้าเมืองต่างๆ ได้ส่งเครื่องราชบรรณาการถวายทั่วทุกเมือง

กาลเวลาผ่านไปได้ไม่นานก่อนที่จะได้หันมีพิธีอุปภิเษก เนื่องด้วยความงาม และความที่เจ้าหญิงทรงมีพระราชจริยาวัตรอันสามารถ จึงล่วงรู้ไปถึงพระกรณแห่งเจ้าชายผู้เป็นราชโอรสแห่งพระเจ้ากรุงโกสัมภี (พม่า) เกิดลุ่มหลงในจินตนาการไม่เป็นอันกินอันนอน กระทั่งพระราชบิดาแห่งเจ้าชายทนรบเร้าไม่ไหว ต้องแต่งเครื่องราชบรรณาการให้มหาอำมาตย์เชิญพระราชสาส์นมาสู่พระราชธิดาจามะเทวี โดยมีได้สืบสาวราวเรื่องเสียก่อนว่าเจ้าหญิงทรงมีพระคู่หมั้นแล้ว ในปีนั้นเป็นปลายปีพระพุทธศักราช 1196 ซึ่งเจ้าหญิงทรงรับหมั้นเจ้าชายราม

ราชผ่านไปได้หลายเดือนแล้ว ครั้นเมื่อพระเจ้านพรัตน์ราช ได้รับเครื่อง
ราชบรรณาการแล้ว แต่ทางละโว้ธานีต้องเสียใจ ที่มีอาจตบสนองไมตรี
ได้ เพราะเจ้าหญิง มีพระคู่หมั้นแล้ว

เมื่อต่อมา ทางกรุงโกสัมภีได้รับทราบคำตอบ ก็คิดว่าทางละโว้
บายเบี่ยงก็บังเกิดความแค้นในพระทัย ลุราวดือนอ้าย ปลายปี พ.ศ.
1196 ฝ่ายนครโกสัมภีจึงได้ยกทัพใหญ่ พรั่งพร้อมด้วยกำลังทัพทาง
พระประยูรญาติ คือ ฝ่าย นครกาลิงครัฐ (ปัจจุบัน เป็นเมืองกาลิง
ครัฐ แคว้น พาราณสี ประเทศอินเดีย) รวมกำลังทั้งหมดเป็น ทัพภษัตริย์
(แม่ทัพล้วนเป็นราชโอรส ราชนัดดาหรือเจ้าผู้ครองนครทั้งสิ้น ทุกทัพ
ต้องมีกองหน้า กองหลวง กองหลัง เต็มอัตราศึกมิใช่ทัพธรรมดา)
ทัพของนครโกสัมภีนี้เริ่มบุกเข้าโจมตีนครรามบุรี ของเจ้ารามราช เพื่อ
บดขยี้พระคู่หมั้นให้แหลกเป็นจุล เพื่อเป็นทางผ่านเข้าโจมตีนครละโว้ต่อ
ไป

บันทึกแห่งประวัติศาสตร์กล่าวว่า แสนยานุภาพของนครโกสัมภี
และกาลิงครัฐได้พุ่งเข้าบดขยี้นครรามบุรีอย่างบ้าคลั่งและน้ำน้อยยอม
แพ้ไฟ บัดนั้นไพร่ฟ้าข้าทหารล้มตายเป็นไปไม่ร่วงเจ้าชายรามพระมหา
อุปราช สุดที่จะต้านไว้ได้..

การต่อสู้เป็นไปแบบสู้อยู่หลายใจเหือกสุดท้ายมาเร็วเข้า
แจ้งข่าวศึก และ ผลการรบระลอกแล้วระลอกเล่ามายังกรุงละโว้
พระเจ้ากรุงละโว้ทรงจัดทัพหนุนไปช่วย ก็มีอาจจักด่านทานแสน
ยานุภาพของศัตรูไว้ได้

ถึงบัดนี้ เจ้าหญิงจามะเทวี ก็อาสาออกศึกร่วมด้วยพระพี่เลี้ยง
ทั้งสอง และเป็นการทูลต่อพระราชบิดาอย่างเด็ดเดี่ยว โดยมีต้องการ
คำท้าทายใดๆ ทั้งสิ้น

ในการที่เอกราชธิดา เจ้าหญิงจามะเทวี ออกอาสาศึกษีครั้งแรกนี้ก่อให้เกิดการตระหนกตกใจแก่พระเจ้ากรุงละโว้และพระมเหสียิ่งนัก หรือแม้แต่เหล่าบรรดาพราหมณ์ปุโรหิตและข้าราชการบริพารทั้งหลายก็เช่นกัน

แต่ทุกคนหาได้ไตร่ตรองไม่ว่าอันการศึกษานั้น ใช่ว่าจะใช้แต่พลังกำลังเข้าหาหั่นกันแต่อย่างเดียวก็น่าไม่ จะต้องมีการกลศึก และยุทธวิธียุทธศาสตร์ต่างๆ ตลอดจนรัฐภูมิศาสตร์สงครามอีกด้วยในการอาสาศึกษาอย่างหาญกล้าไม่กลัวตายของเจ้าหญิงจามะเทวีในครั้งนี้ ได้รับการทักท้วงห้ามปรามจากพระราชบิดาและพระราชมารดาตลอดจนพราหมณ์ปุโรหิตทั้งปวง

หากแต่เจ้าหญิงมีพระทัยเด็ดเดี่ยวยิ่งนัก ได้ให้เหตุผลว่าอันการศึกษีครั้งนี้เป็นศึกใหญ่ แม้ฝ่ายละโว้จะยังมีขุนศึกแม่ทัพนายกองก็จริงอยู่ แต่เมื่อเข้าศึกษียกมาเป็นทัพกษัตริย์พระราชโอรส ของฝ่ายโกสัมภีเป็นผู้นำทัพ แล้วยังประกอบด้วยราชวงศ์จากโกสัมภีและกาลิงครัฐมาการศึกษีครั้งนี้ป่านฟ้าจะถล่มดินทลาย หมายถึงรบฝ่ายประเทศเราให้ราบเป็นหน้ากลอง เพราะฉะนั้นทางละโว้ธานี จะมัวรือรืออยู่ไย จะต้องจัดทัพกษัตริย์ออกปะทะเช่นกัน แม้ตัวเองจะเป็นหญิงก็จริงอยู่ แต่จะทำประการใด เพราะเจ้าเมืองละโว้มีแต่บุตรหญิง ไม่มีโอรสเลยตนจึงอาสาด้วยชีวิต ให้สมพระเกียรติที่เสด็จพ่อเสด็จแม่ ได้สถาปนาตนเป็นเจ้าหญิงแห่งละโว้ธานี และถ้าเจ้าหญิงยอมสยบแก่ข้าศึกแล้ว ไหนเลยบรรดาหัวเมืองขึ้นทั้งหลายจะเกรงขาม ก็จะทำให้กันแข็งเมืองไปสิ้น

อีกประการหนึ่งนั้น เจ้าพี่ราม ก็ทรงเป็นคู่หมั้น กำลังอยู่ในระหว่างอันตรายใหญ่หลวง หากปล่อยตามยະยากรรม แม้เจ้าพี่รามพ่ายแพ้

เจ้าหญิงจะดูหน้าใครได้ เมื่อต้องตกเป็นบาทบริจาริกาของกษัตริย์คู่ศึก
ซึ่งตนจะไม่ยอมตกเป็นของชายอื่น เป็นอันขาด

พระมหาเทวี และพระเจ้ากรุงละโว้ ได้ฟังแม้จะสุดแสนเป็นห่วง
แต่ในที่สุดก็ต้องยอมตามความประสงค์ของเจ้าหญิง และต้องจัดทุกสิ่ง
ที่ต้องการในการออกศึกโดยเร็ว ต่อคำถามของสมเด็จพระราชบิดาและ
พระราชมารดาว่า จะไปศึกเมื่อใด เจ้าหญิงจามะเทวีทูลตอบ "จะไป
วันนี้"

ครั้นแล้วพระเจ้ากรุงละโว้ ก็รีบมีรับสั่งให้มหาอำมาตย์ไปอาราธนา
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า มายังพระอารามหลวง และโปรดให้หมู่พราหมณ์
บุโรหิต ไปยังพระอารามโดยพร้อมเพรียงกัน เพื่อทำพระราชพิธีเจิม
เฉลิมชัยให้แก่พระราชธิดา

ฝ่ายเจ้าหญิงจามะเทวี ก็ทรงเตรียมแผนการศึกอย่างรีบด่วน
และรัดกุมยิ่ง ทรงมีรับสั่งให้ขุนศึกทั้งมวล จัดกระบวนทัพหลวงให้ถูก
ต้อง ตามหลักตำรับพิชัยสงคราม และ ให้พระพี่เลี้ยงทั้งสอง จัดทัพ
ม้าเกณฑ์ ทหารหญิง แกว่นกล้า ใจเด็ด 500 คน ทหารชาย 2000
คน และกาละวันร เอาเฉพาะวันรที่ติดตามมาจาก ระมิงคันคร ทั้ง
35 ตัว

ภายในพระอารามหลวง เมื่อพระเจ้ากรุงละโว้ และพระนาง
มณฑนาเทวี และเจ้าหญิงจามะเทวี ได้เสด็จมาพร้อมกันแล้ว สมเด็จพระ
สังฆราชและหมู่บุโรหิต สมเด็จพระสังฆราช ทั้งหมู่พราหมณ์ก็เริ่ม
กระทำพิธี ประมาณ กังนาคาก็แล้วเสร็จ ทั้งสามกษัตริย์ก็เสด็จตรง
ไปที่พระลานมณฑลหมู่พราหมณ์เมื่อทราบว่เจ้าหญิงจะเสด็จไปราช
การศึกต่างก็ได้หลั่งไหลกัน มาเพื่อถวายพระพรชัยกันเนื่องแน่นเต็มพระ
ลาน

นักพูดฝีปากเอก

ครั้นเมื่อกษัตริย์ทั้งสามเสด็จมาถึงหมู่บ้านหกรกล้า จวบกับเป็นเวลาพอดีกับทัพจาก นครรัตนปุระจากเมืองชากังราว (กำแพงเพชร) และจากเมืองอัตตะปือ (พิษณุโลก) ต่างยกทัพมาช่วย ได้มาถึงพอดี จึงเมื่อทัพทั้งหมดรวมกันแล้ว เจ้าหญิงในชุดนักรบชาวเขมรรัฐ (อีกชื่อหนึ่งของลพบุรี) ดุจดวงวันเลียบพระนคร แต่วันนี้มีได้ทรงสวมเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เจ้าหญิงจามะเทวีได้ทรงประทับยืนอยู่เบื้องหน้าทหารทั้งมวลและทรงกล่าวปราศรัย เปล่งพระสุรเสียงก้องกังวานเป็นใจความว่า

"พี่น้องทหารหาญ ชาวละโว้ ชาวรัตนปุระ ชาวอัตตะปือ ชาวชากังราวทั้งหลาย บัดนี้นครของเราถูกข้าศึกย่ำยี เราอันเป็นเอกราชธิดา ย่อมจะทนเห็นไพร่ฟ้า พลเมืองต้องประสบมหาภัยจากสงครามของข้าศึกมิได้ เจกเช่นเดียวกับบรรดาชาวทหารกล้าทั้งหลาย ก็เช่นกัน ย่อมจักต้องออกทำหน้าที่ด้วยชีวิต เพื่อจะปกป้องพวกพ้องของเราและแผ่นดินของเราให้สถาพร ยินยอมสละไปเบื้องหน้า การศึกครั้งใหญ่หลวงนัก เป็นทัพกษัตริย์ และเราก็คือกษัตริย์ แม้จะเป็นหญิงแต่ก็หากกลัวไม่.."

นอกจากนั้นเจ้าหญิงจามะเทวีได้กล่าวปลุกเร้าใจทหารหาญทั้งทหารชายและทหารหญิงให้หมดอาลัยในชีวิตให้นึกถึงแต่เกียรติยศและศักดิ์ศรี ของตนเท่านั้น

อีกทั้งได้กล่าวกับเหล่าบรรดาพญาวานร ทั้ง 35 ตัว ซึ่งต่างที่มาศึกอยู่อย่างคึกคะนอง แต่ก็อยู่ในระเบียบวินัย เพราะถูกฝึกมาอย่างเคร่งครัด และถือว่าเจ้าหญิงจามะเทวีเป็นนาย เป็นเจ้าชีวิต อีกทั้งยึดมั่นคำสั่งขององค์ฤาษีสุนเทพ บิดาเลี้ยงดั้งเดิมของเจ้าหญิงเป็นสำคัญอีกด้วย ทั้งอีกประการหนึ่งนั้น เจ้าหญิงทรงถือว่า พญาวานร เหล่านี้เป็น

เพื่อนร่วมตายอันได้เคยฝ่าความลำบากด้วยกันมาแต่หนหลัง

สำหรับทหารหญิงนั้นเล่า เจ้าหญิงทรงยำให้รำลึกถึงศักดิ์ศรีของ
ผู้หญิง จักต้องพิสูจน์ให้โลกเห็นว่า ผู้หญิงนั้นจะอ่อนแอกว่าชายก็แต่
เพียงร่างกาย แต่ดวงจิตนั้นกล้าแกร่ง และเลื่อมรักชาติปิตุภูมินั้นมิ
ได้ด้อยไปกว่าชายเลย และจักได้พิสูจน์กันในการศึกยิ่งใหญ่ครั้งนี้

สุดท้ายของคำกล่าวสัจพจน์ของเจ้าหญิง พระองค์ได้ทรงรำลึก
ถึงคนขลาด อันเป็นอันตรายแก่กองทัพอย่างยิ่ง จึงได้ทรงประกาศ
ก้องว่า ทหารผู้ใดทั้งหญิงชาย หรือพลาวานรใด หากมีเหตุผลส่วนตัว
ประการใดก็ตาม มิเต็มใจไปในการศึกครั้งนี้ ก็ขอให้แยกตัวออกมาจาก
กองทัพเดี๋ยวนี้และพระองค์จะไม่เอาโทษแต่ประการใด

ปรากฏว่าทุกชีวิตในกองทัพ ยินดีที่จะพลีชีพเพื่อปิตุภูมิ มาตุภูมิ
แห่งตนทั้งสิ้น และต่างมีความฮึกเหิม มั่นใจในองค์หญิง ว่า จะเป็นผู้
นำทัพเข้าบดขยี้ข้าศึกเป็นผลสำเร็จ นำชัยชนะมาสู่ประเทศชาติ หรือ
หากจะพ่ายแพ้ เจ้าหญิงก็พร้อมที่จะพลีชีพอยู่กับพวกเขาเช่นกัน

ดังนั้น จึงปรากฏเสียงไชโยโห่ร้องถวายพระพรชัยกันดังกึก
ก้องจากบรรดาทหารหาญและเหล่าทวยราชกุมารแห่งกรุงละโว้ธานีขึ้น
พร้อมกัน

ณ บัดนั้น เบื้องบนท้องฟ้าเหนือนครละโว้ธานี บรรยาศาศกีสด
ไสสว่างไสว เป็นศุภฤกษ์ศรีนิมิตอันดี เจ้าหญิงจามะเทวี ได้มีรับสั่งให้
จัดทัพเป็นสองกอง เฉพาะทัพมาให้พระพี่เลี้ยงทั้งสององค์เป็นผู้จัดทัพ
ส่วนฝูงพลาวานร ให้โดยเสด็จกับเจ้าหญิง ซึ่งทรงอาษาผีเท้าเยียม
และม้าสำหรับกาะวานรขึ้นนั้น ล้วนแต่ผีเท้าเร็วเป็นยอดของกรุงละโว้
ทั้งสิ้น

จอมทัพผู้เป็นวีรสตรี

ล่วงเข้าเวลาบ่าย เจ้าหญิงและสองพระพี่เลี้ยงกับหมู่กาทะวานร หรือพญาลิงทั้ง 35 ตัว และทหารม้าชายหญิง สองพันห้าร้อยคน และกองทัพทั้งหมดที่จะไปรบศึกครั้งนี้ก็ทำพิธีถวายบังคมลาและขอพระพรชัยของพระเจ้ากรุงละโว้และพระมเหสี ครั้นได้เวลาเป็นมหามงคลอุดมฤกษ์ จึงทำการยาตราทัพ

อาชาสีขาवलอดตัวโปรด โลดแล่นนำขบวนทัพไปด้วยฝีเท้า จัดธงชัยประจำองค์จอมทัพโบกสะบัดอยู่ไปมา ธงชัยนี้ทำเป็นพื้นธงสีฟ้าขลิบริมสีขาว และมีรูปมกุฎราชกุมารี่แห่งละโว้ธานีลอยอยู่เหนือดวงอาทิตย์ เมื่อขบวนทัพกษัตริย์แห่งเจ้าหญิงจามะเทวี เคลื่อนไพร่พลออกไปจากประตูเมืองแล้ว พระเจ้ากรุงละโว้ได้มีพระราชบัญชาให้ชาวกรุงละโว้ทุกคนจงพากันบำเพ็ญกิจทางศาสนาสดมณต์อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายดลบันดาลให้กองทัพเจ้าหญิงจะมีชัยชนะศึกใหญ่ครั้งนี้ และให้รักษาศีลทุกวันธรรมสวณะ 8 คำ 14 คำ และ 15 คำ และให้งดเล่นการมหรสพต่างๆ ในวันศีล ฝ่ายเจ้าหญิงต่อมาให้มีบัญชาให้ เจ้าชายแห่งรัตนปุระ เป็นแม่ทัพหลัง นำทหารที่แบ่งไว้ให้จำนวนหนึ่งเดินทัพเป็นกองระวังหลัง นำทหารที่แบ่งไว้ให้จำนวนหนึ่งเดินทัพเป็นกองระวังหลัง แล้วส่งเดินทัพต่อไปอย่างรีบเร่ง

การเดินทัพ เป็นไปแบบทั้งกลางวันทั้งกลางคืน กระทั่งใกล้ถึงนครเขื่อนขันธ์ กองสอดแนมซึ่งเจ้าหญิงส่งล่วงหน้าไปอีกชั้นหนึ่ง ได้กลับมากล่าวว่า ข้าศึกกำลังเข้าตีนครของพระเจ้าราม อีกครั้ง เจ้าชายอันเป็นพระคู่หมั้นเจอศึกหนักนัก เป็นการโจมตีซ้ำ เต็มหลายระลอก ผู้คนล้มตายเป็นไปไม่ร่วง ใกล้จะสูญเสียเมืองอยู่แล้ว

เจ้าหญิงจามะเทวีได้ทรงพระอักษรไปยังพระเจ้าราม เป็นใจความ

ว่า ให้เจ้าชายทั้งนครเสีย โดยให้อพยพชาวเมืองที่เหลือน้อยมาก่อนแล้ว
ให้นำทัพหนีรอดลงมาให้พ้นเทือกเขาขุนกาฬ (เมื่อเสร็จสงคราม พวก
เรานี้) ครั้นแล้วเจ้าหญิงจะออกรับศึกที่ไล่ติดตามมาเอง จากนั้นเจ้าหญิง
ได้ทรงกำหนดแผนการศึกษาโดยออกสำรวจภูมิประเทศเป็นการด่วน เพื่อ
ปะทะกับทัพกษัตริย์โกสัมภีให้ถึงขั้นแตกหักเป็นขั้นต่อไป ครั้นแล้วทหาร
ได้รับนำพระราชสาส์นจาก เจ้าหญิงไปถวายเจ้าราม เป็นการด่วนหลัง
จากนั้นทรงมีบัญชาให้ม้าไ้ไปดูกองทัพหลังที่ติดตามเจ้าหญิงมาให้
ตั้งค่าย อยู่ ณ สุวรรณบรรพต (ปัจจุบันคือ เขาทอง จ.นครสวรรค์)

ต่อมา จึงให้แบ่งกองทัพม้อออกเป็นสามกอง เจ้าหญิงทรงบัญชา
ทัพด้วยพระองค์เอง ชุ่มอยู่ ณ หลังเขาขุนกาฬ พร้อมด้วยทหารหญิง
500 คน และ พญาวานร คือ กากะวานร ทั้ง 35 ตัว ซึ่งต่างขี่ม้า
ถืออาวุธคู่มือพร้อม เรียกได้ว่าเป็นทหารม้าวานรกองแรกของโลกก็
ว่าได้

จากนั้น เจ้าหญิงจามะเทวี ก็มีรับสั่งให้ พระพี่เลี้ยงปทุมวดี และ
ทหารหน่วยหนึ่งคอยชุ่มโจมตีดักกำลังข้าศึก ให้อยู่ห่างทัพเจ้าหญิง
ประมาณสุดเสียงสังข์

เจ้าหญิงจามะเทวี ได้บัญชาการศึกษาต่อไปอีก โดยให้พระพี่เลี้ยง
เกษวดี ไปคอยตีสกัดทัพให้ห่างพอสุดเสียงสังข์ของพระพี่เลี้ยง องค์
พี่ (เจ้าหญิงปทุมวดี) โดยกองนี้ให้ใช้พลทหารชายฉกรรจ์กองละ
หนึ่งพันคน ให้คอยชุ่มอยู่สองฟากทางเมื่อได้ยินเสียงเป่าสังข์เป็นอาณัติ
สัญญาณให้รีบโจมตีสกัดแล้วรีบหลบหนีเข้าป่า อย่าต่อสู้ด้วยข้าศึกรีบ
ไปสมทบกับทัพใหญ่ คอยป้องกันอย่าให้ข้าศึกรุกไล่กองทัพรามบุรี ที่
รอดหนีลงมาได้

กลศึกของเจ้าหญิงแห่งละโว้

ครั้นในวันรุ่งขึ้น ผุ่ชนอันเสียขวัญของนครรามบุรี ก็ได้ถอยร่นอพยพลงมา ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดและระส่ำระสาย เจ้าหญิงจามะเทวี จึงสั่งให้เร่งหนีไปยังนครสุวรรณบรรพตโดยด่วนอีกสองวัน ต่อมา ท้าพนครรามบุรี ได้หนีร่นลงมาลห่ม่านเจ้าหญิงให้ทหารไปทูลเจ้าราม ให้เร่งถอยไปสมทบกับกองหนุนที่มาจากละโว้แล้วให้ตั้งมั่น ณ นครสุวรรณบรรพตแล้วจึงค่อยปรึกษาหารือการสงครามกันในภายหลัง

ฝ่ายเจ้ารามนั้นก็รู้สึกเป็นห่วงเจ้าหญิงมาก แต่ขณะนี้เป็นเวลาราชการทัพ เหล่าทหารทุกผู้ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของจอมทัพ จึงได้เร่งให้ทหารรีบรุดหนีไปพ้นแนวยุทธศาสตร์อันตราย พอได้เวลาบ่ายคล้อย ท้าพหน้าของ กองทัพโกสัมภี ได้ตะลุยเข้าสู่ เขตกาฬบรรพต เมื่อกองสอดแนมได้มารายงานเจ้าหญิงว่า ทัพข้าศึกยกมาอย่างมืดฟ้ามัวดิน ผงคู่มือศึกคร่อมท้วนภาคาศที่ผ่านเหล่าทหารของศัตรูนั้นเล่าต่างก็เหี้ยมฮึกเกรี้ยว ประดุจหนึ่งว่าชัยชนะนั้นอยู่แค่เอื้อม จะหีบเอามาเมื่อใดก็ย่อมได้

ฝ่ายเจ้าหญิงทรงไตร่ตรองด้วยความคิดหนักว่า ขณะนี้ข้าศึกมีกำลังประดุจหนึ่งช้างสารที่กำลังเมามัน เนื่องจากประสบชัยชนะมาใหม่ๆ จึงออกอุบายศึกให้ข้าศึกหลงกลที่บริเวณเขาลูกหนึ่ง จึงบัญชาให้ทหารหญิงชุ่มอยู่ข้างภูเขาสาคัญลูกหนึ่งให้ทำเลที่แยบยลทางด้านสุดทาง และอีกทำเลหนึ่งให้กาจะวานรทั้ง 35 ตัว เตรียมก่อนหินและแท่งผา และแม้แต่ศิลาแลง เมื่อได้โอกาส จะมีอาณัติสัญญาณให้ โยนแผ่นผาและก้อนหินเหล่านั้น ลงมาทับกองทหารของข้าศึก และ ให้ยิงธนูเพลิงเข้าใส่ด้วย เมื่อเจ้าหญิงสกัดทัพสมควรแก่เวลาแล้ว ให้เหล่ากาจะวานรจรรีบลงมาจากชัยภูมิที่กำหนดนั้น ลงมาสมทบกับเจ้าหญิงโดยเร็ว

จอมทัพวีรสตรีผู้พิชิต

ต่อมาเมื่อกองทัพหน้าเข้าศึกผ่านไปก็ถึงกองกลาง มองดูทหาร
เข้าศึกแล้วก็มัวตา เพราะเหลือที่จะคนานับ พอจวนเย็นจึงได้ถึงกอง
หลังและกองเสบียง

ทันใดนั้น ปรากฏมีเสียงสังข์ดังกังวานอย่างโห่หวาน

นั่นคือสัญญาณแห่งการตอบโต้เข้าศึก ซึ่งฮึกเหิมและเข่นฆ่าชาว
ไทยลงกายกอง จักได้รู้สำนักเสียที่ว่าอันเมืองไทยนั้น(สมัยนั้นยังไม่
ใช้ชื่อไทย) ทั้งบุรุษและสตรี หรือ แม้แต่สิ่งสารสัตว์ก็มีพิษสง
อย่าได้รังแกกันง่ายๆ บันดล ผูกพญาวานร ซึ่งเจ้าหญิงจามะเทวีได้
สั่งไว้ ก็ได้ลี้ภัยก่อนศิลาพร้อมกับระดมยิงธนูเพลิงเข้าใส่ข้าศึก ดังท่าฝน
ฝ่ายหมู่ทหารม้าหญิง ก็พากันระดมยิงธนูเข้าสาดใส่ และครานั้นแม้
แต่กองเสบียงของข้าศึกก็ตกอยู่ในทะเลเพลิง เสียงทหารที่ถูกไฟคลอก
กร้องโอดโอยเซ็งแซ่ เพราะหุบผาแห่งนั้นอุดมไปด้วยหญ้าแห้งและ
ใบไม้แห้งทับถมกันมานานปี

แม้ทัพหลังเกิดระส่ำระสาย สูญเสียชีวิตมากมายพร้อมกับสัตว์
อันเป็นพาหนะ และเสบียงอาหารนั้น กว่าทัพหลวงจะรู้เรื่องและยก
มาช่วย กองซุ่มของเจ้าหญิงก็หนีหายไปโดยรวดเร็วดุจดังกองทัพปี
ศาจฉนั้น

ในเวลาไม่เนิ่นนานนัก เมื่อเจ้าชายโกสัมภี และกองทัพ อัน
มหาศาลของพระองค์ กริธาเข้าสู่นครเชื่อนขันธ์ เพื่อเข้าโจมตีให้
แตกและยึดไว้ให้ได้เพื่อสะสมเสบียงอาหารไว้ให้แก่กองทัพให้มากที่สุด
โดยที่จะต้องไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของชาวเมือง ที่ต้องสูญเสียพืช
พันธุ์ธัญญาหารสัตว์เลี้ยง ที่เลี้ยงไว้ประดามี ก็เียจต้องคำนึงถึงเล่า

ในเมื่อกองทัพของโกสัมภีและกลิงครรัฐ ก็คือชาวพม่าและอินเดีย ซึ่ง
เป็น คนละเชื้อชาติกับเรา

เมื่อจะกระทำการใดเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนได้เขาก็ออมจะ
กระทำ ทว่าในการที่เจ้าชายโกสัมภีสั่งกองทัพเข้ายึดนครเขื่อนขันธ์
(ตำบล ใน จ.กำแพงเพชร) ครั้งนี้ การณ์กลับผิดพลาดโดยสิ้นเชิง เพราะ
ยึดได้แต่เมืองเปล่าๆ ไม่มีการต่อต้านจากทหารนครเขื่อนขันธ์ ทั้งนี้
เพราะกองม้าเร็วโดยการบัญชาของเจ้าหญิง ได้ตะลุยล่วงหน้ามาถึง
และสั่งการว่าให้ทหารคุมประชาชนอพยพทั้งเมืองโดยพลัน พร้อม
ทั้งกวาดต้อนสัตว์เลี้ยงและขนข้าวของเสบียงกรังไปด้วย ยุ้งฉางที่ขนข้าว
ออกมาไม่หมดให้เผาทิ้งเสีย เพราะฉะนั้น ท้าพโกสัมภีจึงได้เสบียง
อาหารเป็นจำนวนน้อยมากทำให้เจ้าชายโกสัมภีทรงผิดหวังและแค้น
เป็นอย่างยิ่ง

ฝ่ายเจ้าหญิงจามะเทวีหลังจากได้วางแผนการศึกโจมตีติด กำลัง
และก่อความทัพฝ่ายโกสัมภีแล้วได้รับรุดกองทัพส่วนพระองค์เข้าสมทบ
กับทัพของพระพี่เลี้ยงทั้งสอง แล้วได้ส่งทหารไปทูลเจ้ารามให้เคลื่อน
กองทัพของพระองค์ให้มาสมทบกับเจ้าหญิง ณ บริเวณชัยภูมิแห่งหนึ่ง
อันได้เปรียบข้าศึกของนครเขื่อนขันธ์ (สันนิษฐานจากท่านผู้รู้คาด
ว่าจะเป็นใกล้ภูเขา บริเวณน้ำตกคลองลาน จ.กำแพงเพชร) และถึง
กลางสุวรรพต อีกบริเวณหนึ่งและเพื่อความไม่ประมาท เจ้าหญิงทรง
ข่มกองทัพรอเจ้าชายราม อยู่ยังแนวป่าใหญ่และเป็นชัยภูมิที่ดี เพราะ
ยังเกรงว่าข้าศึกจะบุกเข้าโจมตีโดยฉับพลันได้

ฝ่ายทัพโกสัมภี เมื่อรวมพลได้แล้ว ก็จำต้องหยุดการติดตามไป
ชั่วคราว และได้ประชุมปรึกษากันว่า ทหารเราก็นานกว่าฝ่ายละโว้หลาย
เท่า แต่ที่เสียทีครั้งนี้ยังไม่สายเกินไป และเหตุใหญ่ที่พลีชีพพล่าไปเหตุ

ก็เพราะทหารฝ่ายโกสัมภีรูกำลังเข้าศึกเพลินว่าเรียงประมาทมากจนเกิน
การณ์ ขาดการระมัดระวังเท่าที่ควร พวกเราจึงต้องคิดแก้ไขสถานการณ์
สงครามครั้งนี้เสียใหม่ ดังนั้น เจ้าชายโกสัมภี จึงบัญชาให้กองทหาร
พิเศษไปสืบดูว่า ทัพละโว้ที่มาซุ่มตี สกัตกัพของฝ่ายโกสัมภีอย่าง
ห้าวหาญ ไม่เกรงกลัวต่อความตาย และกิตติศัพท์อันระบือลือลั่นของ
ฝ่ายโกสัมภีครั้งนี้ ตัวแม่ทัพคือใคร

ต่อมา กองทหารพิเศษกองนั้น ก็เข้ามาทูลเจ้าชายอันเป็นจอม
ทัพฝ่ายโกสัมภีว่า ตนเองไม่รู้จักจอมทัพ หรือแม่ทัพผู้มาตัดกำลังกอง
เสบียงและดักซุ่มโจมตีนั้นมาก่อนเลย แต่จากธงประจำตัวบ่งว่า เป็น
แม่ทัพใหญ่ และที่ประหลาดคือ หาเป็นชายไม่ หากแต่เป็นสตรีรูป
ร่างงดงาม แต่ฝีมือนั้นกล้าแข็ง เวลาสัปยุทธ์ทหารฝ่ายเราที่อยู่ใน
เหตุการณ์และรอดตายมาได้เล่าว่า จอมทัพนั้นควบอาชาสี่ขาवलอด
ฝ่าเท้าจัดดั่งลมพัด นำทัพเข้าตลุยฝ่ายเรา สตรีนั้นมีฝีมือสูงนัก ทหาร
ฝ่ายเราถูกดาบสตรีนั้นล้มตายมาก ไม่อาจต้านทานฝีมือได้ เมื่อม้าสี่
ขาวิ่งไปทางทิศใด ทหารฝ่ายเราก็ถอยร่นแตกขบวนกระจัดกระจาย
ถ้ามีทหารรบต่อฝีมือด้วย ก็จะพ่ายแพ้ถึงแก่ความตายอย่างรวดเร็วอีก
ประการหนึ่งนั้น กองทหารหญิง และชายที่ติดตามแม่ทัพผู้นั้น ล้วน
เป็นทหารที่มีความปราดเปรียวว่องไว และฝีมือกลยุทธสูง สังเกตได้
ชัดว่า ได้รับการฝึกปรือมาอย่างดี และชำนาญยิ่ง

เจ้าชายได้ตรึงตรองด้วยความประหลาดใจ และรีบแก้กลยุทธ
ด้วยการปรึกษากับบรรดาเจ้าชายอื่นๆ ที่เป็นนายทัพ เห็นว่าควรจะ
นำทัพโกสัมภีเข้ายึดนครเขื่อนขันธ์ให้ได้โดยเร็ว และจะต้องยึดให้ได้
ในวันนี้ด้วย จะได้เสบียงอาหารเพิ่ม

ในวันรุ่งขึ้นล่วงเข้ายามบ่าย กองทัพของเจ้ารามพระคู่หมั้นของ

เจ้าหญิงจามะเทวีก็ยกมาถึง ทั้งสองฝ่ายต่างดีพระทัยสุดจัดพรรณนา
เมื่อกองทัพทั้งสองฝ่ายได้มาบรรจบพบกัน ครั้นแล้วเจ้าหญิงได้มี
บัญชาให้ตั้งค่ายพัก ตามหลักตำราพิชัยสงครามที่ได้เรียนมา และประ
ยุกต์กับกลยุทธ์ของพระองค์เอง เพื่อเตรียมรับศึก และอีกทั้งพระองค์
ได้แบ่ง กำลังส่วนหนึ่งเข้าซุ่มยังแนวป่าไม้ทึบไว้คอยช่วยเหลือทัพหลวง
เวลา ฉุกเฉิน

คำสั่งของเจ้าหญิง ถือเป็นสิทธิ์ขาด เพราะพระองค์คือพระแสง
ดาบอาญาสิทธิ์ โดยพระบรมราชโองการของพระเจ้ากรุงละโว้ ทรงให้
เป็นจอมทัพ การรบศึกใหญ่โกสัมภีและกลิงครัฐคราวนี้จะแพ้หรือชนะ
พระองค์จักต้องทรงรับผิดชอบ

ราตรีนั้น ภายในกองบัญชาการทัพ จอมทัพแห่งละโว้ เจ้าหญิง
จามะเทวีได้ทรงประชุมบรรดาแม่ทัพนายกองทั้งมวล และพระองค์ได้
เสนอความคิดเห็นว่า อันข้าศึก ณ บัดนี้นั้น แม้จะถูกตัดกำลังและ
เสบียงอาหารไปบ้าง แต่กำลังส่วนใหญ่ยังติดอยู่ ฝ่ายเราควรจะหน่วง
เหนี่ยวการศึกไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ เห็นที่เสบียงอาหารของ
ข้าศึกจะร่อยหรอลง อันการหาเสบียงอาหารของข้าศึกนั้นก็ยากลำ
บากกว่าฝ่ายเรา เนื่องจากเป็นคนละชาติ

ขณะนั้น การจะทำการสู้รบกันซึ่งหน้าชนิดใครดีใครอยู่นั้นทหาร
ฝ่ายเราน้อยกว่าหลายเท่าตัว เห็นทีจะเสียเปรียบ เราควรจะดำเนินกล
อุบายหลอกฝ่ายข้าศึก ให้จัดขบวนศึกมาสู้กันตัวต่อตัวให้เวลาล่วงไป
ข้าศึกเห็นทีจะอ่อนกำลังลง ทุกทีๆ แล้วจึงคิดเข้าประจัญโฉมตีให้แตก
หักในภายหลัง เจ้าชายรามพร้อมทั้งแม่ทัพนายกองทั้งปวง ต่างก็เห็น
ด้วยกับความคิดของเจ้าหญิง

ดังนั้น เจ้าหญิงจามะเทวีผู้เป็นจอมทัพจึงได้ทรงพระอักษรสาส์น

ขึ้นหนึ่งฉบับ เขียนถึงเจ้าชายโกสัมภี ผู้เป็นจอมทัพใหญ่ มีใจความว่า

อัครการศึก สงครามใหญ่ที่เกิดขึ้นครั้งนี้ เดิมทีก็เป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างเจ้าพี่และหม่อมฉันมิควรที่จะให้ชีวิตของบรรดาทหารหาญ และเหล่าทวยราษฎร์ทั้งหลาย จักต้องมาล้มตายบาดเจ็บพิกลพิการแสนสาหัสดังที่เห็นอยู่นี้ จักเป็นที่ครหานินทาแก่บรรดาประชาชนทั้งนครของท่านและของเรา ตลอดจนนครใกล้เคียง และเทพยดาอารักษ์ทั้งปวง ดังนั้นจึงใคร่ขอเชิญเจ้าพี่แต่งนายทหารขุนศึกฝีมือดี มาทำการสู้รบกับทหารฝ่ายละโว้ธานีตัวต่อตัว ให้เป็นขวัญตาและจักได้จารึกไว้ในดวงใจเหล่าไพร่พลทุกผู้ トラบกาลนานถึงเกียรติศักดิ์นั้นครบอัน แก่วนกล้าของแต่ละฝ่าย

จอมทัพแห่งโกสัมภี เมื่อได้รับพระราชสาส์นจากเจ้าหญิง จึงได้ทรงประจักษ์ว่า สตรีที่ตนพึงใจรักนั้น เสด็จเป็นจอมยุทธโยธามาด้วยพระองค์เอง และจะต้องมาประหัตประหารกัน ก็ให้วิตกอยู่หลายประการ ประการหนึ่งนั้น คิดว่ารบกับผู้หญิงนั้น ชนะศึกไปก็เท่านั้นไม่มีใดสรรเสริญ ส่วนเรื่องแพ้นั้น เจ้าชายโกสัมภีไม่ได้คิด เพราะแทบจะเป็นไปไม่ได้ที่กองทัพอันยิ่งใหญ่ของพระองค์จะมาเสียทีแก่นครที่กำลังทหารน้อยกว่า มิหนำซ้ำจอมทัพก็เป็นเพียงหญิง

แม้ว่าในบางครั้งมีทหารกองสืบข่าวได้รายงานว่า เจ้าหญิงจามะเทวี เคยเป็นศิษย์ขององค์ฤาษีมามาก่อน และทรงเชี่ยวชาญในทางคาถาอาคมและเวทมนต์ พร้อมทั้งบออุปเท่ห์เล่ห์ศึกลานาประการ พระองค์ก็หาได้ปรีดีทกจนเกินการไม่

อาจเป็นด้วยพระขัตติยะมานะของพระองค์ เจ้าชายจอมทัพแห่งโกสัมภี จึงได้ส่งยาตราทัพจากที่มั่นด้านหนึ่งของนครเขื่อนขันธ์ ลงไป

ตั้งค่ายประจัญหน้ากับทัพกรุงละโว้ จากนั้นกาลเวลาล่วงไปได้สองเพลา เมื่อสองฝ่ายตกลงในชัยภูมิที่สองฝ่ายพอใจแล้ว จึงส่งขุนศึกของแต่ละฝ่ายที่เข้าต่อสู้กันด้วยอาวุธตัวต่อตัว ฝ่ายเจ้าหญิงจามะเทวีและฝ่ายเจ้าชายโกสัมภีก็ออกมาทอพระเนตรการต่อสู้ของบรรดาขุนศึกของแต่ละฝ่ายที่เข้าประจัญบานกันหลายคู่ของแต่ละวัน

การต่อสู้อย่างดุเดือด ด้วยศักดิ์ศรีของขุนศึกแต่ละฝ่ายสัปดาห์กันได้ 6 วัน ผลการต่อสู้ปรากฏว่า ฝ่ายโกสัมภีเสียขุนศึกไปสองคน ฝ่ายกองทัพละโว้เสียขุนศึกไปหนึ่งคน

รุ่งขึ้นเป็นคำรบที่ 7 เป็นวาระที่จอมหญิงจอมทัพแห่งละโว้จักได้ต่อสู้กันด้วยอาวุธตัวต่อตัวกับเจ้าชายโกสัมภี ในคำคืนวันนั้น เจ้าหญิงทรงกระทำการสักการะหมู่เทพยดาและส่งกระแสนิจถึงท่านบิดา พระญาติสุเทพ เสียงสัจจะอธิษฐานในบุญและกรรมในชาติปางบรรพ์ที่ล่วงมาและแล้วในวันรุ่งขึ้นได้อย่างมาถึง ไพร่พลทั้งสองฝ่ายต่างใจระทึกโดยเฉพาะทางฝ่ายละโว้ธานีเพราะจอมทัพของตนเป็นหญิง

เจ้าหญิงทรงแต่งองค์ในชุดนักรบสีเขียวใบไม้ ทรงสวมสนับเพลาสีเขียว เข็มชายบุด้วยดินทอง รัตเกล้าด้วยผ้าแพรสีเหลือง คาดพระนาภีด้วยผ้าสีเดียวกัน พระบาททรงใส่รองพระบาทที่ทำจากหนังสัตว์อย่างดี พระหัตถ์กระชับพระแสงดาบคู่ เนื้อเหล็กน้ำพี้ตีเย็บคมกริบ

เจ้าหญิงทรงประทับบนหลังม้าศึกสีขาว ประดับภูและของอาถรรพณ์หลายประการ อันเกี่ยวกับวิชาไสยศาสตร์สำคัญ ม้าศึกนั้นเมื่อมียอดวีรภักตร์ยืนบนหลัง ก็ล่ำพองยิ่งนัก ยืนเด่นเป็นสง่าอยู่เบื้องหน้ากองทัพละโว้ ฝ่ายทหารหาญชาวละโว้นั้นเล้าก็ใจระทึกยิ่งกว่าที่เคยออกศึกมาทุกครั้ง

ขณะนั้นเจ้าชายโกสัมภีในชุดนักรบ และทรงประทับอยู่บนหลังอา

ขากล้าศึกเช่นกัน พระองค์นำขบวนหยุดยั้งอยู่เบื้องหน้าบรรดาทหาร
โกสัมภี และกลิงครฐอันมากมายมหาศาล

เมื่อฝ่ายเจ้าหญิง และ เจ้าชายได้เผชิญหน้ากัน เจ้าหญิงได้ทรง
ตรัสถามเนื้อความต่างๆ แต่เจ้าชายยังอ้าอึ้งอยู่ ครั้นเจ้าชายแห่งโกสัม
ภีได้พระสติจึงตรัสตอบเป็นเนื้อความว่า การศึกครั้งนี้

เจ้าหญิงจึงต้องลำบากพระวรกายมาทำศึกเอง กรุงละโว้ไว้
แล้วหรือชายชาติตรี จึงมอบหน้าที่นี้ให้แก่สตรีเพศ ด้วยความเป็นจริง
แล้ว เจ้าชาย โกสัมภีต้องการรบกับจอมทัพขุนศึกที่เป็นชาย เมื่อชนะ
แล้วก็จะได้ เจ้าหญิงเป็นของตนโดยง่าย แต่เมื่อการณ์กลับเป็นเช่นนี้
จึงกระอัก กระอ่วนพระทัยนัก ฝ่ายเจ้าหญิงเมื่อได้รับฟังคำถามอันรุนแรง
หนัก หน่วงในความหมายเช่นนั้น ก็ทรงแก้ด้วยความชาญฉลาด
ว่า "อันละโว้ธานีจะสิ้นเชิงซึ่งชายชาติตรีนั้นหามิได้ แต่พระองค์เองนั้นมี
ฐานะ เป็นเอกราชิตากรุงละโว้ อีกทั้งดำรงพิชัยสงครามที่ร่ำเรียน
มานั้น หาได้น้อยหน่านครใดไม่ จึงอาสาเป็นจอมทัพเอง หากพลาด
พลั้ง ไปก็ขอให้เจ้าชายโกสัมภีเอาชีวิตของตนไป แต่หากว่าตนสามารถ
เอาชีวิตของเจ้าชายได้ก็โปรดโอโหสิให้ด้วย"

เมื่อเจ้าชายแห่งโกสัมภีได้ฟังก็ทรงพิโรธที่เจ้าหญิงบังอาจ
กล่าวคล้ายหมิ่นฝีมือตน จึงคิดจะสั่งสอนให้เจ้าหญิงรู้สำนึกจึงตรัสว่า
"เมื่อเจ้าหญิงมั่นใจว่าจะปะทะฝีมือกับพระองค์ได้ ก็เร่งฝีเท้ามา
เข้ามาเถิด" ดังนั้น การรบอันดุเดือดจึงได้เริ่มขึ้นเป็นที่ระทึกใจของทหาร
ทั้งสองฝ่าย

ในการรบครั้งนี้ ครั้งแรกเป็นไปแบบเจ้าชายโกสัมภีประมาท
เพราะคาดคิดว่า เจ้าหญิงเป็นเพียงหญิง บัดนั้น ลมได้พัดกล้า ทำให้
ธงประจำจอมทัพของทั้งสองฝ่ายโบกสะบัดอยู่ไปมา กลองศึกของทั้ง

สองฝ่ายเริ่มตีให้สัญญาณรัวขึ้นอย่างมีจังหวะจะโคน คึกคัก ขณะนั้น เจ้าชายโกสัมภียังตกตะลึงอยู่พลันเจ้าหญิงจามะเทวีเอ๋ยพระสุรเสียง ปานระฆังเงินขึ้น ใจความแห่งตำรานั้นมีว่า ไยเจ้าชายแห่งโกสัมภี มัวยืนเหม่ออยู่ด้วยเหตุใด ในเมื่อกลางศึกก็เร่งสัญญาณรัวขึ้นแล้ว เราจมาต่อสู้เอาชีวิตกัน ผู้ใดแพ้จะได้ไม่ต้องลำบากไพร่พลทหาร

ทว่า เมื่อเจ้าชายได้ประจัญฝ่ามือในเพลงอาวุธกับเจ้าหญิงได้สัก ครู่หนึ่ง ก็ตระหนักใจว่าตนได้ประลองฝีมือแลกชีวิตกับจอมทหารที่มี ฝีมือ กล้าแกร่งเข้าแล้ว ซึ่งตนจะประมาทมิได้แม้แต่ในพริบตาเดียวเหล่า ทหารกล้าฝ่ายละไว้นั้นหะแรกคิดกริ่งเกรงว่าจอมทัพสตรีแห่งตนจัก เพี้ยลงพล้า จึงอกใจเด่นไม่เป็นสำ ครั้นได้เห็นการต่อสู้ดำเนินไปนาน เข้า ก็เกิดมั่นใจในฝีมือแห่งนายตนมากเข้าทุกที จิตใจกลายเป็นฮึกเหิม ส่งเสียงไชโยโห่ร้องอยู่เป็นระยะๆ อึงไปทั้งกองทัพ

อันเหล่าพญากะวานร ทั้ง 35 ตัวนั้นเล่า ตามปกติธรรมชาติ นั้นก็อยู่มิเป็นสุขอยู่แล้ว ยิ่งได้มาเห็นกุมารน้อยซึ่งได้เติบโตขึ้นมาจาก ความเป็น ผู้พิทักษ์ผองภัย จากเหล่าตน ต้องมาสับยุทธชนิดเกือบ ต้องศัตรูจากคู่ต่อสู้ที่มีฝีมือทัดเทียมกันอยู่ต่อหน้าเช่นนี้แล้ว ก็ยิ่งทำให้พญาวานรทั้ง 35 ตัว ให้ร้อนใจอกแทบระเบิด เด่นไม่เป็นสำ อยู่บนหลังม้า ขยับอาวุธอยู่กริบๆ รำๆ จะบังคับม้าให้โผนพุ่งเข้าใส่ เจ้าชายโกสัมภีอยู่รอมร่อ แต่กฎของกองทัพนั้นมีอาจฝ่าฝืนได้ อีกทั้ง เจ้าหญิงก็เป็นจอมทัพจะต้องให้เกียรติเป็นอย่างสูง ดังนั้นพญาวานรทั้ง 35 ตัวจึงจำต้องทนดูภาพแห่งการชิงชัยนั้นด้วยความวุ่นวายใจเป็นที่สุด

ฝ่ายพระพี่เลี้ยงทั้งสองนั้น ได้มองดูเจ้าหญิงด้วยความเป็น ห่วง ไยเช่นกัน แต่เนื่องจากพระพี่เลี้ยงทั้งสองรู้แก่ใจว่าฝีมือเจ้าหญิงนั้นสูง เพียงใด แม้ว่าตนทั้งสองจะเป็นครูฝึกมากับมือแต่บัดนี้ตนทั้งสอง

ก็มีอาจด้านทานฝีมือเจ้าหญิงได้ อีกทั้งรู้อยู่แก่ใจว่าเจ้าหญิงจามะเทวี นั้นเป็นหญิงใจเพชร แม้นว่าจะแพ้แล้ว ย่อมหมายถึงยอมพลีชีพทีเดียว หากแต่จากการประมาณการ ทั้งสองพระพี่เลี้ยงเห็นว่า เจ้าหญิงจามะเทวี และ เจ้าชายโกสุมภี มีฝีมือใกล้เคียงกันมาก ยังจะต้องพิสูจน์กันอีกก็เพียงน้ำใจและอุปเท่ห์เล่ห์กลในการต่อสู้เท่านั้น

อีกผู้หนึ่งซึ่งเฝ้าดูการสู้รบครั้งนี้ด้วยความเป็นห่วงยิ่งกว่า ผู้ใดคือ เจ้าชายราม ซึ่งเป็นพระคู่หมั้นของเจ้าหญิง ความจริงนั้นเจ้าชายราม ได้อาสาเจ้าหญิงเพื่อออกสู้รบกับเจ้าชายโกสุมภีด้วยพระองค์เอง เนื่องด้วยความรักต่อเจ้าหญิง เกรงว่าเจ้าหญิงจะเป็นอันตราย แต่เจ้าหญิง ในฐานะจอมทัพไม่ยอมให้เจ้าชายรามออกสู้รบตัวต่อตัวกับเจ้าชายโกสุมภี เพราะเกรงว่าคนรักแห่งพระองค์ จะเป็นอันตรายเช่นกัน แต่โดยอันที่จริงแล้วเจ้าชายรามมีฝีมือในการรบมีอาจทัดเทียมเจ้าหญิงจามะเทวีได้เลย หากแต่เจ้าชายเป็นผู้มีอุปนิสัยสะอาดบริสุทธิ์ มีน้ำพระทัยอันงาม เจ้าหญิงจึงทรงรักและเลือกเป็นพระคู่หมั้น

ดาบสองมือของทั้งสองฝ่ายถูกประเคนจวดเฉวียนเข้าประหัดประหารกันสุดฝีมือสิ้นท่ากระบวนเพลิงไปแทบหมดตำรับแห่งการต่อสู้ ทว่าทั้งสองฝ่ายก็หาได้ทำอันตรายแก่กันได้ไม่ พระเสโทก็ไหลท่วมตัว แทบจะเรียกได้ว่าอาบเหงื่อต่างน้ำ ก็ว่าได้ กระทั่งเวลาผ่านไปไกลเที่ยงวัน ฝ่ายเจ้าชายโกสุมภีจึงตรัสขึ้นก่อน โดยเชิญชวนให้เจ้าหญิงหยุดพักรบกันไว้พลางก่อนครั้นเพลาย่ำค่ำยามาประลองอาวุธต่อสู้อีกใหม่

เจ้าหญิงก็ทรงเห็นด้วย การรณรงค์อันยิ่งใหญ่ของจอมทัพทั้งสองจึงได้พักหยุดเป็นการชั่วคราว กระทั่งเวลายามบ่าย แดดอ่อนแรงลง ทัพทั้งสองฝ่ายได้มาตั้งประจัญหน้ากันอีก

บัดนั้น เจ้าหญิงจามะเทวีก็ถือดาบสองมือ ชื่ออาซาสาวเข้าปะทะ เพลงดาบสองมือด้วยเจ้าชายโกสัมภีแห่งโกสัมภี ซึ่งชื่ออาซาสักตัวเก่งเหมือนกัน ออกมาต่อกรด้วยเจ้าหญิง การรบยามบ่ายครั้งนี้ในจารึกเดิมกล่าวไว้ว่า เจ้าหญิงทรงเสียทีถลำนพระวรกายขณะเข้าต่อสู้ เจ้าชายโกสัมภีโถมเข้าจ้วงฟัน แต่ด้วยจิตใจกล้าแกร่ง เจ้าหญิงได้หลบคมดาบเพลงนั้นได้อย่างหวุดหวิดที่สุด ทำให้กองทัพแห่งละโว้ และฝ่ายเจ้าหญิงใจหายวาบไปตามๆ กัน

ทว่า ในฉบับล้นนั้น เจ้าหญิงทรงรุกด้วยกลอาวุธอันรวดเร็วฝีมืออันสูงสู่ม ก็สามารถเรียกเลือดจากพระวรกายแห่งเจ้าชายโกสัมภีได้คราครั้งนั้นปรากฏว่าเป็นแผลทำให้โลหิตไหล ก่อนที่เจ้าชายโกสัมภีเสียทีแก่เจ้าหญิงมากกว่านี้ ซึ่ง อาจจะถึงแก่ชีวิต ทันใดนั้นทหารเอกราของครักษ์แห่งเจ้าชายโกสัมภี ก็พุ่งอาซาคบเข้ากั้นกลาง และกันเอาองค์ชายแห่งโกสัมภีนคร ออกมาจากอันตรายได้พลันทหารละโว้ได้อื้ออึงขึ้น รวมทั้งกษัตริย์และทุกคนที่เป็นฝ่ายเจ้าหญิง ทุกผู้เตรียมรอคำสั่งจากเจ้าหญิง

คำสั่งนั้นคือ ปะทะ ประจัญบาน แม้ข้าศึกจะมีกำลังมากกว่าหลายเท่าตัว แต่เจ้าหญิงทรงเห็นว่ากำลังทัพละโว้น้อยกว่า การปะทะซึ่งหน้า รังแต่จะพ่ายแพ้อย่างยับเยินเท่านั้น จึงทรงออกอุบายล่อทัพต่อกันในวันนั้น เป็นอันว่าในการปะทะกันตัวต่อตัวของสองจอมทัพระหว่างทัพละโว้และโกสัมภีในวันนั้น เจ้าหญิงจามะเทวีเป็นฝ่ายมีชัย แต่เป็นการชนะที่ทางโกสัมภีถือว่ายังไม่เด็ดขาดเพราะจอมทัพฝ่ายโกสัมภี เพียงบาดเจ็บเท่านั้นยังไม่ถึงตาย

วันรุ่งขึ้น เป็นวันพระ ขึ้น 8 ค่ำ ทัพทั้งสองฝ่ายตกลงหยุดรบชั่วคราว ต่างมีมาใช้ส่งข่าวสารถึงกัน

ราตรีนั้น ภายในค่ายละโว้ธานี เจ้าหญิงได้ประชุมนายทัพ
นายกองทั้งหมด และเปลี่ยนแผนการสู้รบใหม่ รุ่งเช้าเจ้าหญิงทรงออก
ตรวจตราชัยภูมิ ทรงหาทางทำลายค่ายที่ตั้งของข้าศึกทรงพิจารณา
อยู่ครู่ ค่อนวัน ทรงเห็นหนทางที่จะบดขยี้ข้าศึกได้ จึงกลับค่ายเข้าชี้
แจงกลการรบให้แม่ทัพนายกองเข้าใจถ่องแท้

สำหรับทางฝ่ายโกสัมภีนั้นก็มิได้นิ่งนอนใจ ถือว่าตนมีกำลังมาก
กว่าก็หาไม่ เจ้าชายผู้เป็นจอมทัพได้ให้แพทย์ประจำกองทัพตกแต่งบาด
แผลใส่หยูกยาแล้วบาดแผลนั้นก็ค่อยทุเลา จึงได้เรียกประชุมแม่ทัพ
ใหญ่ และขุนศึกชั้นหัวกะทิทุกคนมาประชุมปรึกษาหารือการศึกอันจะ
เปิดฉากขึ้นเป็นการด่วน ทั้งนี้เพราะทรงตระหนักว่าฝีมือและความคิด
ของเจ้าหญิงจามะเทวีนั้น จะประมาทและนิ่งนอนใจเนิ่นนานมิได้

อีกประการหนึ่งที่เห็นๆ คือ ยิ่งนานวัน เสบียงอาหารของฝ่าย
โกสัมภีจะร่อยหรอลงไปและไม่อาจหามาเสริมส่วนที่ร่อยหรอลงได้
ทันทั่วทั้งที เพราะชาวบ้านทั้งหลายในหลายๆ เมืองต่างเกลียดชังกอง
ทัพทหารโกสัมภีเพราะเป็นทหารต่างด้าวต่างแดน ณ คี้นั้น แม่ทัพ
เสนาธิการสำคัญๆ ของทัพโกสัมภี พม่า และ กลิงครรัฐได้ตกลงกันว่า
ก่อนที่กองทัพฝ่ายตนจะเกิดคับขัน ในเรื่องเสบียงอาหาร จึงทรงตรัส
ว่า "ฝ่ายเราควรจะใช้การได้เปรียบในเรื่องกำลังทหารซึ่งมากกว่าฝ่ายกรุง
ละโว้หลายเท่า เข้าโอบล้อมบดขยี้ข้าศึกในหลายทิศหลายทางพร้อมกัน
จะรอข้ารือไม่ได้เลยแม้แต่เพียงวันเดียว

ครั้นแล้วเจ้าชายแห่งโกสัมภีได้ทรงพระอักษรถึง เจ้าหญิงจามะ
เทวีจอมทัพแห่งละโว้เป็นใจความว่าทางฝ่ายทัพกรุงโกสัมภีและ
กลิงครรัฐมิอาจรือในการศึกได้อีกต่อไป เพราะฉะนั้นในวันพรุ่งนี้ รุ่งขึ้น
ทัพสองฝ่ายจงมาประจันบานกันให้แตกหัก ให้รู้แพ้รู้ชนะกันเสียที

จากนั้นเพียงไม่กี่ชั่วโมงกองทัพทั้งสองฝ่ายได้จัดขบวนทัพเป็นการใหญ่ และเริ่มวางแผนกลยุทธ์อันสุดยอดที่มั่นใจว่าทัพฝ่ายตนจะต้องมีชัยชนะเด็ดขาดและต่างฝ่ายต่างส่งหน่วยจารกรรมข่าวลับกันอย่าง สุดฝีมือในรูปแบบต่างๆ

สำหรับทางฝ่ายเจ้าหญิงจามะเทวีนั้นได้ทรงพิจารณาพญากะวานร และวานรทั้ง 35 ตัว ซึ่งได้เคยทักซำกล่าวกัณฑ์ด้วยกันมา โดยพินิจพิเคราะห์และได้คิดที่ค่อนข้างสูงกว่าตัวอื่นออกมา 10 ตัว ให้ยืนกำลังไว้ที่แนวที่ไม่เสี่ยงอันตรายมากนัก แต่อีก 25 ตัวพล กำลังวังชาแข็งแรงให้เฝ้าตัวไปหลังแนวค่ายข้าศึก ถ้าเห็นอาณัติสัญญาณให้รบกัน ให้หมู่พญากะวานรบุกเข้าเผาค่ายข้าศึกให้พินาศ

ครั้นแล้วได้วางแผนต่อไปว่า ให้พญากะวานรทั้ง 25 จงรีบหนีไปสมทบกับทัพของพระพี่เลี้ยงทั้งสองคือ ปทุมวดี และ เกษวดี ณ ขุนเขากาฬบรรพต ทั้งนี้ โดยให้ทัพของพระพี่เลี้ยงทั้งสองรับนำทัพม้าเคลื่อนขบวนสู่กาฬบรรพตโดยด่วนที่สุด และตั้งหลักมั่นที่นั่น โดยกระทำตัวดูจิตใจ คือ หายตัวได้โดยการข่มซ่อนในป่าทึบและ "การเคลื่อนที่เร็ว" หลีกเร้นอยู่ตามถ้ำต่างๆ ในภูเขา

โดยทั้งนี้ได้กำชับให้พระพี่เลี้ยงทั้งสองจงเช่นทรวงเทพยดา อารักษ์ทั้งปวง เช่น อากาศเทวดา ภูมิเทวดา รุกขเทวา ฯลฯ อีกทั้งพระแม่ธรณี พระแม่คงคา แห่งธารน้ำ ได้โปรดปกป้องรักษาทัพของสองพระพี่เลี้ยงอันมีกำลังน้อยนี้ จงเป็นดุจหัวหอกอันทรงอำนาจศักดิ์สิทธิ์พุ่งเข้าทะลวงทัพหนาแน่นของข้าศึกครั้งใด ขอจงสัมฤทธิ์ผลด้วยเถิด

อีกประการหนึ่ง ให้จงระวังร่างกายของตนเอง เพราะกองม้าอันเป็นทหารหญิงกิติ หรือพระพี่เลี้ยงอันเป็นหญิงกิติ มีความจำเป็น "ในรอบเดือน" ทุกเดือน เมื่อจะเข้าไปหลีกเร้นอยู่ในถ้ำต่างๆ บางถ้ำ

เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ดวงวิญญาณอันรักษาถ้อยนั้น ถ้าไม่อนุญาติ โดย
การแสดงนิมิตหมายใดๆ ก็ดีให้ละเว้นเสีย หรือให้ขอมาอภัยจง
ทุกถิ่นที่ เพราะหากพลาดพลั้งลงไปเกิดเสียที่แก่ข้าศึกแล้วชาติ
บ้านเมืองคราครั้งนี้ อาจจะเสียแก่ข้าศึกชาวพม่า และอินเดียได้เพราะ
ฉะนั้นทหารกองใดกองหนึ่งของเจ้าหญิงจะพ่ายแพ้แก่ศัตรูมิได้

หลังจากนั้น ภาระสำคัญยิ่งของกองทหารนี้คือ ถ้าเป็นเหล่า
ทหารโกสัมภีแตกหนีไปให้กลิ้งศิลาลงมาให้จงหนัก ส่วนช่องภูเขาทาง
ผ่าน ให้เอาขวากหนามกันไว้ให้หนาแน่น

เมื่อศัตรูหมดทางหนีอันสะดวก ก็ให้ช่วยกันระดมยิงธนูไปยัง
ข้าศึกอย่างหนัก จะต้องทำลายข้าศึกให้ย่อยยับ เวลาต่อมา เจ้าหญิง
ได้มีบัญชาให้ทหารไปบอกกองซุ่มในป่าอีกด้านหนึ่งว่า ถ้าได้ยินเสียง
สังข์กังวานขึ้นให้รีบยกกองทหารเข้าโจมตีปีกข้าศึกทั้งสองข้างให้ขาดจาก
กองหลวง ครั้นในวันรุ่งขึ้น กองสอดแนมเข้ามารายงานเจ้าหญิงว่า
ข้าศึกจัดทัพแปลกประหลาดนัก ตรงกลางทัพมีทหารชุมนุมมากมาย
ด้านหนึ่งมีทหารเป็นแนวล้ำเข้าไปข้างหน้ายาวเหยียดคล้ายรูปพระ
จันทร์ครึ่งเสี้ยว

เจ้าหญิงจามะเทวี จอมทัพ จึงได้เรียกประชุมแม่ทัพนายกองทั้ง
ปวง และชี้แจงการเข้าโจมตีข้าศึกว่า เจ้าหญิงและเจ้าชายรามคูหมื่น
ของพระองค์ จะนำขบวนทัพทหารทั้งชายหญิงเข้าตีข้าศึกตรงกลางทัพ
และเมื่อข้าศึกจัดขบวนทัพรูปนี้ ก็เพื่อจะตีโอบกองทัพเจ้าหญิงให้ตกอยู่
ในวงกลาง และสถานการณ์เช่นนี้หากรู้ไม่เท่าทันแล้ว กองทัพละไว้
จะไม่มีเหลือเลย

เมื่อได้ตัดสินใจเด็ดขาดแล้ว ความมั่นใจแล้ว เจ้าหญิงจามะเทวี
จึงมีบัญชาให้เจ้าชายรัตนปุระ ถือนพลหนึ่งหมื่น บุກทะลงข้าศึกด้าน

ปิกขวาให้ขาดจากกันประหนึ่งเด็ดปิกของพญาอินทรีให้พิการให้จงได้
อีกหน่วยหนึ่งนั้น เจ้าหญิงบัญชาให้ เจ้าเมืองอัสตะปือ และเจ้า
เมืองชากราว ถือพลร่วมกันหนึ่งหมื่น เข้าโจมตีปิกซ้ายของพญาอินทรี
แห่งโกสัมภี เพื่อที่พญาอินทรีผยองแห่งพุกาม และเพื่อนมิตร จักได้
อ่อนแรงลง และกองทัพจะกลายเป็นอัมพาตไป ทว่า การกระทำจะให้
ได้ดังพระทัยเจ้าหญิงจามะเทวีครั้งนี้ นับว่าแสนจะยาก ดุจดั่งกลิ้งครก
ขึ้นภูเขานั้นเทียว

หากการศึกเป็นไปดังคาดแล้วคือ เมื่อปิกซ้ายขวาของฝ่ายข้าศึก
ถูกตัดขาดจากกัน ก็ให้กองทัพเจ้าชายรัตนปุระ กองทัพเจ้าเมือง
อัสตะปือ กองทัพเจ้าเมืองกำแพงเพชรให้ยกเข้ามาโอบล้อมกองหลวง
ของข้าศึก ส่วนปิกขวาและซ้ายของข้าศึกที่ถูกตัดขาดนั้น ปล่อยให้กอง
ซึ่งโจมตีอันมีหลายกองของเจ้าหญิง เข้าโจมตีแต่เพียงลำพังเป็นการ
กระหน่ำซ้ำเติมให้แตกหักกันลงไป

ครั้นได้เวลามหาสงครามของฝ่ายละโว้แล้ว กองทัพ เจ้าหญิง
จามะเทวี เป็นกองทัพนำ ตามด้วยกองทัพ เจ้าชายราม เป็นกองหนุน
เนื่องและระวางการเข้าศึกตีโอบกั้นกำลังออกหน้าค่ายรุกดาหน้าเข้า
หากองทัพโกสัมภี โดยมีเสียงสังข์สัญญาณเป่าขึ้นอย่างโห่หาวล

ฝ่ายกองทัพโกสัมภี และกลิงครรัฐ ก็ได้คอยที่และจัดกำลังทัพ
ต่างๆ ไว้พร้อมแล้ว โดยมีกำลังพลมากกว่าฝ่ายละโว้ ถึง 1 ต่อ 4

คือฝ่ายพุกาม รวมกับสหยาศึก รวมกันถือนพลรวม สองแสนเศษ
ฝ่ายเจ้าหญิง มีกำลังพลเพียง 5 หมื่นเศษ

บัดนั้น กองทัพทั้งสองได้กรีธา เข้าสัปยุทธกันเป็นสามารภ
เพราะครั้งนี้จะเป็นครั้งสุดท้ายที่จะหาหั่นกันให้แตกหัก ฝ่ายใดแพ้ก
หมายถึงการแตกทัพ ถ้าฝ่ายเจ้าหญิงแพ้ก็หมายถึงเสียบ้านเมืองให้แก่

ฝ่ายข้าศึก แต่ถ้าหากฝ่ายข้าศึกแพ้ ก็จะต้องแตกทัพหลบหนีกลับสู่ประเทศตน

เจ้าหญิงจามะเทวี ฟาดฟันพระแสงดาบอยู่ท่ามกลางข้าศึก ขนาบข้างด้วยกาละวณ 10 ตัว โดยที่ครั้งแรกเจ้าหญิงจะให้พญาวานรทั้ง 10 ซึ่งอายุมากแล้วอยู่ในแนวของข้าศึกที่อ่อนฝีมือแต่พญาวานรทั้ง 10 ยินดีตายเคียงข้างเจ้าหญิงในแนวปะทะที่อันตรายที่สุด ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้เจ้าหญิงต้องเสียน้ำตา ในภายหลังเพราะพญาวานรทั้งหมดได้เสียชีวิตในการศึกครั้งนี้หมด

กองทัพทั้งสองฝ่ายได้ประจัญบานรบพุ่งกันเป็นสามารบ กองทัพหน่วยต่างๆ ของแต่ละฝ่ายต่างรบตามคำสั่งของฝ่ายเสนาธิการที่วางแผนการยุทธมาจากคำสั่งของจอมทัพแต่ละฝ่ายอย่างสุดฝีมือ ผู้คนและสัตว์พาหนะต่างล้มตายเป็นใบไม้ร่วง ดุจดั่งคำอุปมาที่ว่า เลือดท่วมท้องช้าง หรือเลือดนองแผ่นดินทีเดียว

ธงประจำกองทัพสะบัดชายลอยลิวตามจอมทัพทั้งสองฝ่าย ขณะทำการสู้รบ และบัญชาการรบเสียงทหารโห่ร้องก้องหุบเขาและแนวป่าอันกว้างขวาง เสียงโห่ร้องสนั่นของแนวที่ชนะ และเสียงโอดโอยดังขึ้นระงมจากผู้พ่ายแพ้และเสียงที่เจ็บปวด การดาหน้าจู่โจมเข้าตะลุมกันมีอยู่เป็นระยะๆ ตลอดแนวรบอันดุเดือดยิ่ง

ท่ามกลางผงคู่อันมืดครึ้ม และแสงเพลิงที่ถูกจุดขึ้นในแนวป่าอันหลังซัยชนะได้เปรียบของฝ่ายตนการรบยังคงดำเนินไปอย่างชนิดที่ยังไม่รู้ผลว่าฝ่ายใดจะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ กองทัพของพระพี่เลี้ยงของเจ้าหญิงจามะเทวีทั้งสององค์ ซึ่งได้วางขุมกำลังทัพม้าไว้ที่บริเวณภูเขากาฬบรรพต และบัดนี้ได้ระดมพลเอาขากหนามกันช่องเขาทางผ่าน ซึ่งเป็นทางหนีอันใหญ่ทางหนึ่งของกองทัพโกสัมภีไว้เรียบร้อยแล้ว

แล้ว มีทหารหลายร้อยคนที่หนีทัพอันเป็นฝ่ายของเจ้าชายโกสัมภี ได้หนีมาทางช่องเขาขาด และโดนกองชุม ของพระพี่เลี้ยงทั้งสองกลิ้งก้อนหินลงมาทับถูกทั้งคนและม้าบาดเจ็บล้มตายอีกทั้งต่างระดมธนู เข้าไล่ดังท่าฝน

พญากากะวานรทั้ง 25 ตัวนั้นเล่าก็ช่วยระดมยิงธนูเข้าใส่พวกทหารหนีทัพเหล่านั้นอย่างสุดฝีมือ ทหารเหล่านั้นพยายามสู้อย่างสุดขจนตรอก แต่ท้ายที่สุดไม่อาจทำอันตรายแก่กองชุมได้มากนัก จึงต้องเสียชีวิตทั้งหมด

เหตุการณ์ฝ่ายกองหลวงของเจ้าชายผู้จอมทัพโกสัมภีนั้น ทหารกองหลวงของทั้งสองฝ่ายอันมีฝีมือกร้าวแกร่งฉกาจได้รบกันกระทั่งฝ่ายจอมทัพโกสัมภีถูกตัดปีกซ้ายขวาขาด และครั้นเมื่อเจ้าชายทอดพระเนตรเห็นมหาเพลิงลุกไหม้ขึ้นเบื้องหลังอันเป็นที่ตั้งค่ายใหญ่แห่งตนก็ยิ่งทรงพิโรธหนักและเห็นสาบพ่ายแพ้ พยายามจะตีแหวกล้อมของเจ้าหญิง และทรงนึกว่าหากเข้าสัปยุทธเจ้าหญิง หากตนสามารถปลงประชนม์เจ้าหญิงลงได้ แด้มต่อแห่งมหาสงครามจะเป็นต่อทันที จึงทำเจ้าหญิงรบตัวต่อตัว ซึ่งเจ้าหญิงก็รับคำท้านั้น และสามารถสัปยุทธกันเป็นสามารบ อันเจ้าหญิงนั้น พระกำลังวรกายนั้นเริ่มอ่อนแอมากแล้ว คงมีแต่พระทัยอันดุจเหล็กเพชรเท่านั้นที่ยังหยัดอยู่ได้

การศึกตรงจุดนี้ ถือว่าเป็นจุดอันตรายที่สุดของฝ่ายละโว้ ดังนั้นเจ้าหญิงจามะเทวีจึงต้องนำทัพเข้าโจมตีเอง และการประดาบกันกับเจ้าชายโกสัมภีผู้จอมทัพ ซึ่งเชี่ยวชาญในการใช้อาวุธสงครามสูงยิ่งนี้ ย่อมยังความหนักใจของเจ้าหญิงจอมทัพฝ่ายละโว้อยิ่งนัก อีกทั้งพละกำลังของเจ้าหญิงนั้นก็อ่อนล้า แต่ด้วยกำลังใจหนักแน่นทำให้คุณพระสติอารมณ์ได้เด็ดเดี่ยวกว่าเจ้าชายโกสัมภี

ดังนั้น เพลงดาบอันรวดเร็ว ท่ามกลางการสู้รบอันโกลาหลอลหม่าน ดาบหนึ่งของเจ้าหญิงเฉียวเข้าที่พระกร ของเจ้าชายโกสัมภีมีพระโลหิตไหล

ทันใด ม้าศึกร่วมยี่สิบของราชวงศ์ครักษ์ ฝีมือตั้งพระกาฬของเจ้าชายโกสัมภี ก็เบนหัวพุ่งเข้าขวางเจ้าชีวิตแห่งตนเป็นสามารรถและราชวงศ์ครักษ์ทั้งทหารกล้า ซึ่งยังมีกำลังอีกมากนับจำนวนพันๆ ก็เร่งมือในการปะทะกับทหารฝ่ายเจ้าหญิงแบบถวายชีวิตสู่ตาย

ทหารฝ่ายเจ้าชายโกสัมภี จำนวนสองแสนกว่า ตายไปมากแต่จำนวนที่เหลือยิ่งมากกว่าจำนวนทหารของเจ้าหญิง เพราะถึงแม้การศึกขณะนี้ ฝ่ายละโว้ของเจ้าหญิงจะได้เปรียบทุกแนวรบทุกจุดปะทะ แต่ทหารทั้งชายหญิงและพลญาคะวานร ก็สิ้นชีวิตไปมากแล้ว โดยเฉพาะทหารชาตินั้นตายไปแล้วหลายพันคน จากจำนวนทหารชายหญิงทั้งหมดเพียงห้าหมื่นเศษ

พลญาลิง ขณะนี้ตายไปแล้ว 8 ตัว ณ จุดปะทะอันตรายนี้ ทำให้เจ้าหญิงเสียพระทัยมาก แต่มิได้เสียขวัญแต่อย่างใด เจ้าหญิงนั้นในพระทัยนึกเป็นห่วงพลญาคะวานรอีกสองตัวที่ซัดมาสู้อยู่ใกล้พระองค์ พลางนึกถึง สุเทพฤๅษี ผู้ได้เคยเลี้ยงตนมา กำลังใจยิ่งมั่นคงยิ่งขึ้น ทรงกระตือรือร้นกล้าหาญ เตือนให้พลญาคะวานรคู่พระทัยอันแสนรู้ยิ่งนัก ฝ่าดงหอกดาบขององครักษ์แห่งเจ้าชายโกสัมภีเข้าไปอีกอย่างมิได้ครั่นคร้ามต่อหมู่ปัจจามิตร

พลญาคะวานรทั้งสองนั้น เกรงเจ้าหญิงจะเป็นอันตราย ดังนั้นตัวหนึ่งจึงบังคับม้าพุ่งล้าหน้าเข้ากลางกลุ่มราชวงศ์ครักษ์ฝีมือของเจ้าชายโกสัมภี ถึงแม้จักะวานรตัวนั้นจะเข่นฆ่าฝ่ายศัตรูลงได้บ้าง แต่ตัวเองก็ต้องจบชีวิตลงทันทีเช่นกัน ร่างร่วงหล่นจากหลังม้าประจำ

ตัวกลิ้งอยู่ในฝุ่นผงคลีและเท้าม้าศึกมากมายที่เหยียบย่ำลงมา

เจ้าหญิงทรงสดพระทัยนัก นึกถึงความหลัง ถึงเจ้าเพื่อนยาก
ที่เคยอาศัยอุปการะกันมาแต่ป่าเมืองระมิงค์โน้นยามเยาว์วัย แต่พระ
องค์พยายามชมพระทัยมิให้ท้อ บังคับม้าโผนพุ่งเข้าไปอีกใช้ดาบแทง
ยอดดงครักษ์เจ้าชายโกสัมภีร่วงหล่นจากหลังม้าคนแล้วคนเล่า เจ้าชาย
โกสัมภีพิโรธยิ่งนัก บังคับม้าพุ่งเข้าใกล้เจ้าหญิงอีกครั้งทางด้านข้าง
กาะะวานรเพียงหนึ่งตัวที่เหลือ ชักม้าไม่ทันใจก็กระโดดเข้าถึงร่าง
เจ้าชายกระชากธงชัยประจำจอมทัพเอาไว้ ทันใดนั้นก่อนที่เจ้าชาย
จอมทัพแห่งโกสัมภีจะเสียที่เจ้าหญิงจามะเทวีมากกว่านี้ และอาจถึง
กับจบชีวิตลงในบัดนี้นั่นเอง ราชองครักษ์หลายคนของเจ้าชาย ซึ่งชัก
ม้าอยู่ใกล้ ก็โถมม้าศึกเข้ากัน นำเอาเจ้าชายผู้จอมทัพของตนหนี
ห่างออกจากจุดอันตรายได้และแม่ทัพนายกองฝีมือกล้าฝ้ายโกสัมภี
ที่เหลือต่างก็ฮือโหมกระแทกแหวกวงล้อมฝ้ายละโว้หนีออกไปได้

ฝ้ายเจ้าหญิงจามะเทวี ก็สั่งให้แม่ทัพนายกองฝ้ายละโว้ตีกระหน่ำ
ติดตามไม่ลดละ ดังนั้นกองทัพฝ้ายละโว้และโกสัมภีจึงยังรบรุกและ
รับโดยมีฝ้ายละโว้เป็นฝ่ายชัยชนะตลอดทุกแนวรบ

ทหารฝ้ายละโว้นั้นจับทหารฝ้ายโกสัมภี และกลิ้งครีวไถ่ได้มิใช่
น้อย และที่ตายไปนั้นก็เกลื่อนกลาดดาษดา บรรยาการเต็มไปด้วย
ความสยดสยองของกองเกล้าเหลือประมาณว่า ณ ครานี้ศึกใหญ่ก็ยังมี
ได้สงบลง แต่เป็นที่แน่นอนว่ากองทัพฝ้ายโกสัมภีและกลิ้งครีว แห่ง
อินเดีย นั้น บอบช้ำหนัก กระทั่งไม่อาจจะพลิกฟื้นผลการศึกให้ ฝ้ายตน
เป็นต่อไปอีก

เพียงแต่จะหนีรอดไปให้พ้นก็ดูจะหมดหนทางเสียแล้ว เพราะ
การแตกทัพพ่ายนั้น มีการถอยแบบมีระเบียบ กับการแตกทัพอย่าง

ยับเยิน แดกจกานข่านเข็นแบบระสำระสายคุมขบวนไม้ติด และสงคราม
คราครั้งนี้ เป็นสงครามที่ฝ่ายโกสัมภีและกลิงครรัฐ แดกพ่าย อย่างคุม
รูปขบวนทัพไม้ติดเอาเลย

ฝ่ายเจ้าชายโกสัมภีนั้น ก็เลือดไหลจากบาดแผลไม่หยุด พระองค์
เจ็บช้ำทั้งกายและใจกระทั่งพระองค์ได้ทรงคิดแบบขัตติยะมานะว่า พระ
องค์จะมีชีวิตต่อไปได้เล่า จะกลับไปดูหน้า พ่อ แม่ ญาติพี่น้องของ
เหล่าทหารหาญ ซึ่งต้องเอาชีวิตมาทิ้งเสีย ณ แดนไกลกระไรได้ พระองค์
คิดแล้วก็แค้นใจตัวเองที่ประมาท ฝีมือเจ้าหญิง คิดแต่ว่าด้วยไพร่พล
มากมายมหาศาลจะเหยียบกรุงละโว้ให้แหลกราญ แต่การณ์ก็มีได้
เป็นเช่นนั้นไม่

ครานั้น เมื่อฝ่ายกองทัพโกสัมภี หนีเข้าไปเกือบสุดเขาก็ปรากฏ
ว่าช่องเขาถูกขากหนามปิดล้อมหนาแน่น ทันใดนั้น เสียงสังข์ได้คราง
ขึ้นอย่างโหยหวน ก้อนศิลาและลูกธนู จากทุกสารทิศ วิ่งเข้าหาทหาร
ฝ่ายโกสัมภีอย่างหนาแน่น นั่นคือ ผลงานของพระพี่เลี้ยงทั้งสอง และ
พญาวานรที่เหลือ ซึ่งได้เผาค่ายฝ่ายศัตรูพินาศสิ้นแล้ว ได้ติดตามมา
สมทบตามคำบัญชาของเจ้าหญิงจามะเทวี ซึ่งได้วางแผนไว้ก่อนแล้ว

หนทางหนีข้างหน้าตัน เพราะเต็มไปด้วยขากหนามหนาแน่น
ฝ่ายข้างหลังนั้นเล่า มีรู้สาเหตุ ยิ่งหนุนหนีตายตามกันขึ้นมาก เกิดการ
แออัดยัดเยียด พลธนูของฝ่ายละโว้ รวมทั้งพญากากะวานร ก็ระดม
กระหน่ำยิงด้วยท่าธนูเพลิง มากมายหนาแน่นสุดจะคณนา ต้องทหาร
ฝ่ายโกสัมภีล้มตายและบาดเจ็บอีกมากมาย บ้างก็มีรู้จะหนีไปทางไหน
ก็ปืนหนีสูงขึ้นไปบนยอดภูเขาทศพรพต แต่ก็ต้องธนูและก้อนหินจาก
ทหารละโว้

ซึ่งอยู่ในชัยภูมิที่สูงกว่าและดีกว่า ต้องร่วงหล่นระนาวกันลงมาจุ

ไปไม่ร่วงหล่นลงมาทับเหล่าทหารเบื้องล่าง บ้างก็กระโจนลงน้ำ หมายหนีข้ามฝั่ง แต่ก็ถูกกระเซ้ใหญ่หน่อยเหล่านั้น ซึ่งอาศัยอยู่มากมายที่วังวนกว้างใหญ่ ต่างเขมือบขมำกินเป็นอาหารเป็นที่น่าสยดสยอง

ด้วยเหตุที่ไพร่พลต้องสูญเสียเหลือคนนับ เจ้าชายแห่งโกสัมภี ทรงแค้นพระทัยยิ่งนักประกอบกับพระองค์เองก็บาดเจ็บ บาดแผลนั้นก็ยังไม่จกรจ็อยู่ ครั้นแล้วด้วยขัตติยะ จึงได้เอาพระแสงดาบ เชือดคอแห่งพระองค์เองจนสิ้นพระชนม์ สุดที่ราของครักษ์จะเข้าช่วยเหลือได้ทัน ขวัญของทหารแห่งโกสัมภีก็สูญสิ้น

พลันเจ้าหญิงฝ่ายละโว้ ก็ประกาศให้ทหารฝ่ายโกสัมภีวางอาวุธ เสียแต่โดยดี และก็ถูกจับเป็นเชลย เจ้าหญิงมีบัญชาให้ยุติการสู้รบทันที แล้วให้ตรวจสอบความเสียหาย

ผลการสำรวจความเสียหายของศึกละโว้-โกสัมภี

ปรากฏว่าฝ่ายโกสัมภี สูญเสียเจ้าชายโกสัมภี ผู้จอมทัพไปหนึ่งองค์ และพระราชโอรสอันเป็นเจ้าชายแคว้นต่างๆ อีก 5 องค์ แม่ทัพนายกองอีกมากมาย และชีวิตไพร่พล หนึ่งแสนห้าหมื่นคน เพราะครั้งแรกที่ยกทัพมานั้นฝ่ายโกสัมภีและกลิงครรัฐ มีไพร่พลรวม สองแสนเศษ เหลือรอดตายเพียง 5 หมื่นเศษ

สำหรับทางละโว้ ทหารหญิงสิ้นชีวิตไปร้อยคนเศษ พญาวานรสิบตัว แม่ทัพ นายกอง แبدพันเศษ ครั้งแรกยกทัพมานั้นจำนวนห้าหมื่นเศษ

ต่อมา ได้มีพระบัญชาให้ทหารรีบไปเอาปรอท ยันนครสุวรรณ

บรรพต โดยด่วน แล้วต่อพระศอเจ้าชายโกสัมภี เพื่อกรอกปรอท
การต่อพระเศียรเจ้าชายผู้เป็นจอมทัพ แห่งนครโกสัมภีคราครั้งนั้น
เจ้าใจ ว่าครั้งแรกนั้นเจ้าชายโกสัมภีได้เชือดพระศอพระองค์เองจนสิ้น
พระชนม์ไป แต่ระหว่างเหตุการณ์ชุลมุน ขณะที่กองทัพโกสัมภีพ่ายแพ้
อย่างสิ้นเชิงนั้น ทหารฝ่ายละโว้คนใดคนหนึ่งคงจะเข้าทำการตัดพระศอ
เพื่อนำพระเศียรผู้เป็นจอมทัพฝ่ายตรงข้ามนำมาถวายเจ้าหญิง เพื่อ
ความดีความชอบ ดังนั้นจึงต้องมีการต่อพระเศียรเจ้าชาย และเนื่อง
จากเจ้าหญิงสำเร็จวิชาปรอท จึงรู้ว่ามีกลวิธีที่จะกรอกปรอทรักษาศพ
ทำนองเดียวกับอาบยาผีให้ศพเน่าเปื่อย ทั้งนี้เพื่อถวายพระศพ คืนแก่
กษัตริย์โกสัมภี ผู้เป็นบิดาแห่งเจ้าชาย

ครั้นพิธีต่อพระศอ และกรอกปรอทรักษาศพเจ้าชายโกสัมภี
เป็นผลสำเร็จเสร็จสิ้นลงแล้ว จึงได้บรรจุพระศพเจ้าชายอย่างสมเกียรติ
แล้วมอบให้กองทัพโกสัมภีทุกคนที่เหลือรอดคอยนำพระศพ
จอมทัพตนมุงกลับสู่นครโกสัมภี รวมทั้งกองทัพทหารเท่าที่เหลือรอด
ตายแห่งทัพกลิงครัฐ ซึ่งเป็นพันธมิตรกันนครโกสัมภี และต่างก็มา
พ่ายแพ้ยับเยินในศึกใหญ่ครั้งนี้ด้วยกัน เจ้าหญิงได้ทรงพระอักษรถึง
กษัตริย์โกสัมภีฉบับหนึ่ง ซึ่งส่งไปพร้อมกับพระศพเจ้าชายโกสัมภี
ในพระราชสาส์นนั้น มีใจความตอนหนึ่งว่า

"ข้าแต่พระมหากษัตริย์ แห่งกรุงโกสัมภี เนื่องจากมูลเหตุแห่ง
สงครามได้ทำให้โกสัมภีต้อง เสียมกุฎราชกุมารไป ก็โดยวิธีแห่งการ
หมุนเวียนแห่งปฏุชน ขอสมเด็จพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระเจริญ จงได้
ทรงมีเมตตา อย่าได้โกรธเคืองชาวละโว้แต่ประการใดเลย ขอได้ทรง
จินตนาการว่า เราทั้งหมดได้บรรทมหลับแล้วเกิดนิมิตร้าย บัดนี้ทั้งหมด
ได้ตื่นแล้ว หม่อมฉันขอ ปฏิญาณตนว่า แม้แต่หยาดน้ำเดียวที่เกิดใน

แผ่นดินโกสัมภี หม่อมฉันจะมีแต่ต้องให้ได้รับอันตรายแม้ว่าเมื่อใด
โกสัมภีได้รับ ความเดือด ร้อนด้วยอริราชศัตรู ขอได้แจ้งให้หม่อมฉัน
ทราบ หม่อมฉันจะสนองพระคุณเป็นการรุกแก้โทษ และขอให้พระมหา
กษัตริย์ และพระราชินี แห่งโกสัมภีจงทรงมีพระอายุ วรรณะ สุขะ พล
ยิ่งๆ เทอญ"

สำหรับทหารกล้าฝ่ายโกสัมภีอันได้พ่ายแพ้ศึกใหญ่ครั้งนี้นั้น
เจ้าหญิง ได้ทรงมีพระดำรัสว่า

"ท่านทั้งหลาย เรื่องใดที่เกิดขึ้นมา และสิ้นสุดลงแล้วนี้ ขอให้
ท่านจงระลึกว่า ท่านต่างก็ได้กลับไป บัดนี้ทุกผู้ได้ตื่นจากหลับแล้ว
เราได้ฝันร้ายกัน แต่เมื่อตื่นขึ้นความฝันก็สลายไป ขอให้ท่านทั้งหลาย
จากกันเยี่ยงพี่น้องจากกัน บรรดาพี่น้อง พ่อแม่ บุตรภรรยาของท่าน
กำลังรอการกลับของท่านด้วยความห่วงใย เราขออาราธนาพร
แห่งทศกัณฐ์ ได้ปกป้องท่านทั้งหลาย ให้เดินทางกลับด้วยดี"

ครั้นจบพระดำรัส อันเต็มคำเข้าไปในดวงใจของทหารหาญทุก
ผู้แล้ว ทหารทั้งหมดได้ไขโยให้ร้องถวายพระพรเจ้าหญิงกันอ้ออิงไปหมด
ขอให้เจ้าหญิงจงทรงพระเจริญสนั่นหวั่นไหวก้องพันพสุธา ครั้นแล้ว
กองทหารโกสัมภีก็ได้จากผืนแผ่นดินในมหาอาณาจักรละโว้ธานี มุ่งสู่
แดนกรุงโกสัมภีนับแต่เวลานั้น ส่วนพระศพอีก 5 เจ้าชาย ซึ่งคุม กำลัง
หน่วยสำคัญต่างๆ ของข้าศึกครั้งนี้ เจ้าหญิงจามะเทวีทรงจัดการกุศล
ครั้งใหญ่ และทำการถวายพระเพลิง เสร็จแล้วโปรดให้สร้างศาลเจ้า
ขึ้น 5 แห่งในที่ต่างๆ กัน และให้กระทำพิธีอัญเชิญดวงพระวิญญาณ
เจ้าชายทั้ง 5 อันถือว่าสิ้นพระชนม์ในการศึก ถือว่ามีพระเกียรติยศ
สูงศักดิ์ขึ้นถึงสถิตยัยศาสดา เพื่อให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชาวประชา
บริเวณ ภูเขาขุนกาพา นี้สืบไปตราบนาน

ฝ่ายศพขุนทหารและไพร่พลทั้งหมดนั้นก็ได้ทำการประชุมเพลิงเผาเสียทั้งสิ้น โดยได้ทำการนิมนต์พระภิกษุจำนวนมาก มาทำพิธีทางศาสนาครั้งนี้ ครอบถ้วนตามประเพณีแต่โบราณกาล

ครั้นเสร็จพิธีต่างๆ แล้ว เจ้าหญิงได้ทรงเฉลิมพระนามกาฬบรรพตว่า "วังเจ้า" ชื่อวังเจ้า จึงได้ยืนยงคงอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ นับได้ 1,300 กว่าปี ณ บริเวณชายแดนจังหวัดตากและกำแพงเพชรต่อกัน โดยเฉพาะศาลเจ้านั้นชื่อ "ศาลเจ้าพ่อเสือวังเจ้า"

ในวันรุ่งขึ้นเจ้าหญิงจึงได้ทรงพระอักษรให้มาใช้ นำไปกราบบังคับทูลพระราชบิดาและมารดา ณ กรุงละโว้ให้ทรงทราบผลแห่งการศึกและ แจ้งว่าจะขึ้นไปจัดราชการทางนคร รามบุรีให้เรียบร้อยก่อนจึงจะเสด็จกลับกรุงละโว้ พร้อมด้วยรพีพลสกลไกรทั้งปวง ครั้นเพลาล่วงไปได้ 15 วัน เจ้าหญิงจามะเทวี และ เจ้าชายราม ได้สะสางกิจการบ้านเมืองในนครรามบุรีเรียบร้อยแล้ว จึงมาสมทบทัพใหญ่ที่รออยู่ ณ นครเขื่อนขันธ์ และกองทัพของเจ้าหญิงก็มุ่งหน้ากลับกรุงละโว้ ระหว่างทางเจ้าหญิงและเจ้าชายรามต่างชมป่าเขาลำเนาไพรเป็นที่สำราญพอสมควรแก่สถานการณ์ พร้อมทั้งเหล่ากาเกษวาร และพระพี่เลี้ยงทั้งสอง ฝ่ายกษัตริย์กรุงละโว้และพระมหาลีอกทั้งพระเจ้ากรุงรัตนปุระและ พระชายา ซึ่งได้คอยสดับตรับฟังข่าวศึกด้วยพระทัยร้อน ครั้นได้ทราบว่เจ้าหญิงทรงมีชัย และกำลังยกทัพกลับก็ทรงสุดแสนปรีดาทรงมี บัญชาให้ตกแต่งนครไว้คอยท่า เมื่อทราบว่กองทัพของเจ้าหญิง เสด็จล่องด่านขึ้นนอกเข้ามาแล้ว กษัตริย์ทั้งหมดจึงพากันไปต้อนรับ รวมทั้งปโรหิต พราหมณ์ ประชาชนมากมาย

ขณะนั้นเป็นเวลา 8 นาฬิกาเศษ ของเดือน 3 ปีชาล พ.ศ.1196

ทั่วกรุงละโว้ถูกประดับด้วยธงทิว พุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะหน้า
พระลานอย่างสวยสดงดงามที่ ท้าวเวียงวัง ถูกประโคมด้วยฆ้องชัย เครื่อง
ดนตรี นานาชนิดประชาชนต่างพากันสรรเสริญ ถวายพระพรเจ้า
หญิงอย่างแข็งขัน และในวันรุ่งขึ้นมีพระราชพิธีฉลองชัย และรับขวัญ
จัด 15 วัน 15 คืน มีมหรสพครบและมีการปูนบำเหน็จนายทัพ นาย
กองที่ไปราชการทัพ เหล่ากษัตริย์ได้เป็น **พญาปราบสามภพ**
อาชาศึกคู่พระทัยได้เป็น **พญาสินธพขจรเดช**

ในวันที่สามเป็นวันสำคัญยิ่ง คือเป็นวันเฉลิมฉลองพระราชธิดา
ภายในพระราชวังอร่ามไปด้วยดวงประทีป กษัตริย์กรุงละโว้ให้มหาดราช
ครูบันทึกลงแผ่นศิลา ถึงการสงครามครั้งนี้ไว้ ณ นครชุมรุม (นครเขื่อน
ขันธ์) อันพิธีใหญ่ครั้งนี้ยังมีการมอบ พระแสงอาญาสิทธิ์ แก่พระราช
ธิดาเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งตามปกติจะมอบให้เฉพาะเวลาไปศึกเท่านั้น นั่น
ก็คือเปรียบประดุจว่า เจ้าหญิงอยู่ในฐานะของกษัตริย์องค์ใหม่ แห่ง
กรุงละโว้ นั่นเอง การที่กษัตริย์กรุงละโว้มอบพระแสงอาญาสิทธิ์แก่
พระราชธิดาเพราะ

1. เจ้าหญิงมีบุญคุณต่อประเทศชาติ
2. เพื่อให้เจ้าชายทรงเกรงพระทัย
3. เป็นการก้ำกั้วพระทัยเจ้าหญิง

ณ วันจันทร์ เดือน 6 ปี ขาล พ.ศ. 1198 พระราชพิธีสำคัญได้
ถูกจัดขึ้นคือ การเข้าสู่พิธีอภิเษกสมรส ของเจ้าหญิงจามะเทวีฯ กับ
เจ้าชายราม มหาอุปราช และเจ้าหญิงพระพี่เลี้ยงอีกสององค์ เครื่อง
ราชบรรณาการ ถูกส่งมาจากที่ต่างๆ ประมาณมูลค่ามิได้

พระชนินุชของเจ้าชายโกสัมภิกก็ได้เสด็จมาในพระราชพิธีครั้ง
นี้ด้วย ภายในพระราชวังคั่นนั้นสว่างไสวด้วยประทีปโคมไฟ การที่น้อง

สาวของเจ้าชายโกสัมภี เสด็จมาในงานพิธีครั้งนี้ แสดงว่าเจ้าหญิงปฏิบัติ
ต่อทางผู้แพ้คือพม่าเป็นอย่างดีมีเกียรติยศ ทางฝ่ายเขาจึงมีน้ำใจส่ง
เจ้าหญิงน้องสาวร่วมสายโลหิตโกสัมภีมาร่วมในพระราชพิธีนี้ด้วย ใน
งานใหญ่ยิ่ง และสำคัญครั้งนี้มี สมเด็จพระสังฆราชแห่งละโว้ นำคณะ
สงฆ์สวดชัยมงคลคาถา และ พราหมณ์ เป็นผู้ประกอบพิธีมงคล เสีย
งมโหรีปี่พาทย์บรรเลงเพลงมงคลอันเสนาะโสต กระทั่งล่วงเข้ายาม 1
เสียง มโหรีก็คลายด้วยท่วงทำนองเพลง พระบรมม (ต่อมารัชกาลที่
6 ทรงเปลี่ยน เรียกว่า “ขมนางนอน” หรือ “ขมรพวงสามชั้น”)

ครั้นงานพระราชพิธีอภิเษกสมรส ได้ผ่านพ้นไปแล้วสามวัน
เจ้าชายราม ซึ่งได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้ากรุงละโว้พระองค์ใหม่ และ
สามพระมเหสี ก็ได้เสด็จเลียบพระนครทางชลมารคตามโบราณราช
ประเพณี เป็นที่ยินดีปรีดา แก่หมู่พสกนิกรชาวละโว้โดยทั่วกัน หลัง
จากนั้น เจ้าหญิงจามะเทวีก็นั่งเสวยสุขอยู่ด้วยพระสวามี นิจนิรันดร์
วันคืนมิได้มีเหตุขุ่นข้องหมองใจและในปีนี้ พระราชินี ก็มีได้ทรงอยู่หนึ่ง
ดูดาญ ได้ทรงโปรดให้สร้างนครอันสวยงามเพื่อความรุ่งเรือง ของบ้าน
เมืองขึ้นที่ สุวรรณบรรพตนคร ครั้นสำเร็จแล้วทรงตั้งนามนครใหม่นี้
ว่า นครงามฟ้า หรือ นครฟ้างาม เป็นนครที่สวยงามมาก โอ้อ่า
มีประสาทราชวัง ดุจดั่งเมืองแห่งเทพ

อันชีวิตของพระนางนั้น เป็นชีวิตที่ต้องแบกภาระ และทรมานวิบาก
กรรมมาก พระองค์แม้จะมีช่วงชีวิตที่มีความสุขบ้าง แต่ก็เพียงระยะ
สั้นๆ ภารกิจของบ้านเมืองและทวยราษฎร์นั้น เป็นภารกิจที่พระองค์ถือ
ว่าสำคัญกว่าความสุขส่วนพระองค์ ดังนั้น เมื่อกาลเวลาผ่านไปไม่นาน
บุรพนคร (ลำพูน) อันเป็นถิ่นกำเนิดเดิมของเจ้าแม่ได้เกิดเหตุการณ์

ขึ้นดังนี้

เมืองบุรพนครขณะนั้น เจ้าผู้ครองนคร มีพระอุปนิสัยโหดเล มีอยู่ใน
ทศพิธราชธรรม เสวยแต่น้ำจันทน์ มัวเมาด้วยนารี ประชาชนถูก
กดขี่ข่มเหง เสนาข้าราชการบริวารล้วนแล้วแต่มีนิสัยประจบสอพลอ
ทำงานเอาแต่ผักชีโรยหน้า เทพยดาร์क्षाเมืองกีพีโรธ ทำให้เกิดโรค
ภัยร้ายแรง พลเมืองเกิดอุทกภัย ร้ายแรง ผสมด้วยवादภัย ชนิดไม่
เคยเกิดขึ้นมาก่อนเลย สายน้ำก็ท่วมไหลรุนแรง ท่วมทั้งที่ลุ่มที่ดอน บ้าน
ช่องไร่นา พังพินาศ ชีวิตผู้คนและสัตว์ต่างๆ ล้มหายตายจากมากมาย
ในครั้งนี้เหลือจะคณานับได้

วันเวลาต่อมา เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างสงบลง บุรพนคร ก็ได้กลับ
กลายเป็นนครล่มนครร้างไปเสียแล้ว ครานั้น ท่านสุเทพฤาษีผู้สถิต
อยู่ ณ อัจฉตบรรพต ได้เห็นเหตุการณ์ในบุรพนคร เกิดโศกนาฏกรรม
ถึงเพียงนั้นก็สลดใจคิดแก้ไข ท่านฤาษีได้รำพึงว่า

"โยสาสะนัน อะระหะตัง อะริยานัง ธัมมชีวันัง ยะสััง ปฏิโกสะ
ตี ทุมเมโธ ทิฏฐิจัง นิสสาเย ปาปิกัง ผลานิ กัณณะกัสมะเส อัตตะ
ปัญญายะ ผลัลลิตี" แปลว่า **"ผู้มีปัญญาเขลาเบาจิต อาศัยทิฏฐิบาป
หนา ห้ามคำสอนองค์อรหันต์เรื่องปัญญา ย่อมนำตนให้ตกต่ำ เปรียบ
ดังขุยมะไ้ไม่เกิดมามีลำต้น ไซ้ใครนำมาให้ไ้แก่เอง"** อันคนใ้ไร
ปัญญาย่อมทำสิ่งที่ไม่จำเริญแก่ตน

เมื่อได้รำพึงนี้แล้ว ก็ไตร่ตรองต่อไปอีกว่า ถ้าเราจะปล่อยปละละ
เลยไม่คิดแก้ไข เห็นทำไม่เป็นการชนชาวบุรพนครทั้งมวล จะมีแต่
ล่มจมไม่มีพื้น เพราะความระส่ำ ระสายเดือดร้อนได้บังเกิดขึ้นแล้ววาระ
ต่อมา ท่านวาสูเทพฤาษี จึงได้ไปเชิญฤาษีผู้น้องทั้งสาม อันมี

1. พระฤาษีสูกันต์ ผู้พำนักอยู่ ณ ชุนเขาแห่งนครละโว้ (บาง

แห่งว่า เขาสมอคอน หรือ ธรรมิกบรรพต)

2. พระยาสิสุทนต์ ผู้พำนักอยู่ ณ นครสามแสน บางตำนานว่า
ยาสิสุทนต์

3. พระยาสิสุพราหมณ์ ซึ่งพำนักอยู่ นครละคอน (ลำปาง)
นอกจากนี้ยังได้เชิญยาสิจากทิศต่างๆ รวมทั้งสิ้น 100 คน โดยท่าน
สุเทพยาสิ เป็นประธานช่วยกันสร้างนครขึ้นใหม่ เริ่มแต่ เวลา 9 นาฬิกา
ของวันอาทิตย์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ปีชาล พ.ศ. 1198

ฝ่ายพระราชารัฐ ที่หนีอุทกภัย และวาทภัยครั้งนั้น ได้มารวม
กันช่วยบรรดาองค์ยาสิสร้างนครใหม่ นครใหม่สร้างเสร็จ จึงได้นำ
ใหม่ว่า นครทริภุชยะ ครั้นทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ต่างก็
ปรึกษากันว่า จะได้ผู้ใดมาเป็นเจ้าผู้ครองนครแห่งใหม่นี้ ในที่สุดท่าน
วาสุเทพยาสิก็ได้รำลึกถึงบุตรีบุญธรรม

ครั้นแล้ว ท่านวาสุเทพยาสิ จึงได้ปรึกษากับบรรดายาสิผู้ทรง
คุณวุฒิทั้งหลาย และมีความเห็นว่า "เด็กหญิงวี" แต่กาลก่อนซึ่งตน
ได้เลี้ยงดูมานั้น บัดนี้ได้เป็นเจ้าหญิงจามะเทวี แห่งนครละโว้เป็นผู้มี
บุญบารมีมากพอที่จะมาครองนครทริภุชยะนี้ เพราะตามปฐมแห่งโหรา
ศาสตร์แล้วขณะนั้น "ผู้ชาย" จะมาครองนครทริภุชยะมิได้ กอปรกับ
เจ้า หญิงจามะเทวี นั้นเป็นสายเลือดแห่งเมงคบุตร ขาวบุรพนครโดย
แท้ นับแต่กาลเมื่อนกยักษโฉบไปจากบ้านหนองดู่ ท่านวาสุเทพยาสิ
ได้เล่าเรื่องราวต่างๆ แต่หนหลังของเจ้าหญิงจามะเทวี และบุญญาธิการ
แห่งลูกหญิงบุญธรรมของตน ให้แก่บรรดายาสิทั้งหลายฟัง ในที่สุด
ก็ลงความเห็นกันว่า พระนางจามะเทวี แต่เพียงองค์เดียวเท่านั้น ที่ทรง
ไว้ด้วยบุญบารมีคู่ควรแก่การมาครองนครใหม่นี้ ดังนั้น ท่านวาสุเทพยาสิ
จึงมีอักษรเป็นสาส์นสำคัญมอบให้ท่านสุกัณตยาสิผู้น้องนำไปถวาย พระ

เจ้ากรุงละโว้หนึ่งฉบับ มอบให้พระนางจามะเทวีหนึ่งฉบับ เป็นการ
ส่วนพระองค์ จากนั้นขบวนของท่านสุกัณตฤาษีจึงได้เป็น ทูตพิเศษจาก
หริภุญไชยเดินทางสู่กรุงละโว้ ขบวนอัญเชิญพระนาง ครั้นนี้ล่องมาทาง
ลำน้ำ พิงคนทที่ (น้ำปิง) ไปยังกรุงละโว้ ครั้นถึง กรุงละโว้แล้ว พระ
สุกัณตฤาษี และนายควิยะบุตร ก็แจ้งเหตุการณ์ ให้พระเจ้ากรุง
ละโว้ทราบ

สมเด็จพระเจ้ากรุงละโว้ จึงดำรัสสั่งอำมาตย์ให้จัดสถานที่รับรอง
ควิยะทูต และ สุกัณตฤาษี ณ เบื้องปัจฉิมทิศแห่งนครละโว้ เมื่อ พระนาง
จามะเทวี ได้ตัดสินใจพระทัยที่จะเป็นกษัตริย์แห่งกรุงหริภุญไชยแล้วนั้น
สมเด็จพระเจ้ากรุงละโว้ก็ทรงยินดีปรีดาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้เกิด
ผลดีในแง่การเมืองเท่ากับกรุงละโว้ ได้แผ่อำนาจขึ้นไปทางเหนือ
โดยตรงนั่นเอง และยิ่งพระนางจามะเทวี เป็นผู้ที่มีความเด็ดขาด
มีฝีมือในเชิงรบก็ยิ่งด้วยแล้ว พระองค์ยังมีความปรารถนาในพระทัย
ยิ่งนัก พระองค์จึงตรัสแก่พระธิดาว่า "ในการไปครองกรุงหริภุญไชยครั้งนี้
ถ้าเจ้าปรารถนาสิ่งใดบิดาก็จะจัดให้ทุกสิ่งสรรพ" พระนางจามะเทวี
เมื่อได้ตรัสรองอยู่ด้วยความรอบคอบแล้ว ต่อมาจึงได้กราบทูลขอ
พระมหาเถรจารย์ ผู้ทรงพระไตรปิฎก 500 องค์ ขีปะขาว อันตั้งอยู่
ในศีล 8 ศีล 5 เท่ากับ 500 คน ข้างแก้ว ข้างแวน 500 คน ข้างทอง
ข้างเงิน ข้างเหล็ก ข้างไม้ ข้างศิลปะ 500 อีกทั้ง หมอโหรา หมอยา
พ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง อีกอย่างละ 500

ครั้นแล้วพระเจ้ากรุงละโว้ก็จัดให้มีการสมโภชฉลอง 7 วัน
เป็นการเฉลิมฉลองการตัดสินใจของพระธิดา อีกทั้งมีการพระราชทาน
วัตถาอาภรณ์แก่ นายควิยะทูต อันมาแต่วาสเทพฤาษีนั้นโดยควรทุก
ประการ นอกจากนั้น พระเจ้ากรุงละโว้ได้ทรงให้ช่างทำพระแสงอาบ

อาญาสิทธิพิเศษสำหรับกษัตริย์ขึ้นเล่มหนึ่งมอบให้แก่พระราชธิดา และ
ได้เตรียมผู้คน ช้าง ม้า แก้วแหวน เงินทอง พร้อมทั้งแจ้งให้บรรดา
เจ้าเมืองขึ้น ของกรุงละโว้ตามหัวเมืองต่างๆ ได้ทราบ ซึ่งหัวเมืองต่าง
พากันมาถวายสิ่งต่างๆ มากมาย และต่างก็มาส่งเสด็จพระนางจามะเทว
โดยพร้อมเพรียงกัน

นับเวลาที่ พระสุกทันตเถาชี และนายควิยะบุรุษ อันเป็นทูต
ถือสาสน์มาแต่ พระवासเทพฤษีมาทูลขอ พระนางจามะเทวีจากกรุง
ละโว้ไปครองหริภุญไชย นั้น นับเวลาปรึกษา และเตรียมการไตร่ตรอง
ทุกอย่างอยู่ประมาณ หนึ่งขวบปี ทุกอย่างจึงเรียบร้อย และ ณ เวลา
นี้ พระนางจามะเทวี กำลังทรงพระครรภ์ได้ 3 เดือน

คราเมื่อการจาก กรุงละโว้มาถึง ณ ราตรีนั้น พระนางจามะเทวี
และพระเจ้ารามราช ต่างก็รำลึกกันด้วยความอาลัยรัก ต่างรำให้พิลาป
รำพันถึงความรักฉันท "สามิภรรยา" อันเป็นธรรมคาโลก ซึ่งนับว่าเป็น
มหันตทุกข์แท้จริง เพราะยามมีครรภ์ ก็ต้องการคำปลอบประโลมเอาก
เอาใจจากสามี ยิ่งกว่าภาวะปกติหลายเท่า พระนางจามะเทวีให้สัญญา
แก่พระราชสวามีว่าพระนางจะรักเดียวใจเดียวแก่เจ้ารามราช กระทั่ง
ตลอดพระชนม์ชีพ ส่วนเจ้ารามราชก็ให้สัญญาเช่นเดียวกัน และ
กล่าวเป็นสัจจะให้แก่ มเหสีสุดที่รักว่า พระองค์ต้องการจะออกผนวช
เพราะในชีวิตของ พระองค์เมื่อขาดพระนางจามะเทวีแล้ว ชีวิตก็ไร้ความ
สุขสันต์เชิง และพระพี่เลี้ยงทั้งสองก็ได้ติดตามพระนางจามะเทวี ไปสู่
นครหริภุญไชยด้วย

ณ วันแรม 14 ค่ำ เดือน 8 ปีมะเส็ง พ.ศ. 1201 นับเป็นวัน
ลาจากกรุงละโว้และทุกสิ่งทุกอย่างของ พระนางจามะเทวี ครานั้นเป็น
การจากกันด้วยความอาดูร ทั้งพระเจ้ากรุงละโว้ พระมเหสี และพระ

นางจามะเทวี และเจ้ารามราช อีกทั้งสองพระพี่เลี้ยง และสุดท้ายคือ บรรดาทวยราชธิดาที่มาส่งเสด็จ พระนางจามะเทวี ทางชลมารคคราวนี้นั้น

ครั้นขบวนมาถึงสุวรรณบรรพต พระนางจามะเทวีได้ให้ทรงหยุดยั้ง เพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปยังนครงามฟ้า การที่พระนางจามะเทวี ทรงเสด็จมาที่นครงามฟ้านี้ ก็เพื่อทรงถวายไตรจีวรแก่พระมหาสมณ ยัง พระอารามหลวง พระนางได้เข้านมัสการลาพระประธานคู่เวียง เสร็จแล้วจึงได้เสด็จทางชลมารคต่อไป

ประมาณว่ากว่าที่พระนางจามะเทวีจะเคลื่อนขบวนพยุหยาตราทางชลมารคผ่านพ้น นครงามฟ้า หรือ จังหวัดนครสวรรค์นี้ ปัจจุบันก็กินเวลาประมาณหนึ่งเดือน เพราะเกาะแก่งต่างๆ นั้นประการหนึ่ง การเสด็จมาครองนครทริภุญไชยคราวนี้ พระนางได้ทรงอัญเชิญ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สำคัญจากกรุงละโว้ คือ "พระรอดหลวง" มาด้วย ปัจจุบันอยู่ในอุโบสถวัดมหาวันและพระรอดหลวงนี้แหละ ต้นแบบหรือต้นกำเนิด "พระรอด" จากนั้นได้ยกขบวนพยุหยาตราทาง ชลมารคไปประทับที่เมืองรากเสียด เคลื่อนขบวนจากเมืองรากเสียด ไปถึงหาดแห่งหนึ่ง น้ำเข้าเรือมาก พระนางจามะเทวี จึงเรียกตำบลนั้นว่า หาดเชียงเรือ เคลื่อนขบวนจากที่นั่นไปพัก ณ ตำบลหนึ่ง พระนางสั่งให้ "สองพระพี่เลี้ยงและนางพี่เลี้ยงทั้งหลายทำการตากผ้าอาภรณ์ที่เปียกน้ำ สถานที่นั้นจึงได้ชื่อว่า บ้านตาก และ คือจังหวัดตาก

พระนางจามะเทวีได้ตั้งเมือง ณ ที่แห่งนั้น ให้เรียกว่า เมืองตากกาลก่อนคือเมืองที่พระนางจามะเทวีทรงก่อตั้งขึ้นเริ่มแรก และได้จัดบุคคลอันเรืองสติ ปัญญาในศิลปะการทั้งปวงขึ้นครองเมืองไว้

พระนางได้สร้างพระพุทธรูปแล้วทรงกระทำสักการบูชาให้

คนทั้งหลายได้ตั้งอยู่ในไตรสรณาคมน์ในที่สุด เหตุฉะนั้นสถานที่นั้น จึงได้ชื่อว่า "พุทธสรณาคมน์"

ณ บัดนี้ พระองค์ได้ยกไพร่พลสมณชีพราหมณ์ทั้งหมดผ่านสถานที่ใด ก็จะมีการแวะสักการะศาลเจ้า หรือ ดวงพระวิญญาณ ต่างๆ ครั้นแล้วได้เสด็จต่อไปตามสายทางที่มีหมู่บ้าน ชาวประชาที่อาศัยอยู่ ริมน้ำได้มาเฝ้ารับเสด็จและถวายแก้วแหวนอัญมณีต่างๆ ชาวโกสัมภี ที่ไปมาค้าขายอยู่ ณ งามบุรี ได้นำหยกและจันทร์แดงมาถวาย ณ เวียงระแงง ครั้นพระนางจามะเทวีกับไพร่พลและขบวนเสด็จทางชลมารค ยกจากบ้านตาก ขึ้นมาถึงที่ตำบลหนึ่งเป็นที่รวมแม่น้ำวัง มาต่อแม่น้ำระมิงค์ ทัพทั้งหลายพากันนั่งลงเฝ้าอยู่ ณ ที่ตำบลนั้น จึงได้ชื่อว่า "จามเหงา" หรือ สยามเหงา คือ ขนชาติจาม ครั้นต่อมากลายเป็นสามเงา และพระนางได้ขึ้นมาถึงเกาะอันหนึ่ง ก็มาอาบน้ำท่าขมิ้น ณ ที่นั้นได้ชื่อว่า เกาะขมิ้น

เดือน 12 ลง 8 ค่ำ วันอังคาร ไทเต่าสะง่าดิถี 23 นาที ดิถี 14 พระจันทร์จรณะเสด็จเข้าเที่ยวเยี่ยมนักขัตฤกษ์ ตัวถ้วน 6 ชื่ออามาตเทวดา ปรากฏในเมถุนวาโนราศี นาทีฤกษ์ 24 ตัว นามตูดจ้าย พระนางจามะเทวี มีบริวารเป็นอันมาก ก็ยาดราขึ้นไปตาม กระแสน้ำ แม่ระมิงค์ อันมี เจ้าสุกทันตฤาษี และควิยะ หากมาก่อน หน้าแล ยักษ์ทั้งหลาย 1000 ตน มีเทโศยักษ์เป็นประธานมาตามรักษา พระนางก็ขึ้นมาตั้งเมืองหนึ่งชื่อ พระบาท ขบวนเสด็จยกจากนั้นไป ในระหว่างแก่งถึงที่ตำบลหนึ่ง มีหน้าผาชะโงกเงือกลงมาปกคลุมแม่น้ำ เมื่อถึง ณ ที่นั้น สาวใช้คนหนึ่งของพระนางจามะเทวีป่วยถึงกาลกิริยา พระนางจำทำพิธีศพตามประเพณีทุกประการ และให้ฝังศพไว้ ณ ที่นั้น ครั้น

ต่อมาเพลานึ่ง พระนางมีความปรารถนาเพื่อจะสร่งน้ำชำระสระพระเกศ แต่ชะงอกเงื่อมผ้านี้ จะมีน้ำแต่สักน้อยก็หาไม่ พระนางจึงเสียดย อธิษฐานว่า

"ข้าน้อยจักนำพระศาสนาและราชประเพณี ไปประดิษฐานยังแคว้น ทวารวดี ในครั้งนี้ ฝ่าเกล้าจะจำเริญรุ่งเรื่องสมดังมโนธอัน มุ่งหมาย ขอเทพเจ้าจงบันดาล ให้มีน้ำไหลหลั่งลงมาจากเงื่อมผ้านี้ ให้ข้าน้อยได้สระสร่งสรีระในกาลบัดนี้เถิด"

ครั้นสิ้นคำอธิษฐาน น้ำก็ไหลหลั่งเป็นฝอยดุจบัวโปรยตกลงมาจากชะเงื่อมผ้านั้น พระนางจึงได้สระสร่งสนานองค์ ณ ที่นั้น ท่ามกลาง ความอัศจรรย์ใจ ที่สายน้ำตกลงมาจากผา ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ก่อน พระนางจะทรงตั้งจิตอธิษฐานนั้น สายน้ำตกมิได้เห็นมีเลย สถานที่นั้น จึงปรากฏได้ชื่อว่า ผาอาบนาง มาตราบทุกวันนี้และที่หน้าผานี้มีน้ำตก โปรยออกมาจากผาลงสู่แม่น้ำปรากฏอยู่ไม่ขาดสาย แม้กาลเวลาจะ ล่วงเลยไปแล้ว 1300 ปี ถัดแต่ขึ้นขึ้นไป ถึงตำบลหนึ่ง มีผาตั้งขวาง น้ำกั้นหน้าไว้ไม่แลเห็นช่องทางที่จะไปในเบื้องหน้า พระนางจามะเทวี จึงปรึกษาปรารภกับพี่เลี้ยง และสมณชีพรามณ์ทั้งหลายว่า ถ้าไม่มี ช่องทางไปแล้วก็จักกลับคืน จึงให้ผู้ชำนาญการสำรวจภูมิประเทศสำรวจ เียบไปตามริมแม่น้ำ จึงได้เห็นช่องทางที่น้ำเลี้ยวพ้นหน้าผานั้นขึ้นไปได้ ผู้ชำนาญ ก็กลับมาทูลแต่พระนางจามะเทวี ให้ทรงทราบพระนางจึงสั่ง ให้เคลื่อนขบวนเรือพระที่นั่งและลำอื่นๆ ขึ้นมาถึงหน้าผานั้น แล้วจึง มีราชโองการให้ช่างวาดเขียนฯ รูปช้างแปรรูปหน้าคืนไว้ที่หน้าผานั้น สถานที่นั้น ได้ชื่อว่า ผาแต้ม มาตราบกระทั่งทุกวันนี้

ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคแห่งพระนางจามะเทวี ได้เคลื่อน ขึ้นทิศเหนือตามลำดับ กระทั่งขึ้นมาถึงเมืองร้างแห่งหนึ่ง พระนาง

ได้พักที่พลอยู่ ณ ที่นั้น และให้ตั้งเมืองขึ้นเมืองหนึ่ง บัดนั้นได้มีฝูง
เต่า ป่า ผีปลา มากมายเหลือคณานับปรากฏตัว ต้อนรับขบวนแห่ง
พระนาง สถานที่แห่งนั้น จึงได้ชื่อว่า ดอยเต่า และขบวนแห่งพระนาง
ได้ยাত্রขึ้นเหนือต่อไปอีก กระทั่งไปถึงที่แห่งหนึ่ง ภูมิประเทศสวย
งามเป็นที่พึงใจนัก จึงได้สร้างบ้านไว้หลังหนึ่ง ในที่ใกล้น้ำ แม่น้ำ บ้าน
นั้นจึงได้ชื่อว่า บ้านทามาจนถึงวันนี้ จากนั้นขบวนเสด็จทางชลมารคของ
พระนางจามะเทวีก็ยกแต่นั้นขึ้นไปยังตำบลหนึ่ง ชื่อว่าบ้านโทรคาม
เป็นที่รื่นรมย์สถาน พระนางจามะเทวี ทรงพอพระทัยนัก พระนาง
จึงตั้งพักที่พลอยู่ ณ สถานที่นั้น แล้วให้สถาปนาพระสถูปองค์หนึ่ง
ให้ชื่อว่า **วิปสทธิเจติย์**

ครั้นก่อสร้างเจติย์นี้สำเร็จแล้ว ก็กระทำการฉลอง และกระทำ
พิธีบูชาสักการะเป็นอันมาก ต่อมาจึงได้ยกขบวนทางน้ำนั้นขึ้นสู่
ทางเหนือต่อไปอีก กระทั่งถึงท่าเชียงทอง ก็หยุดประทับที่นั่น ปรากฏ
มีชาวบ้านหญิงชายพากันเฝ้าชมพระบารมีเป็นอันมาก พระนางจึง
ได้สนองพระโอรสผู้ ได้ถามคนทั้งหลายเหล่านั้นว่า "ดูกรชาวพ่อชาว
แม่ทั้งหลาย แต่นี้ จนถึงเมือง หริภุญไชยนั้น ยังประมาณมากน้อย
จักสอดจา" บัดนั้นคนทั้งหลายชานคำตอบว่า "ข้าแต่มหाराชเทวี
ผู้เป็นเจ้า แต่นี้ถึงหริภุญไชยนั้น ดังข้า ทั้งหลายได้ยินมาว่า 200 โยชน์
แลหนา" สถานที่ที่พระองค์ได้ไต่ถามประชานนั้นสถานที่นั้นคือ เมือง
สอด (จ.เชียงใหม่) พระนางจามะเทวี จึงมีพระเสาวนีย์ ตรัสปรึกษา
แก่หมู่อำมาตย์ราชครูทั้งหลายว่า ควรเราจักยับยั้งนั่งเวียงเล็ก จะทรง
พักอยู่ ณ สถานที่เหล่านี้ก่อน ยังมีบั้งควรด่วนรีบร้อนเข้าไปในเมือง
หริภุญไชย ยามนี้

ฝ่ายอำมาตย์ราชครู สมณะชีพรามณ์ทั้งหลายก็เห็นชอบโดย

พระนางจามะเทวี ได้ทรงสร้างพิสดารนครขึ้นไว้ด้วยก่อนจากมา (พิสดารนคร อยู่ใน อ.สอต จ.เชียงใหม่) และเจดีย์ 4 อาราม นั้นก็ให้สร้างพระเจดีย์ทองคำไว้ภายในเจดีย์ใหญ่ด้วย และทรงให้สร้างค่ายคู ประตูหอรบประจำเวียงไว้พร้อมสรรพ พระนางจามะเทวีนั้น เมื่อจากพิสดารนครมา และบวชเป็นชีผ้าขาวแล้ว คราเมื่อก่อนจะเข้าสู่นครหริภุญไชย พร้อมด้วยทวยโยธาประชารออันนำมาแต่ละไวธานี เมื่อทรงทอดพระเนตรเห็นภูมิประเทศเบื้องหน้างดงามนัก ก็ทรงให้สร้างเจดีย์ขึ้นไว้อีก เพื่อประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งนำมาแต่ละไวคือ ปะวีสีละเจดีย์ (พระธาตุดอยน้อย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่) จากนั้นได้ทรงเฉลิมฉลอง 3 วัน 3 คืน แล้วขบวนเสด็จจึงได้จากมา และในวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 5 ปีมะเส็ง พ.ศ. 1201 ได้สร้างพระอารามทรงสร้างพระเจดีย์ทองคำบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายใน และทรงสร้างพระพุทธรูปเท่าพระองค์ หมู่เศรษฐีที่ติดตามมาได้สร้างพระพุทธรูปไว้เป็นจำนวนมาก รวมเวลาสร้างเกือบ 2 เดือน แล้วทรงทำการ

สมโภช 3 วัน 3 คืน ทรงขนานพระนามว่า พระอาราม รามัญ (ปัจจุบัน คือ วัดคู่ละมั่ง จ.ลำพูน)

ลำดับนั้น ท่านวาสูเทพฤๅษีผู้อยู่ ณ นครหริภุญไชย ได้ทราบ ว่าชีจามะเทวี มหาฤๅษีสร้างพระอารามก็จัดขบวนขึ้นไปรับ ขบวน ของท่านวาสูเทพฤๅษี ถึงพระอารามรามัญ ในวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 7 ปีมะเมีย พ.ศ. 1202 และท่านวาสูเทพฤๅษี ได้ทูลเชิญให้ชีจามะเทวี ถลาสิกขาในวันขึ้น 2 ค่ำนั้นเอง

จากนั้นพระนางจามะเทวี ได้ทรงเสด็จเข้านครหริภุญไชย พร้อม ด้วยโยธาทวยหาญ สมณะชีพราหมณ์ พระนางได้เข้าสู่นครหริภุญไชย เมื่อวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 7 เพลาเข้าตรู่ ขบวนเสด็จใช้เวลายาวนาน เพราะประชาชนชาวนครหริภุญไชย มารอรับเสด็จกันมากมายต่าง โปรยข้าวตอกดอกไม้รับขวัญกระถางเพลายืน จึงได้ถึงพระนครทั่ว พระนครหริภุญไชย ตกแต่งธงทิวไสว ผู้คนครคร่ำตื่นตื่นใคร่ชมบารมี มหากษัตริย์แห่งนครตน กำหนดพระฤกษ์เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ในเช้าวันขึ้น 4 ค่ำ ในวังแห่งนครหริภุญไชย โดยมีพระนามเต็มว่า พระ นางจามะเทวี บรมราชนารี ศรีสุริยวงศ์ องค์ปดินทร์ ปันธานี หริภุญ ไชย พระนางจามะเทวี นับว่าเป็นปฐมกษัตริย์ องค์แรกแห่งหริภุญไชย เมื่อได้เถลิงราชย์แล้ว พระนางได้สร้างวัด ถวายเป็นที่อยู่หมู่สงฆ์เจ้า 500 รูป ซึ่งนำมาด้วยแต่กรุงละโว้นั้น แล้วอุปฐากด้วยจตุปัจจัยมิได้ขาด ในวันรุ่งขึ้น ได้เสด็จออกว่าราชการประเดิม ในวันนี้ทรงมีพระกระแสรับ สั่งให้ปวงชนทั้งหมดที่มาแต่ละไ้ว่ พักรวมกันในพระนครก่อน จนกว่า พระราชพิธี และการฉลองพระนครจะเสร็จสิ้นจึงจะดำเนินการใหม่ ทรงให้มีมหรสพ 15 วัน 15 คืน และทรงมีหมายกำหนดการเสด็จ พระราชดำเนินไปสร่งน้ำมูรธาภิเษก ณ ดอยอ่างสลุ (ดอยเชียงดาว

จ.เชียงใหม่)

ครั้นถึงวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 7 ปีมะเมีย พ.ศ. 1202 พระนางจามะเทวี พร้อมท่านพระสุเทพฤๅษี และพระพี่เลี้ยงทั้งสอง รวมทั้ง หม่อมบุโรหิต ขุนนางทั้งหลาย ก็เสด็จพระราชดำเนินทางสถลมารคไปยัง ดอยคำ และเสด็จเข้าไปในอุโมงค์ดอยคำ ตรงไปยัง อุจจุลบรรพต จากนั้นขบวนพระนางจามะเทวี และเสด็จเข้าไปในอุโมงค์ จากอุจจุลบรรพต ตรงไปยังดอยอ่างสลุ ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 7 ปีมะเมีย พ.ศ. 1202 ซึ่งเป็นวาระดีถี แห่งพระราชพิธีสงฆ์มนุสธาภิเษก ในวันขึ้น 15 ค่ำ ต่อมาได้เสด็จกลับพระนครหริภุญไชย ครานั้นพระราชพิธีสมโภชนครใหม่จึงเริ่มขึ้น เมืองงามได้สิ้นสุดลง พระนางจึงได้จัดแบบแผนการปกครองพระนคร ให้มีแบบแผนอันดียิ่งทุกประการ

และพระนางจามะเทวี รับสั่งให้เลือกหาภิกษุทั้งหลายที่ไม่แก่ไม่หนุ่มที่เป็น ธรรมกถึกฉลาดด้วยโวหาร ได้ถึง 500 องค์ ไว้สำหรับ เทศนาสั่งสอนในพระอารามทั้งหลาย ถึง 2000 กว่าอารามทุกวัน ลำดับนั้นมา พระนางรับสั่งให้เลือกหาบัณฑิตทั้งหลายผู้ที่ชำนาญในการสวด พระธรรมและมีเสียงไพเราะโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นเลิศ 50 คน ให้สวดพระธรรมแก่หมู่คนทั้งหลาย ที่ฟังสวดอยู่ในอารามทั้งหลายมากมายนั้น แล้วพระนางทรงจัดยังบุคคลทั้งหลายให้อยู่เป็นพวกเป็นหมู่ เป็นต้นว่า บุคคลที่มาจากเมืองละโว้นั้น พระนางทรงจัดให้เขาอยู่รวมกันในที่ แห่งเดียวในทิศเหนือธานีแห่งเมืองหริภุญไชย ส่วนชาวมอญสังคร นั้น พระนางให้อยู่หนทิศปัจฉิม ชาวนครมนั้น พระนางให้อยู่หนใต้ คนทั้งหลายที่เป็นเชื้อชาติมาแต่เมืองที่คนทั้งหลายเกิดใน สังเกตชะ คือ เกิดในรอยเท้าสัตว์ทั้งหลาย พระนางให้อยู่ในเวียงหริภุญไชย นั้นแล

พระนางจามะเทวี ทรงแต่งตั้งนักรบคือนักรบ เป็นพระยาโพสพ
รักษาที่ ดินไร่การเกษตร ทรงจัดให้ชาวเมกกะ (คือพวกไทยยอง)
ให้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันออก ทรงให้ชาวนิคะรามะ ตั้ง
ถิ่นฐานอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนชาวพื้นเมืองเดิม เคยอยู่ที่ใด
ก็ให้คงอยู่ที่นั่น ทรงให้มีกองเรือทั้งหมดอยู่ ณ หนองดู่ ให้ขุนเวียง
บัญชาการกองเรือ กองทัพเรือของพระนางมีพิฆสงน่าเกรงขามยิ่ง
กองทัพเรือพระนางมีอำนาจอยู่คลุมพื้นที่เฉพาะนครทริภุญไชย
ประมาณ 2,754,300 กว่าไร่ ทรงให้ทหารม้าอยู่เวียงตระการ ต่อมา
ทรงให้บูรณะใหม่ เปลี่ยนนามเป็นเวียงหน้าด่าน จากนั้นทรงแต่งตั้งขุน
นางฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ขุนทัพนายกองต่างๆ ครบสิ้นแล้ว จึงทรงอาราธนา
พระมหาเถระอุบาลี ซึ่งมาจากละโว้ เป็นพระสังฆราชแห่งเมืองทรง
ให้สร้างพระอารามชั่วคราวให้แล้วเสร็จก่อนวันเข้าพรรษา เพื่อให้
เป็นสถานที่ประทับของพระสังฆราช ณ สถานที่ด้านตะวันตกของพระ
ราชวัง ครั้นวันเข้าพรรษาได้ผ่าน พ้นไปแล้ว ได้เริ่มสร้างพระอาราม
จามะเทวีให้วัฒนาถาวร ตั้งแต่วันแรม 10 ค่ำ เดือน 7 พ.ศ. 1202

พระนางได้โปรดให้เหล่าวานรทั้งหมดไปอยู่ ณ สวนด้านทิศตะวัน
ตกของพระนครที่นั่นตั้งอยู่ริมแม่น้ำระมิงค์ ซึ่งสวนแห่งนั้นทรงพระราชทาน
นามว่า สวนเชตุวัน เป็นที่ๆ มีอาหารการกินผลไม้สมบูรณ์ หลังจาก
พระองค์สร้างพระอารามจามะเทวี แล้วก็ทรงสร้างพระอารามหนองดู่
เมื่อวันขึ้น 5 ค่ำ เดือน 9 ปีมะเมีย พ.ศ. 1202 จากนั้นทรงสร้างอาราม
นางเก็ง สร้างอารามคงฤๅษี วัดนี้อยู่เขตเมืองทริภุญไชย ครั้นแล้ว
โปรดให้สร้างพระอารามละโว้ อารามมหาวัน อารามพระยีน อาราม
ประตุลี พร้อมกัน ครั้นล่วงเข้าปีมะเมีย พ.ศ. 1202 จนถึงปีมะแม
พ.ศ. 1203 ทรงสร้างพระอารามและกุฏิตลอดทั้งปี

จากนั้นทรงส่งงานราชการต่างๆ กระทั่งแล้วเสร็จในกลาง
ปีมะแม พ.ศ. 1203 ได้ทรงให้พระพี่เลี้ยง พระนางเกษวดี ได้เป็นแม่
กองสร้างและบูรณะเวียงตระการอย่างใหญ่โตโอฬาร ในวันขึ้น 1 ค่ำ
เดือนยี่ จึงได้ทรงสร้างยั้งจางใส่เสบียง

หลังจากพระนางจามะเทวีทรงดำเนินงานด้านภาระกิจในการ
ก่อสร้างวัดวาอาราม บูรณะนครเวียง สถาปนากองทัพม้า กองทัพเรือ
จัดระบบหน่วยงานการปกครอง ตั้งผู้ครองนคร เวียงแขวงบ้าน จำบ้าน
ผู้ครองนครเป็นพญาผู้ครองเวียงเป็นจำเวียง ครั้นภาระกิจในด้านสร้าง
พระอารามกุฎี พระเจดีย์ พอเข้า รูปแล้ว จึงทรงจินตนาการว่า อักษร
ทั้งหลายที่ใช้กันขณะนี้ยุ่งยาก ที่ยุ่งยากเพราะต่างคนต่างใช้ เช่น รมังค์
ใช้อักษรฝักขาม ซึ่งพระนางได้ศึกษาจากท่านฤาษีสู่เทพ ฝ่ายละโว้ก็
ใช้อักษรของต้นวงศ์คือพระ เจ้ากอมมันตราข ผู้ซึ่งสถาปนานครละโว้
(ปัจจุบันเรียกอักษรขอม) ขณะนั้นจำเนียรกาลเป็นปีวอก พ.ศ. 1240
จึงได้อาราธนาท่าน สู่เทพฤาษีและพระอาจารย์ (พระอาจารย์) โกโต
ทะนะ ซึ่งได้ถวายอักษร แก่พระองค์เมื่ออยู่นครละโว้

จะเห็นได้ว่ามีชาวต่างประเทศได้เข้ามา ถึงเมืองไทยแล้วตั้ง สมัย
พระนางจามะเทวีและพระนางเป็นผู้ที่ได้รับ การศึกษาดี เพียบ พร้อม
ทุกด้านทั้งด้านภาษาอักษรศาสตร์ ด้านยุทธวิธีกรบการ ปกครอง หรือ
รัฐศาสตร์ และด้านพุทธศาสนา ทั้งยังเชี่ยวชาญทาง ไสยศาสตร์
อีกด้วย

อัญเชิญพระอาจารย์ นครโกโตทะนะ (ปัจจุบันเมืองนี้อยู่ใน
ธิเบต) อัญเชิญพระอาจารย์ นครโคโตทะนะ พระอาจารย์ดังกล่าว ทั้ง
สามนครเป็นผู้ถวายอักษรแด่แม่เจ้า เมื่อครั้งอยู่ละโว้และได้ติดตาม

มายังนครทริภุณไชยด้วย พระนางได้ปรารภกับพระอาจารย์ทั้งหลายว่า "อันอักขระฝักขามนั้น ใช้ทางนครโคโตทะนะ และ อุชเชนี และระ มิงคันคร ส่วน ทางนครโคโตทะนะอักขระใช้อย่างเดียวกับละโว้ ขณะนี้ เกิดความยุ่งยากหลายประการ จึงมีพระราชประสงค์จะนำอักขระทั้งหมด มารวมเป็นต้นแบบฉบับ แล้วตราเป็นอักขระขึ้นใหม่ ให้เรียกว่า อักขระ รามัญ (ปัจจุบันเรียกว่า อักขระลานนา หรือ ล้านนา หรือบางที่เรียกว่า ขอมเม็ง) จึงขออัญเชิญพระอาจารย์ทั้งหลายร่วมกันคิดดัดแปลง ซึ่งพระองค์ก็จะพยายามคิดแก้ไขขอให้พระอาจารย์ทั้งหลายคอยให้ความเห็นแนะนำ.."

การดัดแปลงอักขระนี้ พระแม่เจ้าจามะเทวีทรงร่างไว้คร่าวๆ แล้วจึงที่ประชุมพระอาจารย์ก็ปรึกษาแก้ไขดัดแปลงให้ง่าย เพื่อจะได้ตราไว้เป็นแบบฉบับ และแบ่งเป็นหมวดหมู่ มีพยัญชนะสระ และ ตัวเลข ซึ่งทั้งหมดได้แยกไปจากพยัญชนะนั่นเอง การพิจารณาอักขระต่างๆ ครั้งนี้ พระนางและบรรดานูรพาจารย์ทั้งหลายใช้เวลาสองปีเต็ม จากวันเริ่ม 1 คำ เดือน 5 ปีวอก พ.ศ. 1204 ตราบถึงวันแรม 15 คำ เดือน 6 ปีระกา พ.ศ. 1205 อีกทั้งให้ยกเลิกการเรียกนามปี ซึ่งแต่เดิมปีชวด เรียกมุสิกสังกา มีพระบรมราชโองการให้เรียกเสียใหม่ว่า "ไจ้ เป้า ยี เหม้า สี่ ไส้ ส้า เม็ด สัน ร้า เส็ด ไก้"

ส่วนเวลาข้างขึ้นให้เรียก "ออก" ข้างแรมให้เรียก "ดับ" สำหรับการนับเดือน ถือว่า เวลาแห่งการคิดอักขระได้แปดวัน สี่ลเท่ากับสองเดือน นับแต่ขึ้น 1 คำ เดือน 5 ปีวอก พ.ศ.1204 ตราบถึงวันแรม 15 คำ เดือน 6 ปีระกา พ.ศ.1205 เท่ากับ 2 ปีเต็ม ให้เอา เวลาจำนวน 2 เดือน ไปรวมเข้าเดือนที่คิดอักขระสำเร็จคือเดือน 6 กลายเป็น เดือน 8 แรม 15 คำ ปีระกา พ.ศ.1205 ทั้งนี้ เพื่อเดือน

ให้ประชาชนรู้ระลึกว่า ที่เปลี่ยนเรียก เดือนใหม่นี้ เพราะเปลี่ยน
อักษร ด้วยเหตุนี้เดือนเหนือ และเดือนใต้ก็เริ่มผิดกันสองเดือน
ตั้งแต่นั้นมา

ส่วนประเพณีสำคัญต่างๆ ยังตรงกัน ดังนั้น จากวันขึ้น 1 ค่ำ
เดือน 7 ต้องเปลี่ยนเป็นเดือน 9 หมายความว่ายกเลิกอักษรฤๅษี
ฝักขาม ขอมหมดสิ้น เริ่มใช้อักษรรามัญ หรือมอญ (ลานนา) แทน

ช้างป่าถวยตัว

ด้วยบุญญาธิการแห่งพระแม่เจ้าจามะเทวี ในรัชกาลของพระองค์
จึงบังเกิดมีช้างอันมีลักษณะประหลาดและมีศักดิ์านุภาพเด่น ยอดเยี่ยม
มิได้เหมือนช้างใด ปรากฏตัวขึ้นเพื่อถวยตัวเป็นช้างทรงเจ้าแม่

ในต้นเดือนอ้าย ปีเถาะ พ.ศ.1211 ได้มีประชาชนชาวเวียงจันทน์
มาราบบังคมทูลพระนางจามะเทวี มีใจความว่า

มีช้างพลายเชือกหนึ่ง มีผิวกายคล้ำมีงาเขียวประหลาดได้
ผลจากฝูงโขลงช้างใหญ่ จากดอยอ่างสลุ มุ่งเดินบ้ายหน้าไปทาง
ทิศตะวันออกเฉียงใต้ พระนางจามะเทวี จึงทรงมีพระบัญชาให้นาย
กองคชบาลอันมีหน้าที่ควบคุมดูแลกองทัพช้าง จงเร่งไปสืบโดยด่วน
และ ให้จับทางเดินไว้ให้ได้อย่าให้คลาดสายตา ต่อมาเมื่อนายกองคชบาล
และผู้อยู่ในบังคับบัญชา ได้แก่ หมอควาญช้าง ทั้งปวงได้ออกไปสืบ
แล้ว จึงกลับมาราบทูลว่า

ขณะนี้ ช้างพลายลักษณะอัศจรรย์เชือกนี้ ได้เดินทางมาด้วยตน
เองอยู่ ณ ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของนครหริภุญไชย ยังไม่จาก
ไปที่ใด กระทำอาการประจวบจรดสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ ช้างพลายเชือก นี้มีกาย

หม่นๆ แต่ลักษณะอันเป็นเลิศและประหลาดล้ำ คือ งาทั้งคู่ ซึ่งมีสีเขียวเป็นประกาย (จ้าง ปู้ กำ งาเขียว) ช้างสำคัญเชือกนี้มีลักษณะถูกต้องตามตำราคชลักษณ์ ทุกประการ เมื่อพระแม่เจ้าได้ทรงทราบดังนั้น จึงโปรดให้จัดขบวน โดยพระองค์เสด็จไปด้วย และให้จัดเครื่องตบแต่ง และเครื่องรับช้างมงคล เยี่ยง ช้างของพระอินทร์ คือ ช้างเอราวัณ ขณะนี้พญาวานร ตัวหัวหน้าแทน พญาปราบสามภพ ซึ่งได้รับพระราชทานสวนในห้อยพยอมหมู่บริวารมาอยู่ที่เขตวันพนาเวศได้ร่วมทางไปกับนายกองคชบาลด้วยเช่นกัน

เมื่อขบวนของพระนาง และเหล่าคชบาลได้มาถึงสถานที่ใกล้กับพญาคชสารยังหยุดรื้ออยู่พระแม่เจ้าจามะเทวี ก็ทรงให้หยุดขบวนเสด็จและให้นายกองคชบาล และ พรหมพวก รวมทั้งพญากากะวานรไป ชุ่มดูอาการกิริยาของช้างสำคัญเมื่อนายกองคชบาลกลับเข้ามากราบบังคมทูลให้ทรงทราบอีกครั้ง คชสารสำคัญยังรื้ออยู่เป็นปกติ มีพระบัญชาให้นำช้างพัง ลักษณะดี ตามคชลักษณ์ไปล่อไว้เดี่ยวๆ ให้ห่างที่หยุดยังไพร่พล

พบเกลอเก่าจากหงษ์

ในเวลานั้นพญากากะวานร ตัวหัวหน้าได้ไปแอบซ่อนอยู่บนต้นไม้ ตราบกระทั่งพญาคชสารเชือกนั้นออกมาหากินได้กลิ่นช้างพัง ก็หยุดดูทันใดนั่นเอง เมื่อพญาวานรได้เห็นพญาคชสารประหลาดนั้นก็จำได้ดีว่า เป็นเพื่อนกันมาแต่ในป่ากาลก่อน ป่านั้นคือป่า อจจุตบรรพต พญากากะวานรจึงดีใจนัก รีบลงมาจากคาบไม้ พญากากะวานรรีบตรงเข้าไปหาพญาคชสาร นั้นทันทีอย่างคุ้นเคยและเช่นเดียวกัน

พญาคชสารก็จำพญากากะวานรได้ มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งนัก จึงส่งเสียงร้องก้องอาณาบริเวณด้วยความยินดี พญากากะวานรก็ร้องตอบและโลดเต้นแสดงความยินดีดุจกัน พญาคชสารก็ใช้วงโอบอุ้มเพื่อนเก่าชูขึ้น พญากากะวานร ก็ใช้มือลูบวงวนั้นเป็นการทักทายด้วยมิตรจิต และใช้ภาษาไพร่พูดจากัน

ลำดับต่อมาเมื่อพระแม่เจ้าจามะเทวี ทรงทราบว่าพญากากะวานร รู้จักกับพญาคชสารประหลาดนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงพร้อมด้วยนายคชบาล และหมู่เชิฐเครื่องคชสารอันตระการตา ตลอดจนบริวารของพญากากะวานรอีกหลายตัว ก็ทรงเคลื่อนพบเข้าไปหาพญาคชสารสำคัญ และทวงยับยั้งอยู่ ณ ตรงที่ช้างพังเชือกงามที่นำมาล่อไว้นั้น

ลำดับขณะนั้นพระนางจามะเทวี จึงมีพระบรมราชโองการให้นายคชบาล ร่ายพระเวทย์กล่อมไพร่ และด้วยบุญญาภิธานแห่งพระแม่เจ้าพญาคชสารประหลาดอันมีร่างกายสูงใหญ่นั้นมิได้กระทำการการดูร้ายแต่ประการใด ขณะนั้นกากะวานรอีกหลายตัว ซึ่งเป็นบริวารพญาวานร จึงตรงทักทายและห้อมล้อมอย่างดีใจ เบื้องนั้นพระแม่เจ้าจามะเทวีประทับอยู่ระหว่างนายคชบาลรับสั่งให้นำเครื่องทรงที่ประดับด้วยเพชรให้พญาคชสาร และโภชนาหาร ออกประทานแก่พญาช้างสำคัญ

ครั้นแล้วพญากากะวานรกล่าววาจาไพร่แก่พญาช้างสาร และจึงจับวงคชสารนั้น แล้วค่อยๆ ชูนำมายังพระที่นั่งพระแม่เจ้าจามะเทวี บริวารก็ได้แวดล้อมมาด้วยระยะพอสมควร พญากากะวานรและบริวารก็ทูลดการลงมาราบถวายบังคมพระแม่เจ้าจามะเทวี

พญาคชสารถวายเป็น

บัดนั้นพญาคชสาร ก็ได้แสดงให้เห็นประจักษ์แก่สายตาของ บรรดาข้าราชการบริพาร และเหล่าทวยราชกุมารี ซึ่งขณะนั้นได้มาชุมนุม กันมากมายให้เห็นถึงบุญญาภินิหารของพระแม่เจ้า และให้เห็นถึง ความ จลลิตแสนรู้ของตนด้วยการคู่เข่าลง แล้วชูวงขึ้นเบื้องบน กระทำการ ถวายบังคมพระแม่เจ้าเป็นการถวายตัวรับใช้อยู่ในพระบารมี

พระแม่เจ้าทรงยกพระหัตถ์ขึ้นอย่างพอพระทัย แล้วให้บริวาร พญาอากาศวานรเข้ามาหา แล้วประทานโภชนาหารเป็นพิเศษ เมื่อทรง เห็นว่าพญาช้างเชื่องดีแล้ว ก็ให้นายคชบาลนำเครื่องทรงช้างหลวง นำไปสวมใส่ และพญาอากาศวานรตลอดทั้งบริวารก็ได้ช่วยกันตกแต่ง ร่างกายให้ พญาคชสารก็ยินยอมให้กระทำแต่โดยดี ต่อจากนั้นจึง โปรดให้นายคชบาลและพญาอากาศวานร นำคชสารสำคัญนั้นตาม เสด็จกลับพลับพลา

ณ ที่นั้น ต่อมาได้ชื่อว่า บ้านแยงจ้าง (บ้านแซ่ช้าง) พระแม่เจ้า ทรงพำนัก ณ พลับพลา พร้อมพระราชโอรสทั้งสอง แล้วให้นาย คชบาลและพญาอากาศวานร ฝึกพญาคชสารนี้ให้เข้าชบวนแห่ให้เป็น เพื่อจักเสด็จกลับพระนครอย่างเกริกพระเกียรติยศ ครั้นล่วงเวลาได้ หลายวัน เมื่อพญาคชสารแสนรู้ รู้จักการเข้าชบวนแห่แทนแล้ว ก็ทรง ให้จัดชบวนแห่ อย่างสวยงาม และนำพญาคชสารสำคัญ เสด็จกลับ พระนคร

พิธีสมโภชพญาคชสารคู่บุญ

ณ วันขึ้น 1 ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะ พ.ศ.1211 คราเมื่อ ชบวนเสด็จ ของพระแม่เจ้าจามะเทวี และพญาคชสารสำคัญได้เข้ามาถึงยังประตู

เมืองทวยราษฎร์ได้โห่ร้อง ถวายพระพรชัยในบุญญธิการพระแม่เจ้า
ซึ่งน้อมให้คชสารไพร่เข้ามาถวายตัวอย่างมิคาดฝัน

พระแม่เจ้าจึงรับสั่งให้สมโภชคชสารเป็นช้างเอกของนคร 3 วัน
3 คืน พระราชทานนามว่า "พญาคชสารงาเขียว" ในวันขึ้น 4 ค่ำ
เดือนยี่

พญาช้างเชือกนี้ได้ผ่านศึกสงคราม ชนะกองทัพขุนวิลังคะ และ
ต่อมาเมื่อช้างสำคัญ เชือกนี้ได้ล้มแล้ว เพราะความขรา จึงพราหมณ์
ปุโรหิตทั้งหลายได้ประชุมกันและเห็นด้วยญาณ ของผู้รู้ว่าจะทำพิธี
ฝังโดยให้ตะแคงดุจช้างธรรมดาไม่ได้ หากงาเขียวนั้นหันไปทางทิศเบื้อง
พื้นพสุธาจะเกิดกลียุคอาเพศร้าย จำต้องฝังโดยหันศรีษะพญาช้าง ขึ้น
เบื้องบนสวรรค์จึงจะมีสิริมงคล ทั้งนี้ ก็เพื่อจะให้งาเขียวนั้นหันไปปลาย
สู่ทิศเบื้องสูงนั่นเอง จากนั้นได้มีการสร้างอนุสาวรีย์เป็นคล้ายสถูปสวม
ศพที่ฝังพญาคชสาร และมีงานศพเป็นพิธีใหญ่คล้ายกับการถึงแก่ความ
ตายของท้าวพระยานั้นเทียว และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใกล้เคียงกันยังมีสถูป กุ่ม่า
อีกด้วย นั่นคือ พญาม้าทรง ของพระแม่เจ้าจามะเทวี และยังมี กุ่ม่า
เป็นโคของเจ้าแม่จามะเทวี ยามศึกสงครามเกิดขึ้นจะขึ้นเดือนผดสังเกต
บอกข่าว และจักชนะศึก

สองพระพี่เลี้ยงมีพระประสูติกาล

อันเนื่องแต่ สองพระพี่เลี้ยงนั้นทรงตั้งครุภมาแต่กรุงละโว้ ซึ่ง
ได้ร่วมพระราชสวามีเดียวกันกับพระแม่เจ้าจามะเทวี แต่ทั้งสองพระองค์
ทรงมีพระครรภ์อ่อนๆ จึงได้มีพระประสูติกาลภายหลังพระแม่เจ้า พระ
พี่เลี้ยงพระนางปทุมวดีได้ประสูติ พระราชโอรส ฝ่ายพระพี่เลี้ยง พระ
นางเกษวดี ประสูติพระราชธิดาแฝด ตั้งแต่เดือน 7 ปีก่อ พ.ศ. 1206

ลุดรากับกระทั้งบัดนี้ ยังมีได้สถาปนาพระนามไว้ในสุพรรณ บัญ เพราะพระแม่เจ้ายังไม่ทรงมีเวลาว่าง ต่อมาจึงได้แจ้งข่าวไปยังพระเจ้ากรุงละโว้องค์เดิม และพระเจ้ากรุงละโว้พระองค์ใหม่คือพระเจ้ารามราชให้ทรงทราบ พระเจ้านพรัตน์ราช อติไตรยาแห่งกรุงละโว้ และพระเจ้ารามราชจึงโปรดให้สถาปนาพระนามลงในแผ่นสุพรรณ บัญ แก่พระราชโอรสพระนางปทุมวดี ว่า เจ้าชัยรัตนกุมาร

โปรดให้สถาปนาพระนามพระราชธิดาพระนางเกษมดีองค์พี่ว่า เจ้าหญิงจันทราราชกุมารี และองค์น้องพระนามว่า เจ้าหญิงผกามาศ ราชกุมารี จากนั้นทรงโปรดให้มีการฉลองสมโภช 7 วัน 7 คืน ท้า นครศรีอยุธยา มีการมหรสพครึกครื้นมโหฬารยิ่งนัก

ภารกิจในการบริหารบ้านเมืองของพระแม่เจ้าจามะเทวีเคร่ง เครียดหนักมาก มิได้มีเวลาหยุดยั้ง ทั้งการก่อสร้างเวียงวัง และ การวัดตมในพระบวรพระพุทธศาสนา การวางแผนการปกครอง การวาง แบบคันคุดอักษร และประวัติเชื้อชาติไทยลานนาญคนั้น การปรับปรุง กองทัพ ทุกสิ่งทุกอย่าง พระแม่เจ้าต้องทรงริเริ่มใหม่ทั้งสิ้น

แม้ว่าจากพุทธศก 1212 ถึง 1214 ก็ยังมีพระภารกิจสร้างอาราม อยู่ ยังมีได้แล้วเสร็จจวบกระทั้งขึ้น 2 คำ เดือน 8 ปีมะแม พุทธศก 1215 นครศรีอยุธยา ได้ต้อนรับคณะราชทูตจากนครละโว้ พร้อมกัน พระสังฆราชละโว้ พระมหาเถระสักกายะ ทางนครศรีอยุธยา จึงได้จัด พิธีการต้อนรับอย่างสมพระเกียรติยศ

พระเจ้ารามราชทรงผนวช

คณะราชทูตละโว้ ได้ทูลแจ้งข้อราชการว่า พระเจ้ารามราช พระ มหาภิกษุตรีแห่งละโว้ได้ลาออกจากราชสมบัติและได้ทรงผนวชแล้ว

เนื่องด้วยในกาลต่อมา หลังจากพระเจ้ารามราช ทรงออกผนวชแล้ว พระเจ้ากรุงละโว้พระองค์ใหม่ มีพระนามว่า พระเจ้าจักรราช ได้ส่งคณะทูตจากละโว้ มาเจริญธรรมปัญหา มาตราว่าทางละโว้ มิสามารถตอบปัญหาได้ก็ขอเป็นเมืองออก หรือคล้ายเป็นเมืองขึ้นต่อทริภุไชยในทำนองกลับกัน ถ้าทริภุไชยแก้ข้อธรรมไม่ได้ก็ต้องตกเป็นเมืองออกของละโว้

พระนางจามะเทวี จึงมีรับสั่งให้สร้างพลับพลาใหญ่มีอาสนะประดับ
มณีสีต่างๆ สองอาสนะ ณ อารามจามะเทวี และให้ป่าวประกาศแก่ผู้
คนทั้งปวงให้ทราบทั่วกัน ให้มาร่วมฟังการเฉลยปัญหาวรรณ ระหว่าง
สองพระสังฆราช

76 ខាងលើ ឯកសារវិចិត្រភាសាខ្មែរ

ไปด้วยสัมมาวาจา ทรงมีวาจาดีจะ แก้วใจคือ ต้องมีพระทัยเต็มเปี่ยมด้วยสัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ด้วยการระลึกถึงสิ่งถูกต้อง และมีพระทัยตั้งมั่นเด็ดเดี่ยว อันข้อนี้ พระสังฆราชกรุงละโว้ยอมรับว่าถูกต้อง

พระมหาเถระสักกายะ จึงได้ถามปัญหาธรรมข้อที่สอง เป็นใจความว่า

"ครั้งนั้น องค์พระบรมศาสดา ได้ตรัสรู้แล้ว ขณะที่ทรงเสด็จไปยังฝั่งมหานที ก็มี สัตว์สี่เหล่า คือ เต่า ปู ปลา หอย มานมัสการ จึงพระบรมศาสดาก็ทรงเปล่งพระวาจาประทานแต่เทพยดาอารักษ์ และฝูงเวไนยสัตว์ทั้งหลายว่า ถ้าแม้วไนยสัตว์ทั้งหลาย จะเป็นชนก็ดี ฝูงสัตว์ก็ดี ถ้าตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม สัจธรรม แล้วก็จะมีชีวิตอันเลอเลิศดุจสัตว์ทั้งสี่นี้เกิด"

ครั้นแล้วพระมหาเถระสักกายะ พระสังฆราชแห่งละโว้ จึงได้กล่าวต่อไปว่า

"ด้วยเหตุใด พระพุทธองค์จึงตรัสดังนั้น" เชิญตอบอาตมาภาพด้วยเถิด พระคุณเจ้าแห่งทริภุญไชย ถ้าไม่ตอบก็ได้ หากเกรงจะผิดพลาด

พระมหาเถระอุบาลี พระสังฆราชแห่งทริภุญไชย จึงตอบว่า

"การที่พระบรมศาสดาตรัสว่า ถ้าผู้ใดตั้งมั่นในศีลสังฆะแล้ว ให้มีความเป็นอยู่เยี่ยง สัตว์ประเสริฐทั้งสี่นี้ เหตุผลก็คือ หนึ่ง ให้บุคคลท่านนั้นมีอายุยืนยาวดุจเต่า สอง ให้มีวรรณะ หรือผิวพรรณงดงามดังปู คือว่าปูนั้นยามเล็ก ออปปู ขุขระไม่งดงาม แต่เมื่อแก่ตัวกลับเป็นมันเลื่อม สีสดสวย สาม ให้มีความสุขดัง ปลา คือ จะฝนตกแดดออก ปลาส่วนมากมีความสุขเสมอ สี่ ให้มีผละกำลังดุจหอย มี

ว่ายอดเขาหรือได้มหาสมุทร หอยก็สามารถไปได้ทั่วจักรวาล ไม่เห็นด
เหนื่อย เมื่อยล้า ที่เฉลยมานี้ มิทราบว่าคุณเจ้าแห่งละโว้ จะพอ
พระทัยว่าประการใด?"

ครานั้น พระนางจามะเทวี และบรรดาฤๅษี ตลอดทั้งบุโรหิตาจารย์
ทั้งหลายได้สดับการตอบปัญหาธรรม ของพระสังฆราชแห่งหริภุญไชย
ฝ่ายตนแล้ว ต่างก็มีความสบายใจโดยทั่วกัน ต่างมีสีหน้าอันยิ้มแย้ม
แจ่มใส คอยสดับการตรัสของพระสังฆราชแห่งละโว้ ว่าจะมีประการใด

บัดนั้น พระสังฆราชแห่งละโว้นคร จึงได้ตรัสด้วยสำเนียงอัน
แจ่มใสว่า "สาธุ ประเสริฐแท้หริภุญไชย จักรุงเรื่องวัฒนาถาวร ก็
ด้วยปราชญ์เปื่องของพระคุณเจ้าเป็นแน่แท้.. ขอให้พระคุณเจ้ามหา
เถระแห่งหริภุญไชยโปรดถามข้อธรรมต่ออาตมภาพได้เลย"

พระมหาเถระอุบาลี จึงกล่าวข้อธรรมดังนี้

"พละกำลังของสิ่งต่างๆ ที่ล้อมรับโลก ให้ดำรงความสุขสดชื่นก็
ดี หรือสันตะเทือน หรือสับสนยุ่งเหยิงวุ่นวายก็ดี กระทั่งถึงกับมีอิทธิ
พลทำให้โลกนี้ระอุแทบจะแตกกระเบิดเป็นผุยผง ความเป็นไปเหล่านี้
เป็นอิทธิพลของดวงอาทิตย์หรือดวงจันทร์ หรือพายุฟ้า มหาสมุทร หรือ
อะไรกันแน่พระคุณเจ้า"

ครานั้น พระมหาเถระสักกายะ จึงได้ตอบว่า

"พระอาทิตย์ก็ดี พระจันทร์ก็ดี มหาสมุทรก็ดี สิ่งเหล่านี้มีกำลัง
มากก็จริงแต่หาสามารถทำให้โลกสันตะเทือนหรือวุ่นวายเท่าใดไม่แต่
อิสตรีกลับมีกำลังยิ่งกว่า"

ครานั้น พระสังฆราชแห่งหริภุญไชย ได้กล่าวตอบอย่างยิ้มแย้ม
ดังมีใจความว่า

"ประเสริฐยิ่งแล้ว สติปัญญาแห่งพระคุณเจ้าแห่งละโว้ ที่พระคุณเจ้าตอบมานั้น ถูกต้องยิ่งนักและเพื่อมิให้ต้องหยุดยั้ง เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์อาตมภาพจึงขอไต่ถามปัญหาธรรมข้อสองต่อไป"

"อันว่ามนุษย์ก็ดี สัตว์โลกก็ดี พืชผลก็ดี ก่อกำเนิด ด้วยอะไรก่อน"

พระมหาเถระสักกายะจึงตอบว่า

"อาตมภาพ ขอไต่ตรองก่อน เอื้อหนอ มนุษย์เรากำเนิดเป็นตัวตนขึ้นมา แล้วก็มิบุตรหลานตามมา สำหรับสัตว์ที่ไข่แล้วกลายเป็นตัว ตัวก็ไข่อีก เอ? ใครเกิดก่อนใครละ สำหรับต้นไม้ละเป็นต้นมีผล ผลกลายเป็นต้น จะเป็นวัฏจักรพิกล จึงขอเฉลย ปัญหาที่ว่า มิว่ามนุษย์หรือสัตว์ปฐมแรกคือ กำเนิดเป็นตัวตนก่อนแล้วเมื่อได้รับธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ก็เจริญวัยขึ้น เมื่อได้เสพอาหารต่างๆ อาหารเหล่านั้นก็ไปทำให้เกิดเชื้อบ้าง ที่มองเห็นบ้าง ไม่เห็นบ้าง ถ้าผู้นั้นเป็นมนุษย์ ก็ทำให้เกิดเชื้อมนุษย์ ถ้าเป็นเชื้ออื่น ก็บังเกิดสืบพันธุ์กันต่อไปอีก"

ครานั้นพระมหาเถระสักกายะได้พิจารณาอยู่ครู่หนึ่ง จึงได้วิสัชนาต่อไปอีกเป็นอรรถาธิบายความว่า

"จุดตั้งต้นเห็ด เดิมเริ่มแรกก็เกิดจากเชื้อราชนิดหนึ่ง เมื่อเห็ดถูกอากาศได้เป็นอาหารส่วนราก็กินจุลินทรีย์ในดินเป็นอาหารก็เกิดแพร่พันธุ์ แยกเผ่าไปอีก ถ้าหากได้อาหารและอากาศแลกเปลี่ยนออกไป ถ้าต้นไม้ไม่มีอาหารกิน ก็บังเกิดอาการเหี่ยวแห้งก่อนที่จะใหญ่โต สัตว์ก็เช่นเดียวกัน ถ้าว่าอาหารที่มวลมนุษย และสัตว์กินนี้เปลี่ยนไปรูปร่างการแพร่พันธุ์ก็เปลี่ยนไป อุปมาดังมนุษย์เสพอาหารที่มีเนื้อสัตว์กันเป็นหลักก็ย่อมเกิดบุตรมากและต่อมาจิตใจก็ต่ำลง ต่างก็ประหัด

ประหารกัน มิว่าบิดาหรือบุตร"

เมื่อพระมหาเถระสักกายะแห่งละโว้ ได้วิสาขนามาถึงตรงนี้ พระมหาเถระอุปาลี พระสังฆราชแห่งทริภุญไชยก็กล่าวถามขึ้นว่า

"ขอตั้งสักหน่อยพระคุณท่านอันว่าเหตุใดหรือ อาหารจึงจะเป็นต้นเหตุให้เกิดแพร่พันธุ์ เป็นที่พิลึกพิลลพิสดารได้หรือว่าให้พันธุ์มากหรือน้อยได้ มันเป็นไปได้ประการใดหนอ?"

ฝ่ายพระมหาเถระสักกายะ พระสังฆราชแห่งละโว้นคร จึงกล่าวโต้ตอบว่า

"เป็นไปได้แน่เจียวพระคุณเจ้าผู้เจริญ ดูแต่ต้นผลไม้ซิ เมื่อไม่มีผล หรือผลไม่ตก เขาก็ตกแต่งริดกิ่งริดใบแล้วใส่อาหารใส่พืชผัก ชากสัตว์ผู้พังเป็นอาหาร ต้นไม้นั้นย่อมมีผล ที่มีผลน้อยก็มีลูกตกขึ้น มีลูกใหญ่ขึ้น และทั้งผิวสีก็ดูเปล่งสดใสมากกว่าเดิม ครั้นเมื่อสุกแก่กินได้ ก็จะมีรสโอชากว่าเดิมยิ่ง ขึ้นด้วยนะพระคุณเจ้า"

ครานั้น พระมหาเถระอุปาลี พระสังฆราชแห่งทริภุญไชย ก็กล่าวตอบรับด้วยโมทนาสาธุการสดีปัญญาของพระมหาเถระสักกายะ พระสังฆราชแห่งกรุงละโว้ว่า กล่าวแก้ปัญหารธรรมได้ถูกต้องเที่ยงธรรมจริงแท้ บัดนั้น พระนางจามะเทวี ได้กล่าวโมทนาสาธุด้วยความปิติเป็นล้นพ้น พร้อมด้วยท่านวาสุเทพฤาษี ผู้เป็นบิดา และฤาษีทุกองค์ ณ ที่นั้น สรุปลแล้ว การได้ปัญหารธรรมครั้งนี้ มิได้มีผลการแพ้ชนะกันแต่ประการใด

พระราชพิธี เจริญฉลองสืบชะตา

วันต่อมาพระแม่เจ้าจามะเทวี ได้รับสั่งให้มีพระราชพิธีสืบชะตา เป็นการเฉลิมฉลองสมเด็จพระสังฆราชแห่งละโว้ ซึ่งได้ทรงพระวริยะ

คุณแม่สุดตา ทิพย์ประเสริฐ

ผู้เป็นแรงบันดาลใจ
ให้ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นมา

วัดพระธาตุหริภุญไชย

วาสุเทพฤๅ

ทอดกฐินสามัคคีไทยดี
ทอดกฐินสามัคคีไทยดี
วันอาทิตย์ที่ ๒๕

วัดสันป่าข่อยราษฎร์
ถ.เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
วัดสันป่าข่อยราษฎร์
ถ.เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

อุตสาหกรรมในครั้งนี้นำให้มหรสพสมโภช 3 วัน 3 คืน นับแต่นั้นมาก็มีพิธีสืบชะตา "เมืองเหนือ" ทั้งการพิธีสืบชะตา พระภิกษุและมรวาส เป็นประเพณีสืบกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันนี้นับเวลาได้ 1,300 กว่าปีล่วงมาแล้ว

การมีพระราชพิธีสืบชะตาพระสังฆราช แห่งหริภุญไชยในครั้งนี้จะถือว่าเป็นครั้งแรก ในจารึกเดิม ว่า "ณ ครั้งนี้ เป็นปฐม กำหนด ณ วันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 8 พ.ศ. 1215 จากนั้นอีก 7 วัน สมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงละโว้ พระมหาเถระสักกายะ ได้เสด็จกลับ พระนางเจ้าจามะเทวีจึงโปรดให้แต่งราชทูตนำเครื่อง อุปโภค บริโภค ทั้งผ้าไหม เพชรนิล จินดา ไปถวาย

พระมหากษัตริย์ละโว้พระองค์ใหม่

ต่อมาราวเดือน 12 พระมหากษัตริย์นครละคอน (ลำปาง) ให้ทูตถือพระราชสาส์นมาทูลเชิญพระแม่เจ้าเสด็จไปนครละคอน เพื่อให้ทรงวางรากฐานหนังสืออักขระรามัญ เพื่อให้บรรดาทวยราษฎร์ได้รำเรียนกันถ้วนหน้า

ในครั้งนี้องค์พระราชนิเวศน์ของพระนางจามะเทวี คือ เจ้ามัณฑยศ และ เจ้านันทยศ ได้ร่วมเสด็จด้วยเพื่อไปศึกษาวิชาการจากท่านฤๅษีสุนทรภรณ์ผู้เป็นน้องท่านฤๅษีสุนทร

พระแม่เจ้าจามะเทวีทรงสถาปนานครเขลางค์

ในระหว่างการเดินทางเรียนอักขระรามัญ แก่บรรดาข้าราชการบริพารนั้น พระนางจามะเทวีได้ทรงโปรดให้สถาปนานครละคอนใหม่ เป็นนครเขลางค์ ในวันขึ้น 5 ค่ำ เดือนยี่

ครั้นในปีเดียวกันนี้ ทรงสร้างพระอารามไว้ ณ นครเขลางค์ โดยพระราชทานทุนทรัพย์ทั้งหมด เนื่องจากในต้นฉบับเดิม มิได้บอกไว้ว่า เจ้าแม่จามะเทวีได้สร้างวัดชื่อใดไว้ในเมืองลำปางคือ วัดพระแก้วดอนเต้า ซึ่งเป็นวัดที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับผลแดงโมของเจ้าแม่สุชาดา อันเป็นประวัติแสนเศร้าและเกี่ยวข้องกับเจ้าเมืองนครลำปาง ในยุคหลังเจ้าแม่จามะเทวีหลายร้อยปี ซึ่งต่อมาหลวงพ่อกษมเขมโก ท่านได้สร้างรูปหล่ออนุสาวรีย์เจ้าแม่สุชาดาไว้ ณ ฝั่งแม่น้ำวังบริเวณ "วังย่าเต่า" ซึ่งเป็นคนละฝั่งกับวัดพระแก้วดอนเต้า จากนั้นพระนางจามะเทวีได้เสด็จพักผ่อน ณ นครแปร เมื่อเสร็จภารกิจแล้ว ทรงเสด็จกลับนครหริภุญไชยในเดือน 4 ส่วนพระราชโอรสทั้งสองยังไม่เสด็จกลับ

ในเดือน 8 ปีวอก พ.ศ. 1216 ได้เสด็จไปนครอุชเชนี และเสด็จกลับไปเดือน 12 ซึ่งในครั้งได้ทรงนำช่างปั้น ซึ่งเป็นชนชาววิเทหะ ซึ่งได้มา อยู่ที่นครอุชเชนีมา 20 คน และทรงโปรดให้ปั้นหมอน้ำมันมนต์ และภาชนะอื่นๆ อันสวยงามยิ่งนัก

ปลายปี พ.ศ. 1216 พระราชโอรสทั้งสองของพระนางจามะเทวี คือ เจ้ามหันตยศ และ เจ้านันทยศ ผู้พี่ผู้น้องก็ได้สำเร็จการศึกษาจากนครละคอน หรือ เขลางค์นคร กลับมาส หริภุญไชยนคร ตามเดิม พระนางจามะเทวีก็ต้อนรับสองราชบุตรด้วย พระทัยปิติยินดีปราโมทย์นัก

พลายงาเกี่ยวกับพระราชโอรส

ในปีหนึ่งที่ช่างพลายงาเขี้ยว ถึงฤดูตกมัน กลับมีอาการเซื่องซึม ความซำหรงจึงนำความเข้ากราบทูลพระนางเจ้า พระนางจึงสั่งให้ปล่อยเข้าป่า ครั้นเมื่อหมดฤดูตกมันแล้ว พลายงาเขี้ยวก็กลับมาเอง ฝ่ายสองโอรสของพระนางเจ้านั้น คู่ันเคยกับพลายงาเขี้ยวเป็นอย่างดี

ทรงเล่นกับพลายงามเขียวเสมอา รวมทั้งขับขีชิงประลองยุทธ ด้วยเล่ห์
สงครามอยู่เนืองๆ จะทรงหยุดไม่เล่นด้วยเฉพาะระยะช้างพลาย
ตกน้ำมันเท่านั้น ซึ่งปีหนึ่งๆ จะมีเพียงประมาณ หนเดียวเท่านั้น

ที่มาของเวียงหนองก่อง

ในปีพ.ศ. 1217 ชาวเมกะ ที่มีถิ่นฐานอยู่ทางทิศใต้ของนคร
หริภุญไชย นำข่าวประหลาดมากราบบังคมทูลพระนางจามะเทวีว่า
ที่หนองน้ำซึ่งอยู่ไม่ไกลจากถิ่นฐานที่พวกเขาอยู่เท่าใดนักมีพญากาเผือก
มาร้องเฉพาะในวันพระ พระนางจึงให้ข้าราชการบริพารไปดูก็เห็นจริงจึงมี
รับสั่งให้สร้างเวียงขึ้น และเมื่อสร้างเสร็จแล้ว จึงพระราชทานนามเวียง
นั้นว่า เวียงหนองก่อง (ปัจจุบันคือ หนองร่อง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน)

ในปี พ.ศ. 1220 มีพระราชพิธีอุปสมบทพระราชโอรสทั้งสอง
เป็นเวลา 1 พรรษา โดยมีสมเด็จพระสังฆราชอุปาลี ทรงเป็นพระ
อุปัชฌาย์ และ ในปี พ.ศ. 1221 ณ นครอุชเชนี เกิดศึกขึ้น พระแม่
เจ้าจามะเทวี จึงมีรับสั่งให้สองพระราชโอรสได้ฝึกปรือการรบ ได้ออก
ศึกเป็นครั้งแรกด้วยการยกทัพ "พลเดินเท้า" ไปช่วยอุชเชนี และผล
ของสงครามได้รับชัยชนะ สองพระราชโอรสได้เสด็จกลับสู่หริภุญไชย
ในปีนั้น

และได้มีการหมั้นให้แก่เจ้ามหันตยศ ด้วยเจ้าหญิง จันทรา พระ
ราชธิดาพระพี่เลี้ยงเกษวดีและเจ้าประกายคำ พระราชธิดาพระเจ้ากรุง
อุชเชนี และพิธีหมั้นพระเจ้าอนันตยศ กับเจ้าหญิงผกามาศ และ
เจ้าประกายฟ้า และเจ้าหญิงจิระประภา เอกราชธิดาพระเจ้ายาริกโก
พระนางปาริสเทวี แห่งนครเขลางค์ พิธีหมั้นมีในวันขึ้น 5 ค่ำ
เดือน 9 ปีมะโรง พ.ศ. 1224 และทรงให้มีมหรสพ 3 วัน คืบ

ครั้นเมื่อลูถึงวันขึ้น 2 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง พ.ศ. 1224 จึงมีพระราชพิธีอภิเษกสมรสเจ้าชายทั้งสองพี่น้อง กับเจ้าหญิงต่างๆ ขึ้น ในวโรกาสมิ่งมหามงคลนี้ พระแม่เจ้าทรงประทานโอวาทแด่พระราชโอรสทั้งสอง และพระวรชายา เป็นใจความว่า "ลูกรักของมารดา เมื่อลูกได้ร่วมชีวิตเป็นสามีภรรยานั้น มิว่าเจ้าว่าไพร่ย่อมระลึกว่า ทั้งสองฝ่ายต้องระลึกถึงหน้าที่ยิ่งกว่าสิ่งใด สามีย่อมปฏิบัติหน้าที่ของสามี ภรรยาก็ปฏิบัติหน้าที่ของภรรยา และทั้งสองต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน และข้อสำคัญคือ สามีคือช้างเท้าหน้า ภรรยา คือช้างเท้าหลัง อนึ่ง กิจการใดๆ ต้องรีบกระทำ เมื่อนึกคิดแล้วย่ำพลัดเวลาหรืออายุ โดยอ้างว่าเด็กไปบ้าง แก่ไปบ้าง มนุษย์และสัตว์ดำรงอยู่ด้วยธาตุทั้ง 4 ถ้าธาตุเหล่านี้หมดสิ้นไปแล้ว อายุเท่าไรก็มีความหมายเพราะ วัน เดือน ปี เราตั้งขึ้น มาเป็นการสมมุติ จงตรวจตัวของเราว่าขาดธาตุอะไรก็เติมธาตุนั้น ใครผู้ใดจะมัวหลงมกยว่าอายุเท่านั้น จะเป็นอย่างนั้น เราอย่าไปเอาเยี่ยงเขา เพราะเราไม่เหมือนเขา ขอลูกรักทั้งมวลจงจดจำคำที่มารดากล่าวนี้ไว้เป็นอุทาหรณ์เถิด"

กลาภมรณภาพแห่ง จอมฤๅษีสู่เทพ

ครั้นลูในวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 4 ปีมะโรง พ.ศ. 1224 ท่านฤๅษีสู่เทพ ได้ถึงแก่กลาภมรณภาพ ยิ่งความโศกเศร้ามาสู่พระแม่เจ้าจามะเทวี เป็นอย่างยิ่ง พระแม่เจ้าจามะเทวีจึงโปรดมีพระบัญชาให้ชาวเมืองทุกคนไว้ทุกข์ 6 เดือน งดมหรสพ การละเล่นทุกอย่างเสียทั้งสิ้น และณ กาลนั้น เหตุการณ์ทางเมืองเชียงใหม่ ซึ่งสมัยนั้นเรียก ระมิงคันคร พระอัครมเทสี ขุนวิลังคะ เจ้าผู้ครองนครได้ถึงแก่ สวรรคาลัย เหตุการณ์ครั้งนี้ ยิ่งความโทมัส มาสู่ขุนชาววิลังคะ ขุนวิลังคะนี้เป็นเจ้าผู้

ครองนคร ที่พยายามสร้างบารมีแข่งกับพระนางเจ้าจามะเทวีตลอดเวลา เพราะในสมัยนั้น พระนางจามะเทวี มีความสามารถมาก อำนาจมาก พระราชอำนาจแผ่ปกคลุมไปทั่วประเทศ

สองพระพี่เลี้ยงเป็นกบฏ

เมื่อกาลเวลาได้ล่วงไป ถึงเดือน 8 ปีมะเส็ง พ.ศ. 1225 ประชาชน ทวยราชทั้งหลายทั่วมหานครทริภุญไชยต่างตระหนกตกตะลึง ต่อเหตุการณ์ร้ายแรงด้านการเมืองที่อุบัติขึ้น เพราะต่างมิได้คาดฝันมาก่อน เหตุการณ์นั้นคือสองพระพี่เลี้ยง ได้ก่อกบฏขึ้น เนื่องด้วยขัดพระทัยกับพระแม่เจ้าจามะเทวี และได้ถอนกองกำลังทหารมาจำนวนหนึ่ง ออกจากที่ตั้ง มุ่งหน้าเข้าตีพิศดารนคร นครซึ่งพระนางจามะเทวีได้สร้างไว้ และวางกำลังทหารรักษาพิศดารนครไว้เป็นประจำ แต่ในการเข้าตีพิศดารนคร ของกองกำลังทหารม้าของสองพระพี่เลี้ยงในครั้งนี้ ปฏิบัติการอย่างรวดเร็ว และห้าวหาญมาก ทำให้ยึดพิศดารนครไว้ได้ โดยใช้เวลาเพียงวันเดียวเท่านั้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ สร้างความวิตกทุกซ່อนแก่ชาวนครทริภุญไชย อย่างมิเคยเป็นมาก่อน จากการยึดพิศดารนครไว้แล้ว สองพระพี่เลี้ยงได้มีบัญชาให้ทหารฝึกซ้อมทหารม้าเพิ่มเติมพร้อมทั้งดัดแปลงเรือที่ประชาชนใช้ให้เป็นเรือรบระดมพล ฝึกทั้งพลม้า พลเท้า และพลเรืออย่างรีบด่วน จวบกระทั่งถึงเดือนยี่ ปีมะเส็ง พ.ศ. 1225 จึงได้ยกพลมาตั้งทัพที่ พระเจดีย์ปวิสีละ เมื่อพระนางจามะเทวีได้ทราบข่าวศึกมาเป็นเวลาพอสมควร จึงทรงโปรดให้พระราชโอรสเจ้ามหันตยศ เป็นแม่ทัพเรือ และให้เจ้านันทยศ ยกทัพบกทั้งพลม้าและพลเดินเท้าอีกทางหนึ่งเข้าสมทบตามแผนศึกที่วางไว้เป็นอย่างดี กองทัพพระโอ

รตทั้งสองยกมาตั้งที่ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ฝ่ายพระแม่เจ้าปทุมวดี บัญชากองเรือ และพระแม่เกษมวดี บัญชากองม้าและพลเดินเท้า ยกจากพระเจดีย์ประวิไลทะลุเข้าประจัญบานกองทัพที่ยกมาปราบ ทั้งทั้งสองฝ่าย ได้มาพบกันและเข้าสัประยุทธ์กันเป็นสามารถ การปะทะเป็นไปอย่างดุเดือดเป็นไปประมาณครึ่งวัน ทหารทั้งสองฝ่ายล้มตายลงไปฝ่ายละมिन้อย จากการรบกันครั้งนี้ ผลก็คือ ฝ่ายพิศดารนครพ่าย พระพี่เลี้ยงทั้งสอง ถูกจับกุมตัวไว้พร้อมกับบรรดาทหารที่เหลือ

ซึ่งแท้จริงแล้วการรบครั้งนี้เป็นแผนข้อมรบโดยการวางแผนของพระนางจามะเทวีและสองพระพี่เลี้ยง โดยวางแผนให้สองพระพี่เลี้ยงเป็นกบฏ เนื่องด้วยพระนางจามะเทวีได้ทรงสนใจทูลบำรุงศาสนาและจัดการเรื่องสร้างบ้านเมืองมาตลอดทั้งคั่นคิดอักษรต่างๆ เป็นเวลาหลายปี เป็นเหตุให้ทางด้านทหารอ่อนแอลง ดังนั้นพระนางและสองพระพี่เลี้ยง รวมทั้งสองพระโอรสตลอดทั้งขุนทัพระดับแม่ทัพจึงวางแผนข้อมรบกันขึ้นหวังผลเด็ดขาด ทว่าการทำการอันใดซึ่งหวังผลยิ่งใหญ่จะให้มีแต่ด้านประโยชน์แต่เพียงด้านเดียวนั้นไม่มี ครั้นนี้ก็เช่นกัน เป็นเหตุให้มีทหารหลายระดับเสียชีวิต ดังนั้นพระนางจามะเทวี จึงพระราชทานทรัพย์แก่ครอบครัวทหารที่เสียชีวิตในครั้งนี้

เมื่อเหตุการณ์รบครั้งนี้สิ้นสุดลงพระนางโปรดให้พระโอรสทั้งสองสร้างเวียง ณ สถานที่กระทำการยุทธ์กัน เรียกว่า รัตนานคร ต่อมาได้สร้างอาราม และหล่อพระพุทธรูปทองคำเท่าพระองค์บรรจุไว้

ศึกขุนวลิ้งคะ

การล่วงมาถึงในต้นปี พ.ศ. 1226 ปีมะเมีย พระแม่เจ้าจามะเทวี ได้เสด็จออกต้อนรับทูตจากระมิงคันคร พร้อมเครื่องราชบรรณา

การและพระราชสาส์นจากพระเจ้าวิลลงคะ มีใจความว่า

"ทางระมิงคันคร โดยขุนวิลลงคะ วางพระมเหสี จึงขอรุณเชิญ พระแม่เจ้าเป็นพระอัครมเหสี" ครานั้นพระแม่เจ้าทรงพิโรธยิ่งนัก เพราะ เท่ากับเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์ เปรียบประดุจเหมือน หลึงม่ายชาวบ้านชายก็หมิ่นจ้องจะรังแก พระนางจึงทรงเรียกประชุม มุขอำมาตย์ราชบุโรหิตาจารย์ทั้งหลาย เพื่อทรงขอคำปรึกษา เนื่องจาก ว่านครระมิงค์ เป็นนครใหญ่ ไพรพลทวยราษฎรมากกว่านครหริภุญไชย มากมายหลายเท่า หากทำศึกไปก็จะไม่ดีแน่

ในครานั้นพระนางจามะเทวีทรงมีพระราชสาส์นตอบขุนวิลลงคะ เป็นใจความว่า

"ทรงดีพระทัยที่ ขุนวิลลงคะ ได้ให้เกียรติเช่นนั้น แต่เกรงจะ เป็นที่ครหาจึงขอราชะแห่งระมิงค์สำแดงพระเดชานุภาพด้วยการพุ่ง เสน้า (หอก) จากดอยสุเทพให้ถึงนครหริภุญไชย ได้ก็จะทรงยินดี เป็นมเหสี"

ขุนวิลลงคะ ก็ตกลง แต่จะทดลองดูครั้งหนึ่งก่อนจึงนัดหมาย ครั้ง แรกได้พุ่งเสน้าในวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 8 ปีมะเมีย พ.ศ. 1226 ผลการ ทดสอบการพุ่งเสน้าที่พุ่งจากดอยสุเทพมาตกที่หนองน้ำในบริเวณห่าง จากนครหริภุญไชยด้านเหนือ ซึ่งต่อมาหนองน้ำนี้ชื่อว่า"หนองเสน้า"

ความทราบถึงพระนางเจ้าจามะเทวี ทรงวิตก จึงออกอุบายทำ พระมาลาปึกใหญ่ และลงอาถรรพ์ไว้แล้วให้นางกำนัลไปมอบให้ขุน วิลลงคะ และ ขุนวิลลงคะทรงเข้าพระทัยว่าพระนางเจ้าจามะเทวี มีพระทัย ด้วย จึงได้สวมพระมาลาปึกใหญ่ในวันพุ่งเสน้าจริง และปรากฏว่าทรง พุ่งเสน้าไปไม่ถึงนครหริภุญไชย

คราครั้งนั้น ขุนวิลลงคะ เข้าพระทัยได้ทันทีว่าเสียรู้พระนางเจ้า

จามะเทวีแล้ว จึงแค้นพระทัยนักและต่อมากท้าวพมาตี นครทริภุญไชย
หมายจะเอาชนะด้วยกลศึก ปรากฏว่าศึกครั้งนี้ พระนางจามะเทวีได้ใช้
เวทมนต์ ใช้พวกผีใหญ่ และ ต่อหลุม เข้าโจมตีกองทัพ ขุนวิลังคะ
ป่วนป่วนล้มตายเป็นอันมาก ต่อมาพระราชโอรสทั้งสองของพระนาง
จามะเทวีได้รับอาสาออกศึกปะทะกับกองทัพของขุนวิลังคะ ฝ่ายพระ
ราชโอรสทั้งสองก็ได้ช้างพระที่นั่งคู่บุญพระนางเจ้าจามะเทวี ออกศึก

ครานั้น พระเจ้ามหันตยศ ได้แต่งองค์เป็นความูข้างประจำ
อยู่คอยช้าง และพระเจ้าอนันตยศ ประจำอยู่บนหลังช้าง และมีหัวหน้า
พญาวานรอยู่ท้ายช้าง และมีพลเท้าทั้งสี่ก็เป็น วานรเช่นกัน เมื่อกอง
ทัพทั้งสองฝ่าย เมื่อกองทัพทั้งสองฝ่ายได้ปะทะกัน ฝ่ายกษัตริย์ระมิงค์
ได้เปล่งสุรเสียงก้องด้วยโทสะ **"เฮ้ย ความูขีช้างเข้าตะลุยมัน ลีวะ"**
แต่ตรัสยังไม่ทันจบ พลายงาเขียว รู้ทำข้าศึกก็รีบขยิกเท้าเข้าหาพลาย
ขุนวิลังคะก่อน และก็มีทันรอช้า ขณะที่ความูขีช้างขุนวิลังคะ จะเร่งพลาย
ของตัวเองเข้าหา พลายงาเขียววกกลับถึงก่อน เสยเข้าระหว่างขาหน้า และ
คอ ใช้กำลังมหาศาลดันจนเท้าช้างด้านขวาขุนวิลังคะ ผยอง จังหวะ
เดียวกับที่ความูขีช้าง ขุนวิลังคะ จะสับขอเปลี่ยนท่า ช้างเจ้ามหันตยศ
จ้วงสับด้วยพระแสงขอช้างยาว ถูกความูขีช้าง ขุนวิลังคะพลัดตกจาก
คอช้าง ขณะนั้นขุนวิลังคะกำลังเงื้อพระเสน้าจะพุ่งใส่เจ้าอนันตยศ
แต่เหตุการณ์ พุ่งจากอุบข้างลอยละลือเข้าหาร่างกษัตริย์ระมิงค์ แวบ
เดียวที่ประกายพระแสงดาบแลบแปล็บ พุ่งวาบเข้าหาพระคอเจ้า
ลีวะทำให้เจ้าลีวะต้องกวาดพระแสง เขารับเสียงพระแสงทั้งสองกระทบกัน
ประกายไฟเขียวเรือง พระแสงดาบพลาดเป้า ฟาดจับเข้าที่พระกรที่
กำลังเงื้อง่าพระเสน้า หวิดขาดห้อยร่องแรง พระเสน้าหลุดตกย้ง
ภาคพื้นดิน เสียววินาทีอุตุลุด หัวหน้าวานรท้ายช้าง พอเห็นเบื้อง

หน้าเคลื่อนไหว ทะยานตัวพุ่งปราด พร้อมกับชักมิดสันเสียบพรวด
เข้ากลางหลังท้ายช้างระมิงค์ ผลักกลิ้งตกดิน พร้อมกับใช้เท้าเหนี่ยว
คันธงจอมทัพระมิงค์หักทิ้งแล้วรีบตีลังกาลงดินไปรอรับร่างเจ้าชาย
ในขณะเดียวกัน ที่บนหลังช้างมีเหตุการณ์ วานรเท้าช้างทั้งสี่พุ่งปราด
เข้าหาเท้าช้างสี่คนของกษัตริย์ระมิงค์ มิดสันสี่เล่มถูกเลือกพรวด
เข้าคอหอยของคนสี่คน ล้มกลิ้งปราศจากเสียงร้อง พร้อมกับไปรอรับร่าง
ของเจ้าชาย ดังนั้นเมื่อร่างเจ้านันตยศ ร่วงลงมาก็ถูกวานรทั้งห้า
รับไว้วนาที่ลูกละหุนี้ ทหารทั้งสองฝ่าย มิทันรู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร
แม้เจ้ามหันตยศ ควบคุมช้างทั้งที่รู้แผนการณีกี่ตะลึง เพราะมิดคิด
ว่าพระอนุชาจะทรงทำห้าวหาญเช่นนี้ ยุทธวิธีเผด็จศึกแบบนี้ ไม่มีใน
ตำราพิชัย สงครามทำให้ขวัญของทุกคนกระเจิดกระเจิง ทั้งรวดเร็ว
ห้าวหาญบ้า บิ่น ขุนวิลังคะตกตะลึงต่อเหตุการณ์ ขณะที่ทรงเห็นร่าง
ของเจ้านันตยศ พุ่งเข้าหาทรงอุทานว่า "เฮ้ย อะไรวะ"

ทรงอุทานไม่ได้ศัพท์ แม้พระกรถูกตัดห้อย ก็มีทันเจ็บปวด ครั้น
สถานการณ์ผ่านไป ชั่วครู่ ก็ทรงรู้สึกเจ็บแปลบที่พระกร ทรงทอดพระ
เนตรเห็นพระกรของพระองค์ห้อย รู้สึกองค์ในบัดดลว่าเหลือพระองค์
เดียวอยู่บนหลังช้าง ท้ายช้างก็ร่วงหล่นไป ขณะที่หัวหน้าวานรโถม
เข้าทำลายธงจอมทัพ ไม่ต้องเร่ง ช้างขุนวิลังคะ กลัวแทบสิ้น เมื่อ
พลายาเขียวขยับลด เพื่อจะดับให้ล้มก็รีบเปียงตัว เติลิดเข้าหาหมุ่
ของตัว ทหารระมิงค์ได้สติ เร่งเข้ากันกษัตริย์ของตนไว้ (สถานที่กระ
ทำยุทธหัตถีครั้งนี้ คือ หนองแ่ง จ.ลำพูน)

ขุนวิลังคะ เสียพระกรขวา ทรงเตลิดไปพร้อมทหารติดตาม
ประมาณ หนึ่งพัน ได้หนีไปยัง ณ ดอยแห่งหนึ่งครั้นเพลากลางคืน
ความอับอาย ความท้อแท้ ความแค้น ขุนวิลังคะ ได้เสวยยาสั่ง

อย่างแรงและตรัสถามว่า "นับแต่นี้ไปอย่าให้พระมิ่งค์ และหริภุญไชย มันได้สมสู่กันด้วยความสุข" รุ่งขึ้นทหารเห็นกษัตริย์ของตนสวรรคต ได้ทำคานหามจะนำพระศพกลับระมิงค์ แต่เมื่อถึงดอย แห่งหนึ่ง คานหามหัก จึงนำพระศพฝังไว้ ณ ดอยลูกหนึ่ง

พงาางาเชียวคัทรุพินาศ

พระแม่เจ้าทรงยินดีให้ทัพละไว้อูชเชนี และเขลางค์ที่มาร่วมรบจัดการเลี้ยงฉลองกันใหญ่โต ขอให้ทหารทั้งสามพระนครอยู่ร่วมฉลองชัยชนะ แล้วตกแต่งเครื่องบรรณาการ ให้ทูตนำไปถวายพระมหากษัตริย์ทั้งสามพระนคร

เมื่อกองทัพสามนครกลับหมดสิ้นแล้วจึงในเดือน 9 ปีมะแม พ.ศ. 1227 พระแม่เจ้าได้รับสั่งให้สร้างอารามและพระพุทธรูปนอน คือพระพุทธรูปไสยาสน์ที่หนอง ที่ฝั่งอยู่ เรียกว่า อารามหนองฝั่งและทรงให้สร้างอารามที่ป่าไม้เกิดดี เรียกว่า อารามเกิดดี ให้นามสถานที่ ซึ่งหมู่บ้านระมิงค์หั้นรื้นขวาง ว่า หนองจ้างซี้ด ให้ยกกละแวกทำยุทธหัตถีเป็นเวียงชัย

ต่อมาพระนางเจ้าจามะเทวี ให้ทรงเวนคืนราชสมบัติให้ตันปีกุน 1231 ทรงจัดให้มีพระราชพิธีราชาภิเษก "เจ้ามหันตยศ" ขึ้นเป็นกษัตริย์สืบแทนพระองค์ ซึ่งในขณะนั้นพระราชโอรสมีพระชนมายุได้ 31 พรรษา ได้เสวยราชสืบแทนพระราชมารดาต่อไป

ขณะนั้น ได้ทรงทราบว่ พระเจ้าการิกโท แห่งนครเขลางค์ ทรงได้รับอุบัติเหตุเสด็จสู่สวรรคาลัย พระนางปาริสเทวีทรงให้ทูตมาทูลเชิญ "เจ้านันตยศ" พระโอรสองค์เล็กแห่งพระนางจามะเทวี เสด็จไปสืบราชสมบัติ ณ นครเขลางค์ต่อไป ในครั้งนั้นพระนางจามะเทวี

ได้ทรงให้มหาราชครูจารึกพระนามของเจ้ามหันตยศ พระโอรสองค์
แรกว่า "พระเจ้ามหันตยศ ราชบิดี ศรีสุริยวงศ์ องค์ดินทร์ ปิ่นธานี
หริภุญไชย" นับเป็นพระมหากษัตริย์ "วงศ์จามะเทวี" องค์ที่ 2 แห่ง
หริภุญไชย เหตุการณ์บ้านเมืองเป็นปกติสุข พระเจ้ามหันตยศทรง
เปลี่ยนผู้ครองเวียงจาก นักเป็นขุนเวียง ภายในเวียง แบ่งเป็นแคว้นา
มีหัวหน้าเรียกจำแคว้น ทางศาสนาให้มีตำแหน่ง ตู้หลวง

เมื่อบ้านเมืองสงบเรียบร้อย จึงในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 10 ปีมะโรง
พุทธศก 1236 สมเด็จพระราชชนนี จาทะเทวีฯ พระชนมายุได้หกสิบ
พรรษา พระชนนีปทุมวดีพระชนมายุได้หกสิบหกพรรษา พระชนนี
เกษวดี พระชนมายุได้ หกสิบสี่ พรรษา ทั้งสามพระองค์ทรงสละเพศ
เป็น ชีผ้าขาว แม่ชีจามะเทวีฯ ทรงปฏิบัติกิจศาสนา ณ สำนักอาราม
จามะเทวี ส่วนแม่ชีปทุมวดี และแม่ชีเกษวดี ทรงปฏิบัติกิจศาสนา ณ
อารามศิวะการาม ที่เวียงหน้าด่าน นับจำนวนอารามที่พระแม่เจ้าจามะ
เทวีฯ ได้ทรงสร้างไว้แต่ครั้งอยู่ละโว้ และเสด็จมาครองหริภุญไชย
สร้างอารามที่สุโขทัย ละโว้ สวรรคโลก นครงามฟ้า นครสุวรรณบรรพต
นครชุมรุมเรื่อยมาจนถึงนครพิศดาร หริภุญไชย เขตล่าง แปร ได้สอง
พันห้าร้อยวัด สร้างกุฏิได้หนึ่งหมื่น จวบพระชนมายุได้หกสิบพรรษา
ทรงสละเพศเป็นชีผ้าขาว กิจยุติการสร้าง บำเพ็ญธรรมอย่างเดียว ใน
ปลายปีมะโรง พ.ศ.1272 แม่ชีปทุมวดีและแม่ชีเกษวดี ได้ถึงแก่ภรรณา
ในเวลาไล่เลี่ยกัน ทรงสิ้นในขณะครองผ้าขาว และได้กระทำพิธีฌาปน
กิจ ในปีมะเส็ง พุทธศก 1273

และแม่ชีจามะเทวี ได้ถึงแก่ภรรณาโดยปราศจากโรคใดๆ ในวัน
ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 9 ปีมะเมีย พ.ศ. 1274 พระชนมายุได้ 98 พรรษา
หลังจากถวายพระเพลิงศพแล้ว ได้นำพระอัฐิมาบรรจุไว้ ณ อาราม

จามะเทวี

ต่อมาปี พ.ศ. 1291 พระเจ้าระมิงค์พระองค์ใหม่ขึ้นพระชนม์ และไม่มีรัชทายาท พระเจ้ามหันตยศฯ จึงประชุมอำมาตย์ และได้เห็น พ้องต้องกันว่า ควรรวมพระนครทั้งสองเป็นนครเดียวกันเสีย หมู่เสนา ข้าราชการบริพารทั้งหลายไปอยู่หริภุญไชยให้หมด ประชาชนผู้ใดชอบอยู่ ทางใดก็อยู่กันไป จึงทำให้ชาวลัวะ ได้อยู่ทั่วเขตหริภุญไชย

ในกลางปี พ.ศ. 1291 พระเจ้านันทยศ แห่งนครเขลางค์ได้ เสด็จสวรรคต พระราชโอรสได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติสืบแทน ทรง พระนามพระเจ้าปาริกะราชา

ครั้น ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 9 ปีชวด พ.ศ. 1292 พระเจ้ามหันตยศฯ ได้เสด็จสวรรคต สิริพระชนมายุได้ 92 พรรษาทรงมีพระโอรส สาม พระองค์ พระราชธิดา สองพระองค์ พระราชโอรสทรงพระนามกัมนัน ทะกุมาร ได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติแทนเป็นราชวงศ์จามะเทวี ฯ ที่ 3

เรื่องชาติกำเนิดของพระนางจามเทวีนี้ มีต่าง ๆ กัน ดังได้กล่าวมาแล้ว ไม่ทราบว่าจะยึดถือตำนานใดเป็นที่ถูกต้อง จึงได้นำมาเล่าไว้ครบตามตำนานที่มีอยู่ จะอ่านเป็นเพียงนิทาน หรือจะอ่านเพื่อคิดค้นหาเหตุผล หรือแม้จะอ่านเพื่อให้ทราบแนวความคิดของนักปราชญ์โบราณ ซึ่งมีความฉลาดในการผูกเรื่องได้ คงจะไม่ไร้ประโยชน์เสียทีเดียว

ส่วนพระนางจามเทวี จะเป็นพระธิดาของใคร ประสูติที่ไหน พระมารดาพระนามว่าอย่างไรนั้น เมื่อเราไม่รู้ก็ไม่ทำให้เสียสาระของเรื่อง เพราะเรื่องที่แท้จริงของพระนางนั้น อยู่ที่พระนางได้มาเป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติเป็นพระองค์แรก ในมหานครหริภุญชัย ที่พระवासुเทวฤๅษี ร่วมกับพระสุกกทันตฤๅษีได้สร้างขึ้น และพระนางได้นำพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมทั้งหลาย มาเผยแพร่ในดินแดนถิ่นนี้ เป็นเบื้องแรก เป็นเหตุให้ลานนาไทยรุ่งเรืองในสมัยต่อมา

สิงพะ วรรณสัย

คว่บอกล่่าวของท่วนฟ่อฏวชี่แคว่

โดย พระเมธีปริยัติยาภรณ์ (บุญชุม อคฺคธมฺโม)

ยา เทวี จามะเทวีนามิกา อะภิรुปา อะโหสิ ทัสสะนียา
ปาสาทิกา พุทธสาสะเน จะ อะภิปะสันนา, สา อะตีเต เมตตา
ยะ เจาะ รัมเมนะ จะ หะริญุชชะยะธานียา รัชชัง กาเรสิ, หิริ
ญุชชะยะนะคะระ วาสีนังปี มะหันตัง หิตะสุขัง อุปปาเทสิ, อะหัง
ปะสันเนนะ เจตะสา ตัง วันทามิ สิริสะสา สัพพะทาฯ

พระเทวี พระนามว่า จามเทวี มีพระรูปโฉมโฉม ทรง
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก ในอดีตกาล พระนางได้ครอง
เมืองหริญุชไชยด้วยพระเมตตาและเป็นธรรม สร้างสรรค์
ประโยชน์สุขแก่ชาวเมืองหริญุชไชยอย่างมากมาย ข้าพเจ้ามีใจ
เลื่อมใสศรัทธา ขอกราบไหว้พระนางด้วยเศียรเกล้าตลอดกาลฯ

ขอขอบคุณ

ผู้จัดเตรียมต้นฉบับ

1. คุณ จตุชัย มหาวงศ์นันท์
2. คุณ ชนิษฐา ฤทธิโชติ
3. คุณ จุฬารัตน์ นฤภัย
4. คุณ ศิริพรรณ บุตร
5. คุณ เอกราช ภคบวร

เจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ

1. ลูกๆ สะใภ้ และหลานๆ ครอบครัว “ทิพย์ประเสริฐ” 1,5000 บาท
2. คุณใหญ่ เกาะกุด ขคุณกลาง โพธาราม 10,000 บาท

สุวรรณจังโกฏิเจดีย์
กุฎ วัดจามเทวี

